

บทที่ 4

รำคู่หรือรำเพอรบ : รูปแบบและกระบวนรำอาวุธ

ในบทนี้จะกล่าวถึงรูปแบบ และกระบวนรำอาวุธของตัวพระในลักษณะรำคู่หรือรำเพอรบ จากการศึกษาพบว่ารำอาวุธประกอบบทที่มีในเหตุการณ์รบของการแสดงละครในเรื่องอิเหนา ของกรมศิลปากร จำนวน 5 ดึก ดึกที่ใหญ่ตัวละครตัวเอกใช้อาวุธที่สำคัญ อันได้แก่ ทวน หอกซัด กระบี่ และกระบี่ ครบทั้ง 4 ชนิด อีกทั้งมีกระบวนรำของอาวุธแต่ละชนิดครบคือศึกกระหมังกุหนึ่ง ในส่วนของกรมศิลปากรก็ได้จัดแสดงเผยแพร่หลายครั้ง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบและกระบวนรำอาวุธทั้ง 4 ชนิด จากการสังเกตวีดิทัศน์บันทึกการแสดงจากโรงละครแห่งชาติ และเวทีชั่วคราวหน้าศาลากลางจังหวัดชลบุรี การบันทึกรูปภาพการสัมภาษณ์ ตลอดจนขอรับการฝึกหัดรำอาวุธในเหตุการณ์ศึกกระหมังกุหนึ่งจากครูธงไชย โพธิ์อารมย์ นาฏศิลปินระดับ 7 แผนกนาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร และบันทึกทำรำเป็นลายลักษณ์อักษร จากนั้นนำมาพรรณนาวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนรำของอาวุธแต่ละชนิดดังจะได้พรรณนาวิเคราะห์ต่อไป

ศึกกระหมังกุหนึ่ง

ศึกกระหมังกุหนึ่ง เป็นศึกที่รบกันระหว่างกองทัพของอิเหนากับกองทัพของกระหมังกุหนึ่ง เหตุการณ์รบศึกนี้ทางกรมศิลปากรได้จัดแสดงอยู่ในตอนศึกกระหมังกุหนึ่ง ซึ่งมีการเรียงลำดับเหตุการณ์ดังนี้¹

¹ สุกาวดี โพธิ์เวชกุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

1. องค์ปะตาทหารานำรูปบุษยามาวางไว้กลางป่า และแปลงเป็น
กว้างทอง
2. กว้างทองมาล่อวิชาสะก้าไปพบรูปบุษบา
3. กระทิงกุกหนึ่งส่งสาส์นมาขอหมั้นบุษบากับดาหา
4. อิเหนาลานางจินตราไปช่วยดาหารบ
5. กองทัพของอิเหนากำพิชิตตัดไม้ข่มนาม
6. กระทิงกุกหนึ่งชวน 2 อนุชาและโอรสลงสรง
7. การรบในศึกกระทิงกุกหนึ่งระหว่างสังคามาระตากับวิชาสะก้า
และอิเหนากับกระทิงกุกหนึ่ง

บทละคร*

ฉาก สนามรบ

- ใช้อากม่านทั้ง -

(กองทัพอิเหนาตั้งอยู่บนเวที)

(มีอิเหนา กระหัดติปาดิ สุหรานากง ระเด่นดาหยน สังคามาระตา แต่ละคน
ขี่ม้าแดง)

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

- เปิดม่าน -

(ท้าวกระทิงกุกหนึ่งยกทัพออกปะทะกัน)

- ร้องเพลงถอยหลังเข้าคลอง -

เมื่อนั้น

ท้าวกระทิงกุกหนึ่งนาถา

เห็นทัพมาตั้งมั่นกันพารา

โยธาเพียบพร้อมพร้อม

จึงตรัสเรียกโอรสยศยง

กับองค์อนุชาทั้งสองศรี

ต่างรีบกระระตะพาชี

ออกยืนที่ประจำกองโยธา

*ได้รับความเอื้อเฟื้อจากฝ่ายวิชาการ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์

กรมศิลปากร

แล้วมีลีลนาทโองการ ประกาศสิ่งทวยหาญกองหน้า
จงเร่งเข้าตีทัพให้อัปรา หักเอาดาหาในวันนี้

- ร้องรำย -

บัดนี้ ดะหมังรับสั่งใส่เกศ
ก็เร่งพลเร่งพวกพาสี เข้าต่อตีหักโหมโจมตี
บ้างเป่าชุดดุขยงปืนใหญ่ ฉัตรชัยมณฑก นกสืบ
นายกองแกว่งดาบวาบวิบ ต่างขับพลวิ่งเข้าชิงชัย

- ปี่พาทย์ทำเพลงเชิด -

(สองทัพเขารบกัน)

- ร้องเพลงเข้าหลัดขึ้นเดี่ยว -

เมื่อนั้น สั่งคามาระดาแข็งขัน
เห็นพวกพลไพร่ตีประจัญ โยธายืนหยุดยั้ง
พระกริ้วโกรธนักดังอัคคี แกว่งกระบี่ชี้ขั้มม้าที่นั่ง
โรมรุกรบบุกไปแต่ลำพัง ไล่หลังพวกพลเขารณรงค์

- ร้องเพลงต้นเพลงฉิ่งขึ้นเดี่ยว -

เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีสูงส่ง
กับระเด่นทั้งสามสุริยวงศ์ ต่างองค์ผันแปรแลตาม
เห็นสั่งคามาระดากล้านัก ยังอ่อนศักดิ์หักศิกไม่เกรงขาม
มิไว้ใจในที่ท่าสงคราม ต่างขับม้าตามไปทันใด

- ร้องรำย -

เมื่อนั้น ท้าวกระหมังกุหนิงเป็นใหญ่
เห็นระเด่นทั้งสี่จึงถามไป เจ้าผู้ใดที่ชื่อจรรกา

- ร้องเพลงแขกหนึ่ง -

เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจกล้า
ขั้มพลทางตอบวาจา เราขมาแต่กรุงกูเรป็น
จะสังหารผลาญพวกปัจจามิตร ที่มาติดดาหาเขตชั้นนี้
ซึ่งท่านถามหาจรรกา มิได้มาด้วยกันในกองนี้

- ร้องเพลงต้นบรเทศ -

เมื่อนั้น	ท้าวกระหมังกุหนิง เรื่องศรี
รู้ว่าระเด่นมนตรี	ภูมีครั้นคร้ามชามวิญญาณ์
แต่มานะตอบไปด้วยใจหาญ	เจ้าผู้วงศ์วานอัสภยา
แต่ละองค์ทรงโฉมโสภา	ชั้นหาอายุก็ยิ่งเยาว์

- พุด -

กระหมังกุหนิง - ได้เห็นก็เป็นน่าเสียดาย	จะพากันมาตายเสียเปล่าเปล่า
ไม่ควรคู่สู้รบกับเรา	ครั้นจะฆ่าเสียแล้วก็อาลัย
อนึ่งตัวเจ้ากับเรานี้	จะราตรีเคียงกันก็หาไม่
ให้จรทามาเกิดจะชิงชัย	เจ้าจะได้ดูเล่นเป็นขวัญตา

- ร้องเพลงกระบอกเงิน -

เมื่อนั้น	พระองค์วงศ์อัสภยา
จึงตอบว่าอันตัวจรท	มิได้อยู่ดาหาธานี
เมื่อหลับตามารบให้ผิดเมือง	ร้พลตายเปลื้องไม่พอที
จะรบกับจรทาดังว่านี่	จงล่าเลิกโยธีถอยไป

- พุด -

โอหนา -	มันไม่รู้แห่งเมืองจรท	จะช่วยชี้มรรคาบอกให้
	ถ้าขึ้นตั้งประชิดติดกรุงไกร	คงชิงชัยไม่ฟังท่านพาที
	ถ้ามาตรมันจรทามีมาแล้ว	ตัวเราจำช่วยด้วยเป็นพี่
	เมตตาว่าน้องเป็นสตรี	จะทอดทิ้งมารศรีเสียอย่างไร
	ใช้นางเกิดในปทุมมา	สุริย์วงศ์พงศานันหาไม่
	จะมาช่วงชิงกันดังผลไม้	อันจะได้นางไปอย่างสงกา

- ร้องเพลงการะเวกขึ้นเด็ชว -

เมื่อนั้น	ท้าวกระหมังกุหนิงใจกล้า
จึงว่าเราชกโยธา	หมายมาจะชิงพระบุตร
ถึงจะรบของสู่ระตูไว้	ยังมีได้ทำการภิเศกศรี
จรทไม่มากก็ยิ่งดี	ไม่มีผู้หวงแหนเกี่ยวกัน

- พุด -

กะหมังกุหนิง - สุดแต่แต่นางอยู่ที่ไหน เราก็จะชิงชัยที่นั่น
 อันชิงนางอย่างนี้ไม่มีศรัทธา ธรรมเนียมนี้มีแต่บุราณมา
 สุดแต่ใครดีก็ใครได้ การอะไรของเจ้าผู้เชษฐา
 จงยกทัพกลับคืนไปพารา เมืองหน้าจะได้สืบสุริย์วงศ์

- ร้องเพลงกระบอกทอง -

เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีตอบตามประสงค์
 ซึ่งจะให้เราขกจัดรงค์ คินคงกรุงไกรนั้นไม่ควร
 อับอาชไพร์ฟ้าประชาชน เสนีวีพลจะแะศรวล
 ฤาหมายไม่สมตะเนเรววน จึงชวนพุดจาห่ากัฬ

- พุด -

อิเหนา - อช่าพักพุดอุบายให้ตายใจ ท่านมิยกคืนไปก็ไม่กลับ
 วีพลจะพลอยช้อยยับ เราก็บระตุมาสู้กัน
 จะได้ดูฤกษ์ฝีมือ ให้ลือชื่อในชาวเขตขันธ์
 ฤารักตัวกลัวจะมีวชิวัน บังคมคิดจะให้คืนไปพารา

- ร้องเพลงเขมรปากท้อขึ้นเดี๋ยว -

เมื่อนั้น วิทสาสะก่าใจกล้า
 ได้ฟังคั้งแค้นแทนบิดา จึงร้องตอบวาจาว่าไป
 คุก่อนอริราชไพรี อช่าพาทีลบหลู่ท่านผู้ใหญ่
 โอหังบังอาจประมาทใคร จะนบนอบยอมไหว้อช่าพิงนิก
 มิเราก็เจ้าจะตายลง อช่าหมายจิตคิดทงในการศึก
 ยังมิตันพันตุมาชู้ศึก จะรับแพ้นแลเลิกไม่มีลาช

- ร้องรำย -

เมื่อนั้น สึงคามาระตาเจิดฉาย
 ฟังวิทสาสะก่าอภิปราช หสยาคาสเคื่องชัดอชชยา
 จึงทูลองค์ระเด่นมนตรี นื่องนี้จะขออาสา
 สู้วิทสาสะก่าผู้ศึกดา พระองค์จงยื่นม้าเป็นประธาน

- ร้องเพลงมอญรำดาบขึ้นเด็สาว -

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีใจหาญ
จึงตอบอนช่าชื้อชาญ	เจ้าจะต้านต่อฤทธิ์ก็ตามใจ
แต่ต่อล่าลงจากพาลี	เพลงกระบี่ยังหาช่านาญไม่
เพลงทวนสั้นทักจัดเจนใจ	เห็นจะมีชื้อยกไฟรี

- ร้องรำธ -

เมื่อนั้น	สังคามาระดาเรืองศรี
น้อมองค์ลงถวายอัญชลี	กะระดาพาลีขึ้นไปพลัน

- ร้องเพลงขอมกล่อมลูกขึ้นเด็สาว -

ยื่นมืออยู่ตรงวิหสาสะก่า	แสร้งทำเป็นทีเอ็ยหยัน
แล้วว่าใครไม่คิดแก่ชื้อวัน	จะชิงคุดาหงั้นพระธิดา
จงมาเล่นทวนด้วยกันก่อน	ให้เห็นฤทธิ์รอนแก่ลัวกล้า
มันควรคู่กับวงศ์เทวา	จึงจะยกกล้าหาให้ไป

- ร้องเพลงแซกไทรขึ้นเด็สาว -

เมื่อนั้น	วิหสาสะก่าศรีวิไล
ได้ฟังแค้นชิดกัลลใจ	จึงตอบคำไปด้วยพลัน
คุดก่อนเจ้าผู้เรื่องฤทธิ์รงค์	รูปทรงงามสมคมสัน
เชื้อชาติญาติวงศ์พงศ์พันธุ์	อยู่เขตชั้นนัชนาบุรีไร
ฤาเป็นวงศ์อัสญแดหาวา	ในสิ้นคราเป็นไฉน
จึงยื่นหน้ามาต่อฤทธิ์ไกร	ไม่กลัวชื้อวาลัยจะมรณา
ที่ยื่นมืออยู่ข้างหลังนั้น	รูปทรงผิวพรรณโอ้อ่า
นามวงศ์พงศ์ใดจงบอกมา	แจ้งกิจจาแล้วจึงจะรบกัน

- ร้องรำธ -

เมื่อนั้น	สังคามาระดาเจิดฉิน
ได้ฟังดังศรเสียบกรรณ	จึงตอบไปพลันทันใจ

- พุค -

อันองค์สมเด็จพระปิ่นเกล้า	คืออิเหนากุเรป็นเป็นใหญ่
นั้นกะหริดตะปาดิชาญชื้อ	ร่วมในสุริย์วงศ์ชิด

นี้สุหรานากงทรงสวัสดิ์
 นั้นระเด่นดาหอนภูมิ
 เราชื่อสังคามาระดา
 ได้เป็นอนุชาเรื่องชัย

องค์อะหนะสิงหัดสำหรับ
 อยู่หมั้นหาชานักรุงไกร
 หน่อท้าวปีกมาหงั้นเป็นใหญ่
 ภูวไนยองค์ระเด่นมนตรี

- ร้องเพลงเจ้าเขิน -

เมื่อนั้น
 ยิ้มแล้วจึงกล่าววาที
 อันกาลหลังสิงหัดสำหรับนั้น
 ทั้งหมั้นหาชานี้มันไซร์

วิชาสะก่าเรื่องศรี
 ซึ่งท่านว่ามานี้ยังแคลนใจ
 ดาหากูเรป็นกรุงใหญ่
 ก็ตั้งใจว่าวงศ์กันสืบหา

- พุด -

วิชาสะก่า - ตัวลืออยู่ปีกมาหงั้น
 เหตุใดจึงเป็นอนุชา
 ฤาหนึ่งฟังจะมาเป็นน้อง
 เราคิดเห็นผิดประหลาดใจ

ไซ้วงศ์อัญญาแหวา
 นับในวงศ์าประการใด
 เกี้ยวข้องรักกันเป็นใจ
 จงบอกไปแต่จริงบัดนี้

- ร้องเพลงนาคราช -

เมื่อนั้น
 ฟังวิชาสะก่าพาที
 จึงร้องว่าเหวสไพริน
 มาถามไถ่ไล่เคากิจจา

สังคามาระดาเรื่องศรี
 ดังตรีเพชรบาดในอุรา
 ลมลินหาบคายนักหนา
 คือจะปรารภนาสิ่งใด

- พุด -

สังคามาระดา - สุดแต่ว่าจิตพิศวาท
 อ้อซักเจรจาให้เข้าไป

ก็นับเป็นวงศ์ญาติกันได้
 จะชิงชัยให้เห็นฝีมือกัน

- ร้องรำย -

ว่าพลางทางกรายปราศทวน
 ชักอาษาประชิดติดพัน
 เมื่อนั้น
 ทั้บม้าเลี้ยวล้อต่ออั้ง

รำรำยเป็นกระบวนหวนหัน
 เข้าประจัญจ้วงโจมโถมแทง
 วิชาสะก่ายิ้มซึ่ง
 กรายพระแสงทวนรำเป็นทำนอง

กลอกกระหีบกลับแทงซ้ายขวา สัจคามาระดาปิดป้อง
ถ้อยทีหนีไล่รับรอง เปลี่ยนท่าทวนทองแทงกัน

- ปี่พาทย์ทำเพลงพญาเดิน -

- ร้องเพลงดลุ่มโปงขึ้นเดียว -

เมื่อนั้น สัจคามาระดาขึ้นขึ้น
ขับม้าไวว่องป้องประจัญ เป็นเชิงขึ้นชิงชัยในทิวาน
ร้ายรับกลับแทงไม้เพลงพล้า วิชยาสะก่าผัดผันหันหวน
ต่างเรียงเคียงร้ายซ้ายกระบวน ปะทะทวนรวนรุกคลุกคลี

- ร้องเพลงต้นบรเทศขึ้นเดียว -

เมื่อนั้น วิชยาสะก่าเรื่องศรี
ชักม้าวางวิ่งชิงที โหมหักไฟรีด้วยแรงฤทธิ์
โถมแทงแล้วแปลงเปลี่ยนกระบวน ทบทวนม้าที่นิ่งไม่ปลั้งผิด
หมายเขม้นเช่นฆ่าปัจจามิตร ตามติดด้านทานราษฎรอน

- ร้องร้าย -

เมื่อนั้น สัจคามาระดาชาญสมร
รบรับเกี่ยวชัยอัสดร ยอกย้อนเปลี่ยนกลรณรงค์
กลับกลอกร้ายร้ายกรายพระแสง ปะทะแทงลวงไปให้ไหลหลง
แล้วทำเสียเชิงซ้ายม้าทรง ดลวงเวียนหันไปทันที

- ปี่พาทย์เพลงเชิด -

- ร้องเพลงร้าย -

นัยเนตรมุ่งหมายวิชยาสะก่า เห็นถล่ำเลี้ยวไล่ได้ที่
พระแสงสอดลอดเกราะถูกไฟรี ตกจากพายุมีรณา

- ปี่พาทย์ทำเพลงโอด -

- ร้องเพลงทะเลบ้า -

เมื่อนั้น ท้าวกระหมิงกุหนิงใจกล้า
เห็นโอรสต้องถูกศาสตรา ตกจากอาษาบรล้วย
กริ้วโกรธโกรธาบ้าจิต จะรอรังยั้งคิดก็หาไม่
แกว่งหอกคู่ชับอาษาในข เข้ารุกไล่สัจคามาระดา

- ร้องเพลงร้าย -

เมื่อนั้น	พระสุริย์วงศ์วงศ์อัญญาแหวน
เห็นไฟริวกุไล่อนุชา	พระขัณฑ์มาถลันออกกั้นกาง
กลับกลอกหอกทรงพุ่งสะกิด	ระตูรับผืนผัดไม้ขัดขวาง
พระชกอาษาในยไ้ว่าง	สะบัดอย่างเขื่อนชายย้ายทำนอง
เมื่อนั้น	ท้าวกระหมังกุหนิงไ้ว่าง
ขัณฑ์มาถลันชิงคลอง	แคล้วคล่องกลับกลอกหอกขัด
ขยับกรร่อนพุ่งข้างละที	ระเด่นมนตรีป้องปิด
ระตูตามติดพันด้วยสันทัด	ผืนผัดอาวухกันไปมา

- ปี่พาทย์ทำเพลงเกิด -

- ร้องเพลงร้าย -

เมื่อนั้น	พระผู้วงศ์เทวัญอัญญา
รับพลาจทางชกอาษา	ร้องรารอไ้วไม่รอนราญ
จึงคิดว่าระตูผู้	ท่วงทีสามารถอาจหาญ
ทั้งอาวухต่างต่างก็ชานาญ	จะผลาญบนหลังม้าเห็นยากใจ
อย่าเลยจะชวนตีกระบี่	ได้ที่จะฆ่าเสียให้ได้
คิดแล้วจึงร้องประกาศไป	ดูก่อนภูวไนยขิบัติ

- พุด -

อิเหนา - เรารบกันบนหลังอาษา ต่างกล้าสามารถไม่ถอยหนี
มาจะลงยังพื้นปัทม์ ตีกระบี่ให้เห็นฝีมือกัน

- ร้องร้าย -

ว่าพลาจลงจากอัสตร	พระกรทรงกระบี่ผาดผัน
ร่ำร้ายหันเหียนเวียนระวัน	หมายมั่นเช่นฆ่าราวี

- ร้องเพลงสุดใจขึ้นเดี่ยว -

เมื่อนั้น	ท้าวกระหมังกุหนิงเรื่องศรี
จึงถอดโกลนโจนจากพาชี	ภูมิจึงร้องราร
ทรงกระบี่ร่ำเรียงเคียงร้าย	ประปรายปลายกระบี่แล้วให้ท่า
กระหยับหันผืนหลังออกมา	แล้วกลับหน้าจ้วงโจมเข้าพันแทง

- ร้องเพลงแขกอะหวังขึ้นเดี๋ยว -

เมื่อนั้น	พระสุริย์วงศ์เทวากล้านซิ่ง
กลับกระบี่ให้ท่าเปลี่ยนแปลง	ต่อแย้งอย่างเท้าเข้าซิด
แทงต้องระตูแล้วฟันซ้ำ	ไม่ชอกซ้ำผิวหนังแต่สักหนิด
ต่างทรงศีกดาวราฤทธิ	เลี้ยวไล่ตามติดด้านทาน

- ร้องรำย -

เมื่อนั้น	ท้าวกระหมิงกะหนิงห้าหาญ
แกว่งกระบี่พัดผันประจัญบาน	ไม่ย่อท้อต่อต้านราญรบ
แทงทะลวงจ้วงฟันทันที	ระเด่นมนตรีหลีกหลบ
กระบี่ต่อกระบี่ตีกระทบ	เป็นประกายกลุ่มพลบกันไปมา

- ปี่พาทย์ทำเพลงสระหม่า -

- ร้องรำย -

เมื่อนั้น	ระเด่นมนตรีใจกล้า
เห็นระตูต่อตีมีศีกดา	คงทั้งศึศตราอาวุธ
ท่วงทีหนีไล่ไวว่อง	เพลงกระบี่ตีคล้องเป็นที่สุด
ยากที่ใครจะรอดต่อยุทธ	เป็นบุรุษผู้หนึ่งในแดนไตร
จากจะสังหารผลาญด้วยกริช	ซึ่งเทเวศประสิทธิ์ประสาทให้
คิดพลางชกกริชฤทธิไกร	แล้วร้องว่าไปมิได้ซ้ำ

- พุด -

ดูก่อน ระตู ภูมิ	เพลงกระบี่ตีกันจนสิ้นท่า
ต่างคนไม่แพ้ฤทธา	เรามารำกริชสู้กัน

- ร้องรำย -

ว่าพลางทางถอดกริชกราย	เยื้องย้าย ร่ายรำ บิดผัน
กวักพระหัตถ์ตรัสเรียกระตูพลัน	พระท่าที่เขี่ยหยันไพรี

- ร้องเพลงพราหมณ์เข้าโบสถ์ขึ้นเดี๋ยว -

เมื่อนั้น	ท้าวกระหมิงกุนิงเรื่องศรี
ได้ฟังขึ้นนมยินดี	ครึ่งน้อเหมายจะววยสนม์

อันเพลงกริชชวามลาญ
คิดแล้วชักริชฤทธา

กูรู้สันทัดไม้ขัดสน
ว่าสร่าท่ากมลมารยา

- ร้องร่ำ -

กรขวานันกุมกริชกราย พระหัตถ์ซ้ายนั้นถือ เช็ดหน้า
เข้าปะทะประกริชด้วยฤทธา ผัดผันไปมาไม่ครั้นคร้าม

- ปี่พาทย์ทำเพลงสระหม่า -

- ร้องเพลงแขกหนึ่งขึ้นเดี๋ย -

เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีชาญสนาม
พระกรกรายจากริชติดตาม ไม่ เช็ดขามคร้ามถอยคอรับ
หลบหลีกไวว่องป้องกัน ผัดผันหันออกกลอกกลับ
ปะทะแทงแสร้งทำสำคัญ ย่างกระหับรุกไล่มิได้ยั้ง

- ร้องร่ำ -

เห็นระตุถอยเท้าก้าวผิด พระกรายกริชแทงออกตลอดหลัง
ล้มลงคว่ำดินสิ้นกำลัง มอดมัวสขีวังปลดปลง

- ปี่พาทย์ทำเพลงโอด -

- เชิด -

- กองทัพระหมิงกุหนิงพ่ายหนี -

- กองทัพอิเหนาตาม -

เพลงบรรเลงที่ใช้ประกอบการรำ

เพลงพญาเดิน ถือเป็นเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการรำตามกระบวนท่าของอาวุธยาว เป็นเพลงหน้าพาทย์* ที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา^๑ ใช้บรรเลงประกอบการเดินทางของตัวละครที่มีศักดิ์ในการแสดงโขน-ละคร นอกจากนี้ยังใช้บรรเลงในงานเทศน์มหาชาติ โดยปีพาทย์จะบรรเลงเป็นเพลงประกันกัณฑ์ที่ 4 คือ กัณฑ์วนประเวศน์ ตอนที่พระเวสสันดรพาครอบครัวออกจากเมืองเดินเข้าป่า และเวลาที่มีการเล่นหมากรุกคน จะบรรเลงเพลงนี้เมื่อตัวขุนเดิน ส่วนเนื้อเพลงมีความยาว 6 ท่อน แต่หากตัวละครยังรำไม่หมดท่า ปีพาทย์อาจบรรเลงเพลงสำเนียงเงินต่อได้

เพลงเข็ด เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบกิริยาไปมา การติดตามไล่จับ และการรบของตัวละคร แบ่งออกเป็นหลายชนิด เช่น เข็ดธรรมดา เข็ดเงิน เข็ดถึง เป็นต้น แต่ที่ใช้ในการรบเหตุการณ์ศึกกระหมังกุหนิง คือ เข็ดธรรมดา ซึ่งจะบรรเลงเมื่อตัวละครรำทวนท่าในบทร้องที่ผ่านมา มักบรรเลงในช่วงก่อนบทร้องสุดท้ายที่รำอาวุธนั้น หรือก่อนที่จะถึงบทสำคัญ เช่น ก่อนถึงบทที่กล่าวถึงสังคามาระดาจะให้ทวนแทงวิหยาสะก่าจะเสีชีวิต

เพลงสระหม่าไทย ได้กล่าวถึงรายละเอียดไว้ในบทร้องที่ 3 หน้า 45 ในเหตุการณ์รบศึกกระหมังกุหนิงใช้บรรเลงประกอบการรำกรีษและกระบี่ โดยบรรเลงประกอบการรำในกรณีที่ตัวละครรำทวนท่าของบทร้องที่ผ่านมาหรือบรรเลงประกอบการรำที่ได้เรื่องร้องขึ้นใหม่เพื่ออวดความสามารถทางการรบของตัวละครทั้งสองฝ่าย

* เพลงหน้าพาทย์ คือเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบอากัปกิริยาต่าง ๆ ของตัวละคร เช่น เพลงตระนอน ใช้เมื่อตัวละครนอน เพลงโอด ใช้เมื่อตัวละครร้องไห้ นอกจากนี้ยังหมายถึงการสักการะบูชาเทพเจ้าต่าง ๆ เช่น พระพระนารายณ์ เป็นต้น

^๑ สัมภาษณ์ ศิลป์ ตราโมท, 9 สิงหาคม 2540.

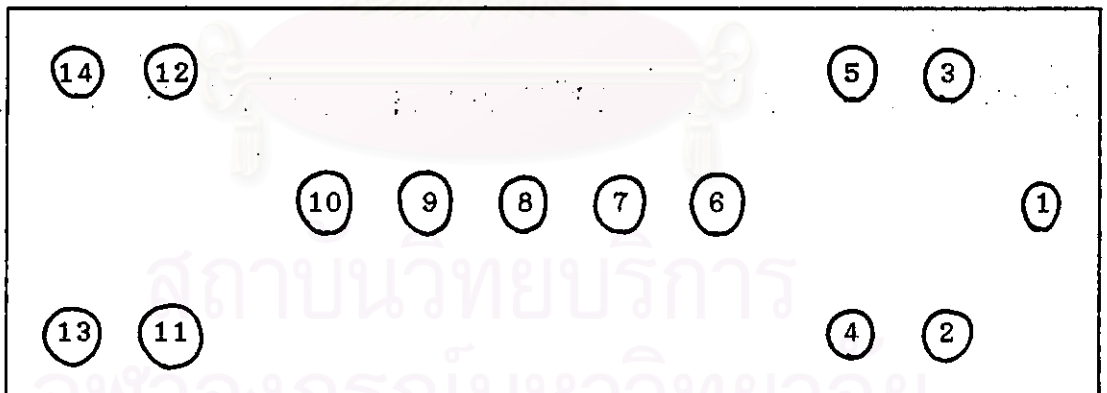
อุปกรณ์ประกอบการรำ

1. กริชพร้อมผ้าเช็ดหน้าสีแดง (ตัวละครพระทุกตัวต้องพก)
2. ทวน 1 คู่
3. หอกซัด 2 คู่
4. กระบี่ 1 คู่
5. ม้าแผงสำหรับตัวละครทุกตัว

ทั้งนี้ อาวุธทั้ง 4 ชนิดควรจัดสำรองไว้อีก สำหรับทดแทนอาวุธที่เกิดชำรุดขณะแสดงบนเวที

วิธีแสดง

การแสดงเริ่มตั้งแต่กองทัพทั้งสองมาพบกันจนถึงกองทัพกระหมังกุหนิงแพ้หนีไปใช้เวลาประมาณ 50 นาที ผู้แสดงใช้ผู้หญิงทั้งหมด เหตุการณ์รบของทั้งสองฝ่ายเริ่มด้วยดนตรีบรรเลงเพลงเชิด ฝ่ายกองทัพของท้าวกระหมังกุหนิงออกทางด้านขวาของเวที เดินออกมาหน้าม่าน (ในม่านมีกองทัพของฝ่ายอิเหนาตั้งทัพรออยู่) มีการจัดแถวขบวนดังนี้

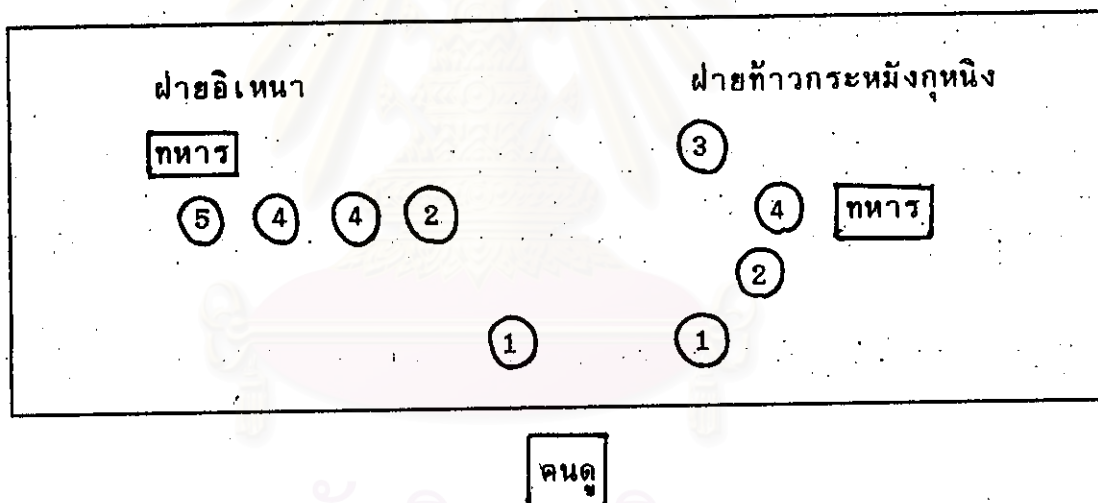

คนดู

1. ทหารถือธง หรือคนธง
- 2-6. ทหารถือกระบี่ รำท่าซึกแป้งผัดหน้า
7. กระหมังกุหนิง ซี่ม้าแผง ถือกระบี่และเหน็บกริช
8. ปาหยัง ถือกระบี่รำท่าซึกแป้งผัดหน้า และเหน็บกริช

9. ประหมัน ถือกะปี่ว่าทำซึกแป้งผัดหน้า และเหน็บกริช
 10. วิทยาสะก่า ซีม้าแวง ถือกะปี่ และเหน็บกริช
 11 - 14. ทหารถือกะปี่ ว่าทำซึกแป้งผัดหน้า

ผู้แสดงเป็นทหารถือกะปี่ หมายเลข 1 เดินนำขบวนออกมาหน้าเวที เลี้ยวซ้ายนำขบวนเดินเป็นลักษณะวงกลม 1 รอบ เมื่อมันเปิด เดินเข้าประจำที่ ทางด้านซ้ายของเวที ส่วนทางด้านขวาของเวทีมีกองทัพของอิเหนาตั้งทัพอยู่ ตัวละครฝ่ายอิเหนามี อิเหนา กะหรีดตะปาดี้ สุหรานากง ระเด่นดาหยน สังคามาระตา และทหาร การที่ฝ่ายอิเหนาตั้งทัพอยู่ทางด้านขวาของเวทีถือเป็น ลักษณะการตั้งทัพในเหตุการณ์รบของละครไทย ที่ยึดถือตามกันมาว่า ฝ่ายที่รบชนะ จะต้องอยู่ทางด้านขวาของเวที ส่วนฝ่ายที่รบแพ้จะอยู่ทางด้านซ้ายของเวที³ ตำแหน่งการยืนของตัวละครในเหตุการณ์ศึกกระหมังกุหนิงมีลักษณะดังนี้

1. อิเหนา
2. กะหรีดตะปาดี้
3. สุหรานากง
4. ระเด่นดาหยน
5. สังคามาระตา

1. กระหมังกุหนิง
2. วิทยาสะก่า
3. ปาหยัง
4. ประหมัน

ผู้แสดงทั้ง 5 คน ซีม้าแวงถือกะปี่และเหน็บกริช

³ สัมภาษณ์ สุวรรณีย์ ชลานุเคราะห์, 17 พฤษภาคม 2540.

เมื่อกองทัพทั้งสองพบกัน ทหารของแต่ละฝ่ายออกมารบกันด้วยกระบี่ จากนั้นเป็นการเจรจาของแม่ทัพ คือ อีเหนากับกระหมิงกุหนิง บทเจรจาตามด้วยการเจรจาระหว่างสังคามาระดากับวิหยาสะก่า ซึ่งการเจรจาท้าทายกันก่อนรบอันเป็นลักษณะของการรบในละครใน⁴ โดยใช้เวลาในการเจรจากันประมาณ 25 นาที แล้งจึงรบกันด้วยอาวุธ 4 ชนิด เริ่มด้วยทวน หอกขัด กระบี่ และกริช เป็นอาวุธลำดับสุดท้าย ดังจะกล่าวถึงต่อไป

อาวุธที่ใช้รบลำดับที่ 1 ได้แก่ ทวน

เป็นการรบระหว่างสังคามาระดากับวิหยาสะก่า เนื่องจากในเนื้อเรื่องสังคามาระดาได้ขออาสาเข้าต่อสู้กับข้าศึก เชิญให้อีเหนายืนม้าเป็นประธาน และอีเหนาได้กำชับไม่ให้สังคามาระดาลงม้ารบด้วยกระบี่ เพราะยังไม่ชำนาญ พร้อมกับบอกให้รบด้วยทวนบนหลังม้า การแสดงแบ่งเป็น 5 ช่วง ได้แก่

1. รำประกอบบทรบช่วงแรก ใช้เวลาประมาณ 2 นาที
2. รำประกอบเพลงพญาเดิน ใช้เวลาประมาณ 2 นาที
3. รำประกอบบทรบช่วงที่ 2 ใช้เวลาประมาณ 2 นาที
4. รำประกอบเพลงเชิด ใช้เวลาประมาณ 1 นาที
5. รำประกอบบทรบ อันเป็นช่วงที่สังคามาระดาใช้ทวนแทงวิหยาสะก่าจนตกม้าตาย ใช้เวลา 35 วินาที

จากการแสดงที่แบ่งเป็น 5 ช่วงในข้างต้น สามารถแบ่งเป็นลักษณะเพลงที่ใช้ประกอบการรำได้เป็น 3 ลักษณะ คือ รำประกอบบทรบ รำประกอบเพลงพญาเดิน และรำประกอบเพลงเชิด

รำประกอบบทรบ ในบทร้องเป็นบทที่กล่าวถึงท่ารบทวนโดยเฉพาะ ได้แก่ ท่าแทง-ปิด ท่าดลบทวน ท่ากรายทวน ท่าฟันรับ เป็นต้น นอกจากนี้ยังบอกถึงลักษณะการเคลื่อนที่ในทิศทางต่าง ๆ ด้วย

รำประกอบเพลงพญาเดิน อันเป็นเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบการรำอาวุธยาว ท่ารำเป็นท่ามาตรฐานที่ต้องรำตามกระบวนท่าของทวนที่ได้สืบทอดมาแต่โบราณ และไม่ว่าจะรำทวนประกอบเพลงพญาเดินในละครเรื่องใดก็ตาม จะ

⁴ สัมภาษณ์ ธงไชย โปษยารมย์, 30 มิถุนายน 2538.

ต้องปฏิบัติทำในลักษณะเดียวกัน⁵

กล่าวคือ เริ่มด้วย การชวนกันรบ แล้วจึงถือทวนเดินเป็นรูปวงกลมที่เรียกว่า สรรเสริญครู ต่อด้วยการเดินแบบโคมสามใบ แล้วจึงทำท่าหงส์สองคอ ท่าขนาดเกี้ยว ท่าปลวกช้าง ท่าชิงฉลอง และท่าผ่าหมาก

รำประกอบเพลงเชิด เป็นการรำทวนท่าของบทร้องที่ผ่านมา 1 บท มีรำก่อนที่จะถึงเหตุการณ์สำคัญ ดังเช่น รำก่อนถึงบทที่จะกล่าวถึงสังคามาระดา ใช้ทวนแทงบริเวณอกวิชาสะกาดกม้ายา

อาวุธที่ใช้รับลำดับที่ 2 ได้แก่ หอกขีด

ตัวละครที่ใช้ คือ อิเหนากับกระหมิงกุหนิง

ผู้รำทั้งสองมีมาแผง ถือหอกขีดข้างละอัน ใช้เวลาแสดงประมาณ

5.25 นาที แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 รำประกอบบทรบ ใช้เวลาประมาณ 2 นาที เริ่มด้วยบทของกระหมิงกุหนิงที่กล่าวว่า "แกวงหอกคู่ขับอาชาไนย เข้ารุกไล่สังคามาระดา" ผู้รำทำท่าเงื่อหอกขีดวิ่งไล่ตามสังคามาระดาด้วยความโกรธแค้น จากนั้นผู้รำเป็นอิเหนาจึงออกมาสู้กันไว้ แล้วรบกันด้วยท่าต่าง ๆ ตามบทร้อง เช่น ท่าพุ่งหอก ท่าดวงหอก ท่าชิงฉลอง เป็นต้น มีการใช้พื้นที่กว้าง เนื่องจากผู้รำต้องโยกเท้าในท่าที่มีมาเคลื่อนที่ในลักษณะต่าง ๆ ต้องพุ่งหอกขีดไปที่ฝ่ายตรงข้ามและเคลื่อนที่ตามแนวยาวของเวทีในท่าชิงฉลอง

ช่วงที่ 2 รำประกอบเพลงเชิด เป็นการรำทวนท่าของบทร้องที่ผ่านมา 1 บท ใช้เวลาประมาณ 1 นาที ช่วงนี้เมื่อผู้รำทั้งสองพุ่งหอกขีดเข้าหากันแล้วจะวิ่งสวนกันไปที่หอกของตน แล้วใช้เท้าตีขึ้นมา นับเป็นท่าที่ปฏิบัติยากต้องอาศัยการฝึกฝนเป็นพิเศษ

ช่วงที่ 3 ในช่วงนี้ผู้รำทั้งสองแยกกันยืนในฝ่ายของตนเพื่อรำดับบท ใช้เวลาประมาณ 2.25 นาที แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่

⁵ สัมภาษณ์ พิศรา บัวทอง, 21 สิงหาคม 2539.

ตอนที่ 1 บทร้อง (คิดคำนึง) เป็นบทของอิเหนา ที่คิดในใจว่า "กระหมังกุหนึ่งมีความชำนาญในการใช้อาวุธต่าง ๆ มาก หากรบจนหลังม้าต่อไป ก็จะไม่สามารถเอาชนะได้ จึงคิดจะชวนลงจากม้าเพื่อรบกันด้วยกระบี่" ผู้ร่ายบทหอกซัดทั้งสองอันถือไว้ที่มีมือเดียว ส่วนมืออีกข้างหนึ่งร่ายตีบททำต่าง ๆ ซึ่งทำรำในบทคิดคำนึงนี้ ผู้ร่ายจะทำท่าเพียงเล็กน้อย

ตอนที่ 2 บทเจรจา เป็นบทเจรจาของอิเหนาชวนกระหมังกุหนึ่งลงจากม้าแล้วรบกระบี่กันต่อ โดยผู้ร่ายหันหน้าเฉียงไปทางฝ่ายตรงข้าม พุดตามบทพร้อมกับท่าทำประกอบ ส่วนกระหมังกุหนึ่งยืนฟัง

อาวุธที่ใช้รบลำดับที่ 3 ได้แก่ กระบี่

ตัวละครที่ใช้อาวุธ คือ อิเหนากับกระหมังกุหนึ่ง

ผู้ร่ายทั้งสองฝ่ายถือกระบี่คนละ 1 เล่ม ร่ายประกอบบทรบและเพลงสระหม่า ใช้เวลาแสดงประมาณ 3.35 นาที แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 ร่ายประกอบบทรบ เริ่มด้วยบทของอิเหนาที่กล่าวว่า

"ว่าพลางจากอัสตร พระกรทรงกระบี่ผาดผัน"

ผู้ร่ายทำท่าลงจากม้า มีทหารมาปลดม้าแฉงออกไปพร้อมกับส่งหอกซัดให้ทหารแล้วรับกระบี่มาถือรำ จากนั้นกล่าวถึงบทของกระหมังกุหนึ่งทำท่าลงจากม้า ส่งหอกซัดให้ทหาร รับกระบี่มาถือรำ แล้วทั้งสองฝ่ายจึงเข้ารบกัน มีท่าที่สำคัญ เช่น ประกระบี่ ท่าฟัน-รับ ท่าแทง-ปิด ท่าแทงทะลวง ท่ากราย เป็นต้น มีการใช้พื้นที่เพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่เป็นการรบในระยะประชิดตัว มีการเคลื่อนที่ในลักษณะวงกลมเพื่อสลับตำแหน่งกันและเพื่อหมุนมาอยู่ที่เดิมของตน ในช่วงนี้ใช้เวลาแสดงประมาณ 2 นาที

ช่วงที่ 2 ร่ายประกอบเพลงสระหม่า จากการศึกษาพบว่า เป็นการร่ายทวนท่าของบทร้องที่ผ่านมา 1 บท เช่นเดียวกับการร่ายประกอบเพลงเชิดของอาวุธทวนและหอกซัดก่อนที่จะถึงบทสำคัญ โดยใช้เวลาแสดงประมาณ 35 วินาที

ช่วงที่ 3 ร่ายตีบท ผู้ร่ายทั้งสองฝ่ายแยกกันยืนในฝ่ายของตนเพื่อร่ายตีบทใช้เวลาแสดงประมาณ 1 นาที แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 บทร้อง (คิดคำนึง) เป็นบทของอิเหนาที่คิดในใจว่า กระทบกฤษณ์ดีกระปี่ดล่องมาก จัดว่าเป็นผู้มีฝีมือคนหนึ่ง จึงคิดจะสังหารด้วยกริชที่เทวดาประทานให้ผู้ร่ำทำทำต่าง ๆ ตามบท โดยใช้มือที่ว่างร่ำและมีการเปลี่ยนมือถือกระปี่ได้ทั้งมือซ้ายและมือขวา อีกทั้งยังใช้กระปี่ทำทำต่าง ๆ แทนมือ เช่น ใช้ซี่ เป็นต้น ซึ่งแต่ละท่าที่ตีบทนั้นจะทำท่าเพียงเล็กน้อยเนื่องจากเป็นบทคิดคำนึง และส่วนใหญ่เป็นการร่ำอยู่กับที่ แต่มีการเปลี่ยนทิศที่หัน เปลี่ยนเท้าแตะเพื่อไม่ให้ท่าที่ร่ำตีบทนั้นซ้ำกัน

ตอนที่ 2 บทเจรจา เป็นบทของอิเหนาชวนกระทบกฤษณ์ให้มาร่ำกริชสู้กัน ผู้ร่ำหันหน้าเข้าหาอีกฝ่ายหนึ่ง พุดตามบทพร้อมกับท่าทำประกอบท่าร่ำจะชัดเจนกว่าการตีบทในบทคิดคำนึง

อาวุธที่ใช้รับลำดับที่ 4 ได้แก่ กริช

ตัวละครที่ใช้อาวุธ คือ อิเหนากับกระทบกฤษณ์

ผู้ร่ำทั้งสองฝ่ายชักกริชที่เหน็บอยู่ออกมาถือร่ำตามบท และเพลงสระหม่า ใช้เวลาแสดงประมาณ 5.30 นาที แบ่งการแสดงออกเป็น 4 ช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 ร่ำตีบท เป็นการร่ำตีบทต่อกันจากบทคิดคำนึงของอิเหนาที่ถือกระปี่ทำทำต่าง ๆ ตามบท ช่วงนี้ผู้ร่ำจะร่ำทีละคน ส่วนอีกคนที่ไม่ได้มีบททำทำยืนฟัง เริ่มต้นด้วยบทของอิเหนาก่อนแล้วจึงเป็นบทของกระทบกฤษณ์ ใช้เวลาแสดงประมาณ 2 นาที แบ่งการแสดงออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 เป็นบทของอิเหนากล่าวชักชวนและท้าท้ายกระทบกฤษณ์ให้ร่ำกริช แบ่งตามลักษณะของบทได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. บทร้อง (คิดคำนึง) อิเหนาท่าทำคิด แล้วชักกริชออกมาถือทั้งฝัก ตรงบทที่ว่า "คิดพลางชักกริชฤทธิไกร"
2. บทเจรจา อิเหนากล่าวชักชวนกระทบกฤษณ์ให้ร่ำกริชสู้กันโดยมือขวาถือกริช มือซ้ายร่ำทำทำต่าง ๆ พร้อมกับพุดตามบทว่า

"ดูก่อนระตุภูมิ	เพลงกระปี่ตีกันจนสิ้นท่า
ต่างคนไม่แพ้ฤทธา	เรามาร่ำกริชสู้กัน"

3. บทร้อง อีเหนารำประกอบบทว่า

"ว่าพลงทางถอดกริชกราย " โดยใช้มือขวาเหน็บกริชที่บริเวณเอวด้านซ้าย แล้วชักเงาะกริชเปล่าออกมาถือ นำผ้าเช็ดหน้าคล้องที่นิ้วกลางของมือซ้าย จากนั้นร่ำท่าต่าง ๆ เพื่อทำท่ายีกฝ่ายหนึ่ง

ตอนที่ 2 เป็นบทร้อง (คิดคำนึง) ของกระหมังกุหนึ่ง แสดงอาการยินดีที่อีเหนาชวนให้สู้กันด้วยกริช เนื่องจากตนมีความเชี่ยวชาญในการต่อสู้ด้วยกริชทั้งแบบขวาและมลายู แล้วชักกริชออกมาถือทั้งฝักพร้อมทั้งร่ำร่ำตามบท จากนั้นเหน็บกริชที่เอวด้านซ้ายชักเงาะกริชเปล่าออกมา แยกผ้าเช็ดหน้าที่คล้องอยู่บริเวณคอกริชออกมาคล้องที่นิ้วกลางของมือซ้าย ตรงกับบทว่า

"กรขวานั้นกุมกริชกราย พระหัตถ์ซ้ายนั้นถือเช็ดหน้า"

ช่วงที่ 2 ร่ำประกอบบทรบ ผู้ร่ำทั้งสองฝ่ายเคลื่อนที่เข้าหากัน ทำท่าประกริช เคลื่อนที่ส่วนกันเป็นลักษณะวงกลมจนกลับที่เดิมของตน ช่วงนี้เป็นบทสั้น ๆ ชีเวลาเพียง 30 วินาที ดังบทที่กล่าวไว้ว่า

"เข้าปะทะประกริชด้วยฤทธา ผัดผันไปมาไม่ครั้นคร้าม"

ช่วงที่ 3 ร่ำประกอบเพลงสระระหม่า ใช้เวลาประมาณ 2 นาที เป็นการนำท่ารบกริชท่าต่าง ๆ มาเรียงร้อยต่อกัน ซึ่งในการแสดงแต่ละครั้งอาจร่ำในช่วงนี้แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับครูผู้ถ่ายทอดและเวลาในการแสดง แต่ท่าร่ำในช่วงเริ่มของเพลงสระระหม่าส่วนใหญ่นิยมเริ่มร่ำด้วยท่าฉายกริชแบบท่าสอดสร้อยมาลาแปลง แล้วจึงโยยกเท้าเคลื่อนที่เป็นรูปวงกลมเพื่อดูท่าที่ของฝ่ายตรงข้ามด้วยท่าตั้งวงบน-วงกลาง ทำเช็ดกริช เป็นต้น จากนั้นจึงเข้าต่อสู้ด้วยท่าต่าง ๆ เช่น ท่าแทง ท่าเลาะ ท่าเงื้อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการลองกำลังกันด้วยท่าแทงอก ซึ่งกระทำโดย มือขวายกกริชขึ้นระดับศีรษะ มือซ้ายจับข้อมือของอีกฝ่ายไว้ต่างพยายามจะแทงกริชลงที่อกขวาของอีกฝ่ายหนึ่ง แต่เมื่อทำอะไรกันไม่ได้จึงแยกออกจากกัน และจบด้วยท่าฉายกริช

ช่วงที่ 4 ร่ำประกอบบทรบ เป็นช่วงสุดท้ายของการแสดง ใช้เวลาแสดงประมาณ 1 นาที แสดงให้เห็นถึงกระบวนรบของทั้งสองฝ่าย เริ่มด้วยท่าฉายกริชเข้าหากัน แล้วร่ำท่าต่าง ๆ เช่น

- ทำเลาะกริช โดยเคลื่อนที่เป็นลักษณะวงกลม
- ทำหลบหลีก ผู้ร่าเคลื่อนที่สลับกันแล้วกลับที่เดิม
- ทำสอดสร้อยมาลา พร้อมกับเคลื่อนที่ออกจากกัน
- ทำแทงระดับอก
- ทำเชื่องกรายเพื่อติดตามอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

และสุดท้าย กระทบกุนึงก้าวเท้าผิด อิเหนาจึงทำท่ากรายกริช เข้าหาแล้วแทงกริชที่อก กระทบกุนึงล้มลง อิเหนาแยกออกกลับตำแหน่งเดิมของตน ฝ่ายทหารได้มานำร่างกระทบกุนึงเข้าโรง จบการแสดงด้วยกองทัพของกระทบกุนึงหนี กองทัพของอิเหนาตามตี

กระบวนร่า

จากการศึกษาวิดิทัศน์ การแสดงร่าอาวุธในเหตุการณ์ศึกกระทบกุนึง ณ โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2537 มีผู้แสดงเป็นตัวละครที่ร่าใช้อาวุธดังนี้

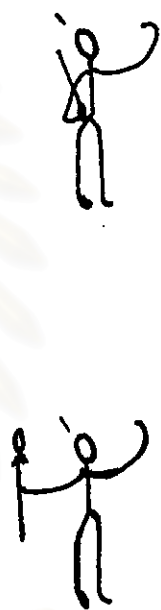

1. อาจารย์วันพินี สุขสม แสดงเป็น อิเหนา
2. อาจารย์กาญจนา ขาวรุ่งเรือง แสดงเป็น กระทบกุนึง
3. อาจารย์พัชรา บัวทอง แสดงเป็น สังคามาระตา
4. อาจารย์ศิริวรรณ ชัยประดิษฐ์ แสดงเป็น วิหยาสะก่า

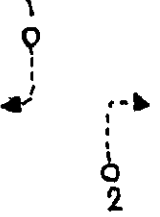
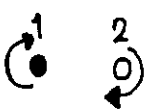

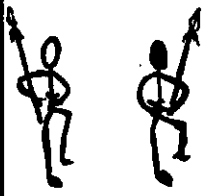

และจากการแสดง ณ เวทีชั่วคราวหน้าศาลากลางจังหวัดชลบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2536 (ไม่ทราบวันที่และเดือน) จัดแสดงเนื่องในงานกาชาด มีผู้แสดงเป็นตัวละครที่ร่าใช้อาวุธดังนี้

1. อาจารย์วันทนี ม่วงบุญ แสดงเป็น อิเหนา
2. อาจารย์กาญจนา ขาวรุ่งเรือง แสดงเป็น กระทบกุนึง
3. อาจารย์พัชรา บัวทอง แสดงเป็น สังคามาระตา
4. อาจารย์ศิริวรรณ ชัยประดิษฐ์ แสดงเป็น วิหยาสะก่า

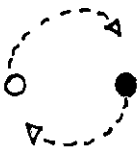
ทำให้ได้กระบวนร่าอาวุธทั้ง 4 ชนิด อย่างสมบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้การอธิบายด้วยเนื้อหา การใช้สัญลักษณ์แทนท่าร่า และทิศทางการเคลื่อนไหว ดังจะได้กล่าวถึงตามลำดับของการใช้อาวุธดังต่อไปนี้

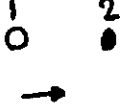
ตารางแสดงกระบวนการท่าทาง ในเหตุการณ์ฝึกกระหมังกูหนึ่ง

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
1. ว่าพลาง	<p>สิ่งคามาระตา - มือซ้าย จับเข้าหาลำตัวแขนตั้งอยู่ข้าง ศีรษะ แล้วปล่อยตั้งวางบน มือขวาถือกระบี่อยู่ระดับวงล่าง เอียงขวา แล้ววิ่งไปทางขวา เพื่อโยนกระบี่ให้ทหาร แล้วรับ ทวนจากทหาร โดยมือขวาจับ บริเวณกลางคันทวน ใช้นิ้วหัว แม่มือซ้ายบังคับให้ปลายทวนตั้ง ขึ้นตรง มือซ้ายตั้งวางบน เอียง ศีรษะข้างขวา วิ่งออกมาทาง ซ้าย (ด้านหน้า) วิชสาสะก่า ปฏิบัติเหมือนกัน แล้ววิ่งออกมา ด้านหน้า</p>		<p style="text-align: center;">10-1*</p> <p style="text-align: right;">02</p>
2. ทางกราก ปลายทวน	<p>ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน มือขวาจับทวนให้ปลายตกกลง โดยเอียงทางด้านขวาประมาณ 45 องศา แขนตั้ง แล้วเลื่อน มือมาข้างหน้า เอียงศีรษะซ้าย พร้อมกับวิ่งซอสเท้าไปทางซ้าย</p>		<p style="text-align: center;">4 1-0</p> <p style="text-align: right;">20-4</p>

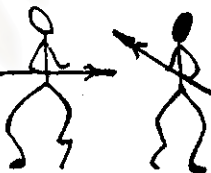

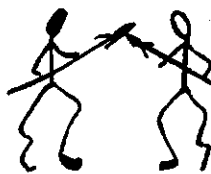

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
2. ร่ำรำยเป็น กระบวน	หันทิศเดิม มือขวาจับที่โคนทวน เช่นเดิม เหวี่ยงให้ปลายทวน เฉียงลงด้านซ้าย งอนขนอยู่ ข้างหน้าระดับอก มือซ้าย แขน ตึง แฉียงอยู่ด้านข้าง แขนมือ หงายรับคันทวนส่วนปลาย ใช้ หัวนมมือคืบไว้ วิ่งชอยเท้าไป ทางขวา เอียงศีรษะข้างขวา		
3. หวน	ทั้งสองฝ่ายต่างหมุนขวา พร้อม กับกลับปลายทวนไปด้านขวา สังคามาระดาหันหลัง วิหยา- สะท่าหันหน้า	,,	
4. หัน	เท้าขวาก้าวหน้า มือซ้ายตั้ง วงบน พร้อมกับเลื่อนมือขวาที่ จับทวนลงข้างลำตัว ตึงแขน ให้ปลายทวนตกลง เอียงข้าง ขวา		
5. ชักอ้าขาชิด	สังคามาระดา - หันขวา มาด้านหน้า มือซ้ายจับแล้วจับ ที่หุ้มน้า ยกเท้าซ้ายขึ้น มือขวา จับทวนให้ปลายตั้งชันพาดกับ		

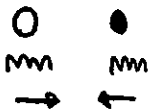
ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>ไหล โดยเลื่อนมือจับตรงกลาง ด้ามทวน งอแขนอยู่ระดับวง ล่าง จากนั้นเลื่อนทวนไปด้าน ซ้ายในลักษณะที่ตั้งปลายขึ้นเช่น เดิม แล้วเลื่อนกลับมาด้านขวา เช่นเดิม (ซึ่งสื่อความหมายถึง การตีฆ้อง) พร้อมกับกระโดดขึ้น แล้วลงด้วยเท้าซ้ายโยกเท้า ขวา (แบบการตีฆ้อง) วิหยา- สะก่าปฏิบัติเช่นเดีวกันแต่หัน ตรงกันข้ามกัน</p>		
6. ดิดฟัน	<p>สังคามาระดา - โขยก เท้า ถือทวนตั้งขึ้นข้างขวาใน ลักษณะเดิม สลับตำแหน่งกับ วิหยาสะก่าหันไปด้านหลัง วิหยาสะก่าหันหน้าออก โขยก เท้า เข้าหากันให้ไหล่ซ้ายชนกัน แล้วเคลื่อนไปทางด้านขวาของ เวที แล้วกลับมาทางซ้าย</p>		

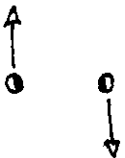
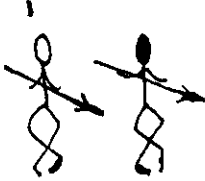

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
7. เข้าประจัญ จ้วงโจม	<p>สังคามาระดา - จับทวน 2 มือ มือขวาคว้ามือจับทวน โคนด้ามทวน มือขวาหงายมือ จับบริเวณกลางด้ามทวน ยืน หันหลังประทวนกับคู่ต่อสู้ โดย เริ่มประบนและล่างสลับกัน ลักษณะการประบน คือ จับทวน ให้ตั้งเฉียงขึ้นข้างบนประมาณ 45 องศา (เฉียงทางขวามือ) เมื่อคมทวนของทั้งสองฝ่าย ประกกันจะเป็นรูปกากบาทลงต่ำ ส่วนลักษณะการประล่างนั้นให้ ลดปลายทวนเฉียงลงต่ำ และ เมื่อคมทวนของทั้งสองฝ่าย ประกกันก็จะเป็นรูปกากบาทเช่น กัน ขณะที่ประทวนบน-ล่างนั้น ก้าวเท้าเคลื่อนที่เป็นวงกลม (วนทางซ้าย) จนไปอยู่ตำแหน่ง เดิมของตน สังคามาระดาหัน หลังอยู่ทางด้านขวาของเวที ส่วนวิหาสาสะก่าหันหน้าอยู่ทาง ด้านซ้ายของเวที</p>		

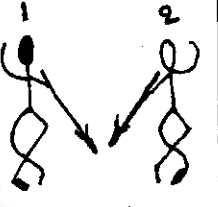
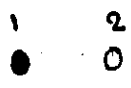

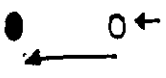

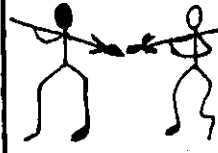
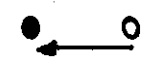
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
8. โถม	<p>สังคามาระดา - หันขวามา ด้านหน้า กระโดดเท้าซ้ายก้าว ข้าง เอียงศีรษะข้างขวา มือ ทั้งสองจับทวนแกงวิหยาสะก่า โดยมือขวาหงายมือจับโคนของ คันทวน มือซ้ายคว่ำมือจับบริเวณ กลางคันทวน แล้วใช้มือขวา เลื่อนทวนผ่านมือซ้ายไปข้าง ๆ ให้ปลายทวนแกงไประดับเอว ของวิหยาสะก่า</p> <p>วิหยาสะก่า - หันหลัง กระโดด เท้าขวาก้าวข้าง เอียงศีรษะข้างขวา ท่าทำปิด ทวนที่สังคามาระดาแกงเข้ามา โดยมือขวาคว่ำมือจับที่โคนทวน งอแขนอยู่ข้างหน้าระดับไหล่ มือซ้ายหงายมือจับบริเวณกลาง คันทวน แล้วใช้มือซ้ายปิดปลาย ทวนออกไปข้างหน้า ส่วนมือ ขวาดึงโคนคันทวนเข้าหาตัว เพื่อป้องกันไม่ให้ทวนของสังคา- มาระดาแกงถูกร่างกาย</p>		

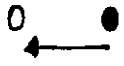
ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
9. แทง	<p>สังคามาระดา - ทำท่าปิด เช่นเดียวกับวิชาสะก่า ใน คำร้อง "โถม" (ลำดับที่ 8) แต่หันซ้ายไปด้านหลัง กระโดด เท้าขวาก้าวข้าง น้าหนักตัวอยู่เท้าซ้าย เอียงศีรษะข้างซ้าย แล้วปิดทวนออกไปข้างหน้า</p> <p>วิชาสะก่า - ทำท่าแทะง เช่นเดียวกับสังคามาระดา ใน คำร้อง "โถม" แต่หันซ้ายไปด้านหน้า กระโดด เท้าขวาก้าวหน้า แล้วแทะงทวนไปทางขวา ให้ปลายทวนอยู่ระดับเอวของสังคามาระดา</p>		<p>1 ●</p> <p>↑ 0 ๒</p>
10. เมื่อเอย	<p>วิชาสะก่า - หันทางด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายยึดขึ้น และเท้าขวา คั่นทวนอยู่ด้านซ้าย ปลายทวนอยู่ทางด้านหน้า มือซ้ายแบมือคว่ำใช้นิ้วหัวแม่มือคียบที่โคนของคั่นทวน งอแขนข้างลำตัว มือขวาแขนตั้งเฉียงมาด้านซ้าย จับทวนลักษณะเดียวกับมือซ้าย ปลายทวนจะเฉียงขึ้น</p>		<p>● ○</p>

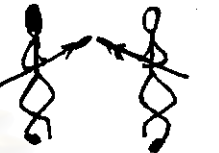

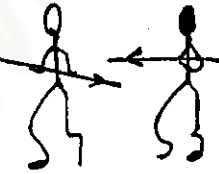
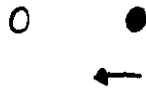
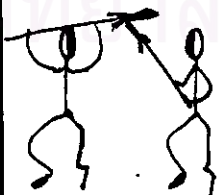

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เล็กน้อย สังคามาระดา - ปฏิบัติ เช่นเดียวกัน แต่หันด้านหลัง		
11. เมื่อนั้น	<p>วิชาสะก่า - เท้าขวา วางหลัง หันขวาไปด้านหลัง คันทวนอยู่ข้างขวา กลับปลาย ทวนไปด้านหลัง แล้วกลับปลาย ทวนขึ้นมาข้างหน้า มือซ้ายงอ แขน แบมือคว่ำ ให้นิ้วหัวแม่มือ คืบด้านโคนทวน ดึงนิ้วส่วนที่ เหลือ หักข้อมือขึ้น มือขวาจับ ลักษณะเดียวกันที่บริเวณกลาง คันทวน แขนตึง เท้าขวาก้าว ข้าง เอียงศีรษะซ้าย</p> <p>สังคามาระดา - ปฏิบัติ เช่นเดียวกัน แต่หันทิศที่ตรงกัน ข้าม</p>		
12. วิชาสะก่า เข็มแข็ง	<p>ปฏิบัติท่าเดิม แต่เปลี่ยนเป็น เท้าอีกข้างหนึ่งก้าวข้าง และ เปลี่ยนหันไปอยู่ที่ศตรงกันข้าม พร้อม ๆ กับกลับปลายทวนใน ลักษณะเดิม จากนั้นกระโดด</p>		

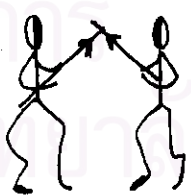

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>วางเท้าในท่าเดิม แล้วขยับ แขนงอและดึงสลับกัน เอียง ข้างซ้าย</p> <p>สังคามาระดา - ท่าลักษณะ เดียวกัน แต่หันด้านหลัง</p>		
<p>13. ซับมี้า มือ เลียงล่อ ต่อแย้ง</p>	<p>วิชาสะก่า - หันขวาไป ด้านหลัง กลับปลายทวนไปด้าน หลังแล้วใช้มือขวาจับบริเวณ กลางคันทวนให้ตั้งขึ้นพาดกับ ไหล่ขวา ยกเท้าซ้าย มือซ้าย จับจับที่หุ้มา หักข้อมือขึ้น จับ ทวนในลักษณะเดิมยกข้ามขา ซ้ายไปด้านซ้าย แต่ปลายแขน อยู่ทางด้านขวา แล้วยกข้ามมา ทางขวาเช่นเดิม (แสดงถึง การตีมี้า) กระโดด แล้ววาง สองเท้าพร้อมกัน จากนั้นโยก เท้า หันซ้าย โยกไปทางซ้าย เป็นลักษณะวงกลม แล้ววนมา อยู่ทางด้านซ้ายของเวที หันหลัง</p> <p>สังคามาระดา - ปฏิบัติท่า เดียวกัน แต่เริ่มด้วยหันหน้า แล้วโยกแบบตีมี้า หันทางซ้าย</p>		

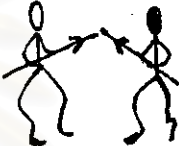

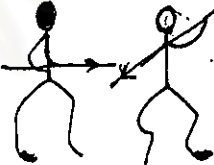

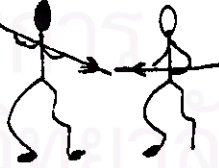

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เคลื่อนไปในลักษณะวงกลม วน กลับที่เดิม หันหน้าออกอยู่ทาง ด้านขวาของเวที		
14. กราย พระแสง	<p>วิหยาสะก่า - หันด้านซ้าย เข้าหาสังคามาระดา มือซ้าย ตั้งวางบน มือขวาคว้ามือจับโคน คันทวน ลดปลายทวนให้ตกลง (ปลายชี้ลงที่พื้น) แล้วเลื่อน คันทวนจากด้านขวาไปทางซ้าย เอียงข้างซ้าย พร้อมกับวิ่งชอย เท้าไปทางซ้าย (หน้าเวที)</p> <p>สังคามาระดา - หันหน้า เข้าหาวิหยาสะก่า ปฏิบัติท่า เดียวกัน แต่ทิศทางที่ชอยเท้า จะเคลื่อนไปทางหลังเวที</p>		
15. ทวนรำ	ปฏิบัติเช่นเดียวกับคำร้อง "หวน" (ลำดับที่ 3) วิหยา- สะก่าหันขวามาด้านหน้า ส่วน สังคามาระดาหันไปด้านหลัง		

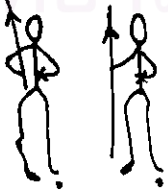
ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
16. เป็นทำนอง	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเช่นเดียวกับ คำร้อง "หัน" (ลำดับที่ 4)		
17. กลอก กระหับ	วิชาสะก่า - กระโดด เท้าขวาก้าวซ้าย ทำท่าแกงไป ทางขวา (แกงสิ่งคามาระดา) โดยปฏิบัติเช่นเดียวกับบทของ สิ่งคามาระดาในคำร้อง "โถม" สิ่งคามาระดา - ทำท่าปิด เช่นเดียวกับบทของวิชาสะก่า ในคำร้อง "โถม"		
18. กลับแกง	วิชาสะก่า - หันขวาไป ด้านหลัง กลับทวนให้ปลายหัน ไปทางซ้าย แล้วกระโดด เท้า ซ้ายก้าวซ้าย ทำท่าแกง สิ่งคามาระดา - หันขวา มาด้านหน้า กลับทวนไป ทางซ้าย ทำท่าปิด		
19. ซ้าย	วิชาสะก่า - หันซ้ายมา ด้านหน้า กลับทวนแกงไป ทางขวา เท้าขวาก้าวซ้าย		

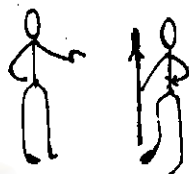

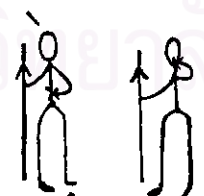

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>สังคามาระดา - หันซ้าย ไปด้านหลัง กลับปลายทวนไป ด้านขวา ทำท่าปิด น้ำหนักตัว อยู่เท้าซ้าย</p>		
20. ขวา	<p>วิชาสะก่า - หันขวาไป ด้านหลัง กลับปลายทวนไปทาง ซ้าย เท้าซ้ายก้าวข้าง</p> <p>สังคามาระดา - หันขวา มาด้านหน้า กลับปลายทวนไป ทางซ้าย ทำท่าปิด เท้าซ้าย ก้าวข้าง น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าขวา</p> <p>*ตั้งแต่คำร้อง "กลอก กระหีบกลับแกงซ้ายขวา" (ลำดับที่ 17-20) วิชาสะก่า ก้าวเท้าเข้าไปหาสังคามาระดา ตลอด (ไปทางด้านขวาของ เวที) ส่วนสังคามาระดานั้น ถอยไปทางขวาของเวทีทุกครั้ง เช่นกัน</p>		
21. สังคามาระดา	<p>สังคามาระดา - หันซ้าย ไปด้านหลัง กลับปลายทวนไป</p>		

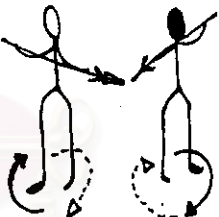
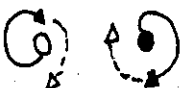
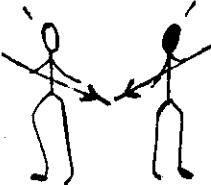

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>ทางขวา เท้าขวาก้าวหน้า จับทวน 2 มือ ทำเดียวกับ คำร้อง "เมื่อนั้น" (ลำดับที่ 11) วิชาสะก่า - หันซ้ายไป ด้านหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกัน</p>		
22. ปิด	<p>วิชาสะก่า - หันขวาไป ด้านหลัง เท้าซ้ายก้าวข้าง ปลายทวนอยู่ทางด้านซ้าย ทำ ท่าแทง สังคามาระดา - หันขวา มาด้านหน้า เท้าซ้ายก้าวข้าง ปลายทวนอยู่ทางด้านซ้าย ทำ ท่าปิด</p>		
23. ปิดอง	<p>วิชาสะก่า - เท้าขวา ก้าวหน้า หันซ้ายเข้ามา สังคา- มาระดาทำท่าฟันโดยมือซ้าย คว่ำมือจับที่โคนของคันทวน ยก ขึ้นระดับเอว มือขวาที่หงายมือ จับบริเวณกลางคันทวนนั้นคว่ำ มือลง กดปลายทวนลงตรง บริเวณศีรษะของสังคามาระดา ปลายทวนจะเฉียงขึ้นด้านหน้า</p>		

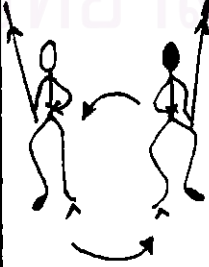

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>สังคามาระดา - ยกเท้า ซ้ายวางหลัง น้าหนักตัวอยู่ที่ เท้าซ้าย มือทั้งสองจับคันทวน ในลักษณะคว่ำมือ โดยจับให้ ห่างกันพอประมาณ หักข้อมือขึ้น และใช้นิ้วหัวแม่มือช่วยรับน้ำหนัก อยู่ใต้ทวน แล้วยกขึ้นระดับแนว ศีรษะ เพื่อรับทวนของวิหสา- สะก่าที่ฟันลงตรงกลาง เอียง ศีรษะซ้าย</p>		
<p>24. ถ้อยทีหนึ่ง ไฉ่รับรอง</p>	<p>ประทวนบนและล่างสลับกัน โดยมือซ้ายคว่ำมือจับที่โคนคันทวน มือขวาหงายมือจับบริเวณ กลางคันทวน ให้ปลายทวน เอียงขึ้นทางขวา เมื่อคันทวน ประกันจะเป็นรูปกากบาท แล้ว ลดปลายทวนให้ปลายตกลง ประกันด้านล่าง ซึ่งเริ่มต้นด้วย สังคามาระดาหันหลัง วิหสา- สะก่าหันหน้าออก ประทวนบน- หลังสลับกันพร้อมกับเดินสลับที่กัน จะหมดที่สังคามาระดาอยู่ทาง ด้านขวาของเวที หันหน้าออก</p>		

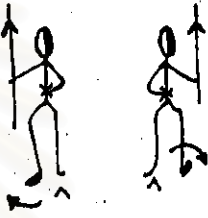
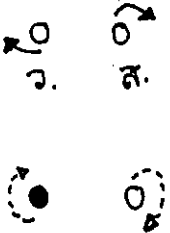
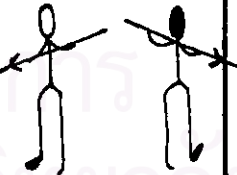
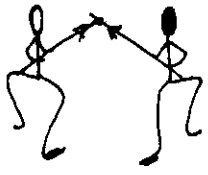

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ส่วนวิชาสะก่าอยู่ทางด้านซ้าย ของเวที หันหลัง		
25. เปลี่ยนท่า ทวนทอง	ปฏิบัติเหมือนคำร้อง "เมื่อนั้น" ทวนอยู่ทางด้านขวามือ กลับ ปลายทวนมาด้านหน้า		
26. แทง	วิชาสะก่า - หันด้านหน้า ทำท่าแอทง สังคามาระดา - หันหลัง ทำท่าปิด *ปฏิบัติเหมือนคำร้อง "โถม"		
27. กั้น	สังคามาระดา - หันซ้าย มาด้านหน้า ทำท่าแอทง วิชาสะก่า - หันซ้ายไป ด้านหลัง ทำท่าปิด * ปฏิบัติเหมือนท่าในคำร้อง "โถม"		
เพลงพญาเดิน 28.	สังคามาระดา - หันด้าน หน้า มือขวาอยู่ระดับเอวถือ ทวนให้ปลายตั้งขึ้นพาดกับไหล่		

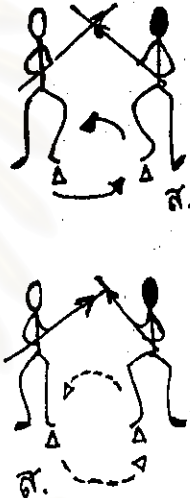

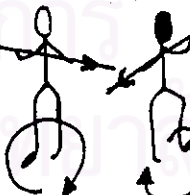

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>มือซ้ายท่าบทเรือก วิชยาสะก่า โดยตั้งวงระดับอก กดปลายนิ้ว ลงจับเอียงซ้าย แล้วคลายจับ ออกเป็นตั้งวง เอียงข้างขวา วิชยาสะก่า - สิ้นฟ้งโดย หันหน้าเข้าหาสังคามาระดา เท้าขวาก้าวข้าง ทวนอยู่ข้าง ขวา ปลายทวนอยู่ด้านหลัง จับเหมือนคำร้อง "เมื่อนั้น" แล้วสิ้นเท้าซ้าย และเท้าขวา หันซ้ายมาด้านหน้า เลื่อนมือทั้งสอง จับ บริเวณกลางคันทวน งอแขนอยู่ระดับอก แล้ววางทวน หมุนไปทางขวา</p>		<p>○ ○</p>
29.	<p>สังคามาระดา - สิ้นและ เท้าซ้าย มือซ้ายจับเข้าอก แล้วก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง (ก้าวข้าง) มือซ้ายชี้ไปทางซ้าย แขนถึงระดับไหล่ (ชี้ทางวิชยา- สะก่า) ดึงขาซ้าย ส่วนขาขวา และอยู่ด้านข้าง เอียงศีรษะ ข้างขวา ถือทวนในลักษณะเดิม วิชยาสะก่า - สิ้นเท้าขวา</p>		<p>○ ○</p>

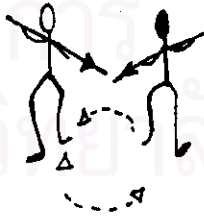

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>แตะเท้าซ้ายข้าง ๆ มือซ้าย จับที่หูม้า มือขวาจับบริเวณ กลางคันทวนให้ทวนตั้งกับพื้น ปลายทวนอยู่ด้านบน เอียงศีรษะ ซ้าย</p>		
30.	<p>สังคามาระดา - หันหลัง เท้าขวาก้าวข้าง ทวนอยู่ด้าน ซ้าย ปลายทวนอยู่ด้านหน้า จับทวนสองมือ สลับงอแขนไป มาดังท่าในบทร้อง "เข็มแข็ง" (ลำดับที่ 12) เอียงศีรษะซ้าย วิชาสะก่า - ยืนฟังอยู่ใน ท่าเดิม</p>		
31.	<p>สังคามาระดา - ยืนเท้า ขวา และเท้าซ้ายด้านข้าง หัน หน้าออก ท่าท่าเหมือนวิชา- สะก่า ในลำดับที่ 29 เอียง ศีรษะข้างขวา วิชาสะก่า - ยืนถือทวน เช่นเดิม มือซ้ายท่าท่าขึ้น</p>		

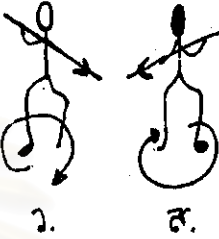

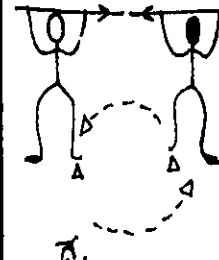
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
32.	<p>สังคามาระดา - ยืนฟังใน ท่าเดิม</p> <p>วิหยาสะก่า - เท้าขวา ก้าวข้าง ทวนอยู่ด้านซ้าย ปลายทวนอยู่ด้านหน้า จับทวน ท่าท่าเหมือนบทร้อง"เข็มแข็ง" เอียงศีรษะข้างซ้าย</p>		
33.	<p>สังคามาระดา - จับทวน วิ่งช้อยเท้าหมุนขวา มาหยุดที่ ด้านหน้า จับทวนลักษณะเดียวกับ กับบทร้อง"ร่าร่าสเป็นกระบวน" (ลำดับที่ 2)</p> <p>วิหยาสะก่า - ท่าท่าเดียว กัน แต่เริ่มด้วยหันหลังแล้วหมุน ขวาไปหยุดที่ด้านหลัง</p>		
34.	<p>สังคามาระดา - หันด้าน หน้า มือขวาคว่ำมือจับโคนทวน งอแขนอยู่ระดับเอว ให้ปลาย ทวนเฉียงลงทางด้านซ้าย มือ ซ้ายตั้งแขน แขนงอรองใต้ทวน ใช้นิ้วหัวแม่มือคืบไว้ เอียงด้าน ขวา กระโดดแล้วลงสองเท้า</p>		

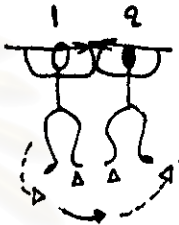
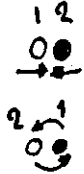
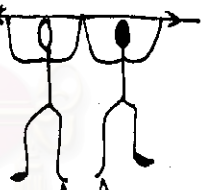

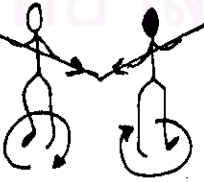

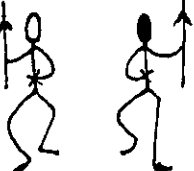

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>พร้อมกัน วิ่งชอยเท้าหันขวามา หยุดที่ด้านหน้าเวที วิหยาสะก่า - เริ่มที่ด้าน หลัง แล้วปฏิบัติเช่นเดียวกัน</p>		
35.	<p>สังคามาระดา - มือขวา กลับปลายทวนให้ปลายทวน เหวี่ยงไปทางด้านหลัง ปลาย ทวนตั้งตรงแนบกับลำแขนขวา ซึ่งอยู่ข้างลำตัว เขยื้อนนิ้วชี้ลง แนบกับด้ามทวน มือซ้ายจับที่หุ้ม อกเท้าซ้ายขึ้น ดึงขาขวา เอียงศีรษะด้านขวา วิหยาสะก่า - ปฏิบัติเช่น เดียวกัน แต่หันด้านหลัง</p>		
36.	<p>ปฏิบัติเหมือนกัน คือ ก้าว เท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา แล้วถัด เท้าซ้าย ใช้ตัวหน้าหนึ่ง (เป็น นาฏยศัพท์ที่ใช้เรียกการใช้ ลำตัว ไหล่ และใบหน้า เช่น เดินกับการเชิดหนัง นั่นคือ การเคลื่อนไหวขึ้น-ลงในทิศทาง เดียวกัน) เคลื่อนที่เป็นวงกลม</p>		

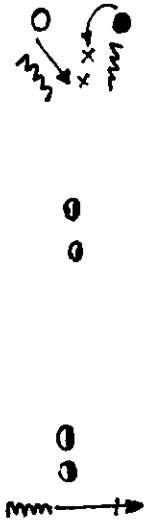
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	สลัดที่กัน		
37.	ปฏิบัติเหมือนกัน หันทางขวา เอียงซ้าย พร้อมกับงอแขนขวา เลื่อนมาด้านหน้า หงายท้อง แขนขึ้น แขนตั้งระดับไหล่ ปลายทวนตั้งขึ้น เอียงขวา ถัด เท้าเช่นเดิม สังคามาระดาหัน มาด้านหน้า ส่วนวิหสาสะก่าหัน ไปด้านหลัง		
38.	สังคามาระดา - หันซ้าย ไปด้านหลัง ขณะที่หัน มือซ้าย คว้ามือจับโคนทวน มือขวา หงายมือจับบริเวณกลางคันทวน กลับปลายทวนมาทางซ้าย เปลี่ยนเป็นมือขวาคว้ามือจับ โคนทวน มือซ้ายหงายมือจับ บริเวณกลางคันทวน ให้ปลาย ตั้งเฉียงไปทางซ้ายประมาณ 45 องศา ยกเท้าซ้ายขึ้น ปลายทวนที่ไขว้กันนั้นจะเป็นรูป กากบาท ซึ่งเรียกว่า ท่าหงส์ สองคอ	 	

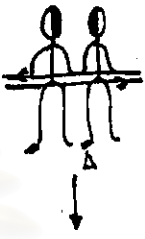
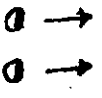

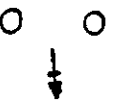
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	วิทยาศาสตร์ - ปฏิบัติเช่น เดียวกัน แต่หันด้านหน้า		
39.	<p>สังคามาระดา - กระโดด แล้ววางสองเท้าพร้อมกัน โขก เท้าไปทางซ้าย เป็นลักษณะวง กลม สลับที่กัน (จับทวนอยู่ใน ท่าหงส์สองคอเช่นเดิม) หมดที่ หันด้านหน้า</p> <p>วิทยาศาสตร์ - ปฏิบัติเช่น เดียวกัน แต่หันด้านหน้า</p>		
40.	<p>สังคามาระดา - มือขวา คว่ำมือจับที่โคนทวน งอแขน อยู่ข้างหน้าระดับอก มือซ้าย แบ่มือรองทางด้านปลายของ ต้นทวน แขนตั้ง ปลายทวนอยู่ ทางซ้าย เอียงขวา วิ่งชอย เท้า หมุนทางขวา มาหยุดที่ ด้านหน้า</p> <p>วิทยาศาสตร์ - ปฏิบัติท่า เดียวกัน วิ่งชอยเท้าหมุนขวา แล้วหยุดที่ด้านหลัง</p>		

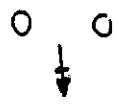
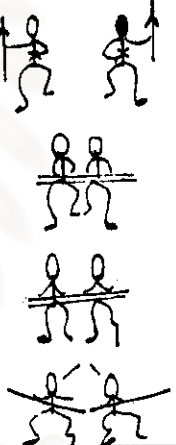
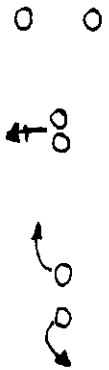

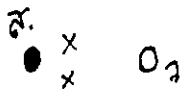
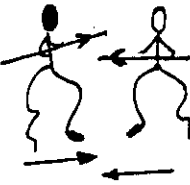
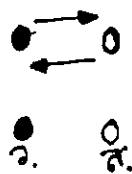
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
41.	<p>ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเหมือนกันคือ มือซ้ายคว้า มือจับที่โคนทวน มือขวาหงายมือจับที่กลางคันทวน จึงวางทวนไปทางขวา แล้ว กลับวางทวนมาทางซ้าย เปลี่ยนเป็นมือขวาคว้ามือจับที่ โคนทวน มือซ้ายหงายมือจับที่ กลางคันทวน ลดทวน เฉียงลงกับพื้นประมาณ 45 องศา ให้คันทวนทั้งสองไขว้กัน เป็นรูปกากบาท ยกเท้าซ้ายขึ้น เรียกท่านี้ว่า ท่าขนาดเกี้ยว</p>		
42.	<p>สังคมาระดา - กระโดด แล้ววางสองเท้าลงพร้อมกัน จากนั้นโยกเท้าไปทางซ้าย เป็นลักษณะวงกลม สลับที่กัน จะหมดที่หันหลังอยู่ทางด้านซ้าย ของเวที</p> <p>วิชาสะก่า - ปฏิบัติเช่น เดียวกัน แต่สุดท้ายหันด้านหน้า อยู่ทางด้านขวาของเวที</p>		

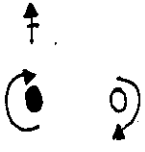
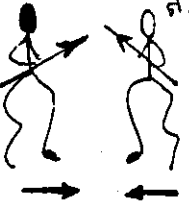

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
43.	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเหมือนลำดับ ที่ 40 สังคามาระดาหมุนขวา ไปหยุดที่ด้านหลัง วิหยาสะก่า หมุนขวาไปหยุดที่ด้านหน้าของ เวที		
44.	ท่าท่า "ปลอกข้าง" ปฏิบัติเช่น เดีวกันโดยจับทวนทั้งสองมือ จ้วงปลายทวนไปทางขวา (ลักษณะการจับทวนเหมือนท่าที่ 38) แล้วกลับปลายทวนไปทาง ซ้ายหันปลายทวนเข้าหากัน ยก คันทวนขึ้นสูงระดับแง่ศีรษะ (ลักษณะการจับเหมือนท่าแกง) ยกเท้าซ้ายขึ้น เอียงศีรษะข้าง ขวา)		
45.	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเหมือนกันคือ อยู่ในท่าเดิม กระโดดแล้ววาง สองเท้าพร้อมกัน โยยกเท้าไป ทางซ้ายเป็นลักษณะวงกลม สลับที่กัน สังคามาระดาเคลื่อน ไปอยู่ทางด้านขวาของเวที หัน หน้าออก ส่วนวิหยาสะก่าอยู่		

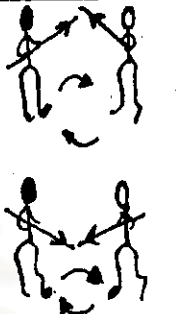
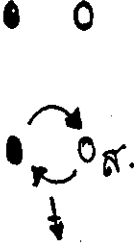
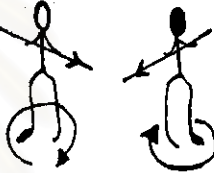

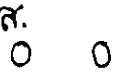
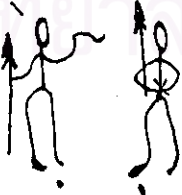

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ทางด้านซ้ายของเวที หันหลัง		
46.	อยู่ในท่าเดิม โขยกเท้าเข้าหากัน ให้ไหล่ซ้ายชิดกัน แล้วโขยกตามกันไปทางซ้ายของตน เป็นลักษณะวงกลม เอียงศีรษะด้านขวา		
47.	กลับปลายทวนไปทางขวามือ (จับในลักษณะเดิม) โขยกเท้าไปทางขวาเป็นลักษณะวงกลม ไหล่ขวาชิดกัน เอียงศีรษะซ้าย จะหมดท่าที่สิ่งความระดาโขยกเท้าไปอยู่ทางด้านขวาของเวที หันหน้าออก วิชยาสะก่าหันหลัง อยู่ทางด้านซ้ายของเวที	 <p style="text-align: center;">ซี. จ.</p>	
48.	ทั้งสองฝ่าย วิ่งชอยเท้า ปฏิบัติเหมือนท่าที่ 40 (วิ่งหมุนรอบตัว 1 รอบ)		
49.	ท่าท่า "ชิงคลอง" ปฏิบัติเหมือนกันคือ มือซ้ายจับที่หน้า มือขวาจับบริเวณโคนทวนจ้วงปลาย		

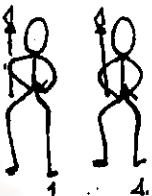
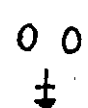

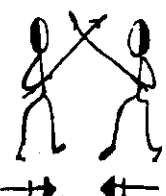

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ทวนลงทางด้านขวา แล้วตั้ง ปลายขึ้นตรง งอแขนเป็นวงอยู่ ระดับไหล่ ยกเท้าซ้ายขึ้น เอียงศีรษะขวา		
50.	กระโดดขึ้น วางสองเท้าพร้อม กัน โขกเท้า (แบบการขีมีมา) สังคามาระดาหันหน้าไปทาง ด้านซ้ายของเวที โขกเท้ารอ วิหยาสะก่าหันซ้ายวิ่งเข้าหา สังคามาระดา แล้วหันซ้ายไป ทางด้านซ้ายของเวที ยืนหัน หน้าเรียงคู่กัน ห่างพอประมาณ สังคามาระดาอยู่ทางด้านหน้า ของเวที หันปลายทวนเข้าหา กัน แล้วนำมาถือคู่กันข้างหน้า ระดับข่าอพัก ทั้งสองฝ่ายจับ ทวนที่อยู่ด้านหน้าตนในลักษณะ คว่ำมือลง โดยก่าทั้งสองอัน ยกเท้าที่อยู่ด้านในขึ้น (สังคา- มาระดายกเท้าซ้าย วิหยาสะก่า ยกเท้าขวา)		

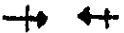
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
51.	ปฏิบัติพร้อมกัน คือ กระโดด แล้ววางสองเท้าพร้อมกัน โชย เท้าตรงไปข้างหน้า (ด้านซ้าย ของเวที)		
52	ดึงคันทวนแยกออกจากกัน โดย ใช้มือที่อยู่ด้านใน หงายมือจับที่ คันทวน ดึงทวนของตนออกจาก กัน พร้อมกับกระโดดก้าวเท้าที่ อยู่ด้านใน แล้วก้าวเท้าที่อยู่ ด้านนอกไปข้าง (ก้าวข้าง) กล่าวคือ สังคมาระตาก็้าว เท้าขวา ส่วนวิหยาสะก่าก้าว เท้าซ้าย		
53.	จับทวนตั้งลำดับที่ 40 ให้ปลา ทวนอยู่ทางด้านซ้ายมือ ว่างชอ เท้าหมุนขวา มาหยุดที่ด้านหน้า เวทีพร้อมกัน		

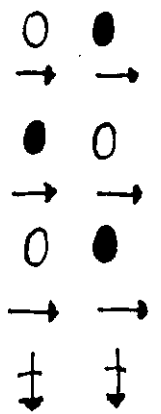
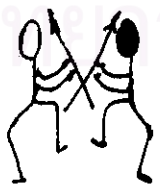

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
53.	จับทวนดิ่งลำดับที่ 40 ให้ปลายทวนอยู่ทางด้านซ้ายมือ วิ่งชอยเท้าหมุนขวา มาหยุดที่ด้านหน้าเวทีพร้อมกัน		
54	ปฏิบัติท่า "ชิงคลอง" อีก 1 ครั้ง โดยเริ่มตั้งแต่ลำดับที่ 49-52 แต่เปลี่ยนเป็นหันหน้าไปทางด้านขวาของเวที สังคามาระดาอยู่ทางด้านหน้าของเวทีเช่นเดิม		
55	จับทวนดิ่งลำดับที่ 40 ปลายทวนอยู่ทางซ้าย วิ่งหมุนขวา กลับที่ของตน นั่นคือ สังคามาระดาหันหลังอยู่ทางด้านขวาของเวที วิหสาสะก่าหันหน้าอยู่ทางด้านซ้ายของเวที		
56	กลับปลายทวนให้อยู่ทางด้านขวา ถอนเท้าซ้าย เท้าขวาก้าวข้าง จับทวนท่าท่าแคงในระดับอก โดยจับทั้งสองมือ มือซ้ายหงายมือจับโคนทวน มือขวาคว่ำมือ		

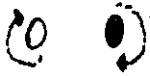

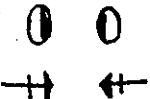
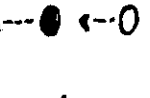

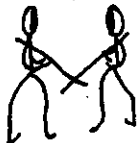
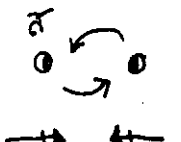
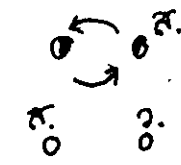
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	จับบริเวณกลางทวน แล้ววิ่ง ส่วนกัน		
57.	สังคามาระดา - หันมา ด้านหน้า วิชสาสะก่าหันหลัง ประทวนบน-ล่าง 2 ครั้ง โดย ประบนนัย 1 ประล่างนัย 2 เป็น 2 ครั้ง การจับ มือซ้าย คว่ำมือจับโคนทวน มือขวา หงายมือจับบริเวณกลางทวน ปฏิบัติเช่นเดียวกับท่าในบทร้อง "ถ้อยทีหนีโล่รับรอง"		
58.	ปฏิบัติเหมือนลำดับที่ 40 ปลาย ทวนอยู่ทางด้านซ้าย สังคามา- ระดาหันขวามาด้านหน้า แล้ว กลับปลายทวนให้อยู่ทางด้าน ขวา วิชสาสะก่าปฏิบัติเช่น เดียวกัน แต่หมัดที่หันหลัง		
59.	ถอนเท้าซ้าย เท้าขวาก้าวข้าง ปฏิบัติเหมือนลำดับที่ 56 แล้ว ประทวนบน-ล่าง 4 ครั้ง โดย ประบน-ล่าง นัย 1-2 และ		

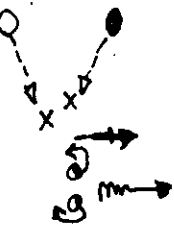

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	บน-ล่าง นับ 3-4 พร้อมกับ เคลื่อนที่สลับกัน สี่คามาระดา อยู่ด้านขวาของเวที วิชาสะก่า อยู่ด้านซ้ายของเวที		
60.	ปฏิบัติเหมือนลำดับที่ 40 ปลาย ทวนอยู่ทางด้านซ้าย ต่างวิ่ง หมุนทางขวาของตน		
61.	ทั้งสองฝ่ายหันมาด้านหน้า มือ ซ้ายจับที่หน้า มือขวาจับที่โคน ทวน แล้วกลับให้ปลายทวนตั้ง ขึ้น งอแขนระดับไหล่ ยืนแตะ เท้าด้านใน เอียงด้านนอก		
62.	สี่คามาระดา - ยืนเท้า ขวา แตะเท้าซ้าย มือซ้ายป้อง หน้า มือขวาจับบริเวณกลาง คันทวน ให้ทวนตั้งกับพื้น ปลาย ทวนอยู่ด้านบน เอียงด้านขวา วิชาสะก่า - ยืนเท้าขวา แตะเท้าซ้ายมือซ้ายจับที่หน้า มือขวาถือทวนตั้งบทร้อง "ซึก อาซาซิด" (ลำดับที่ 5)		

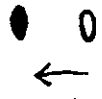
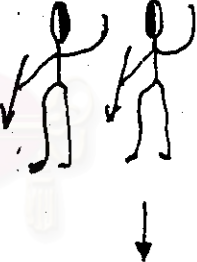
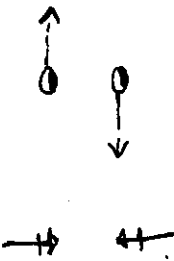
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
63.	ทั้งสองฝ่าย ทำท่าตั้งบทร้อง "ซึกอซาซิด" โขยกเท้าอยู่ กับที่		
64. เมื่อนั้น สิ่งคามา- ระดา แข็งขัน	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเช่นเดียวกับ บทร้อง "เมื่อนั้นวิหยาสะก่า เข้มแข็ง" (ลำดับที่ 10-12)		
65. ชับม้า ไวว่อง	สิ่งคามา ระดา - หันขวา มาด้านหน้า ทำท่าเหมือนบท ร้อง "ซึกอซาซิด" กระโดด แล้วโขยกเท้าไปหยุดที่ด้านซ้าย ของเวที (สลับที่กัน) วิหยาสะก่า - ปฏิบัติเหมือน กัน แต่หันขวาไปด้านหลัง แล้ว โขยกเท้าไปหยุดที่ด้านขวาของ เวที		
66. ป็อง ประจัญ	หันหน้าเข้าหากัน จับทวนเหมือน บทร้อง "เข้าประจัญจ้วงจวม" (ลำดับที่ 7) ประบน 2 ครั้ง		

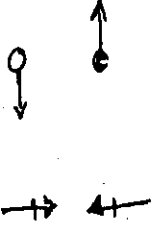

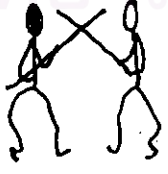

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
67. เป็นเชิง ขึ้นชิงชัย	ประบน-ล่าง พร้อมกับเดินสวน กันเป็นวงกลม วนซ้าย จนถึง ตำแหน่งของตน สังคามาระดา อยู่ทางด้านขวาของเวที วิหยา- สะก่าอยู่ทางด้านซ้ายของเวที	 	
68. ในที่ทวน	ประทวนบน 2 ครั้ง แล้วท่าท่าเหมือนลำดับที่ 13 สังคามาระดาชอยเท้าหมุนขวา ไปหยุดที่ทิศด้านซ้ายของเวที วิหยาสะก่าหันขวาไปด้านหลัง แล้วหมุนมาหยุดที่ทิศด้านขวา ของเวที (หันหน้าเข้าหากัน)	 	
69. ว่างรับ	วิหยาสะก่า - เท้าขวา ก้าวหน้า ท่าท่าฟัน สังคามา- ระดาดังคำร้อง "ป้อง" ใน บทร้อง "สังคามาระดาปิดป้อง" สังคามาระดา - เท้าซ้าย ก้าวข้าง ท่าท่ารับปลายทวนอยู่ ทางด้านขวา ปฏิบัติเหมือนคำ ร้อง "ป้อง" ในบทร้อง "สังคามาระดาปิดป้อง"		

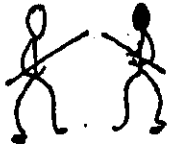
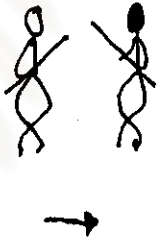

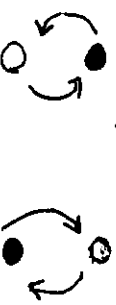
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
70. กลับแกง (เอษ) ไม่เพลง พม่า	<p>สังคามาระดา - หันหน้า ออก เท้าซ้ายก้าวข้าง ท่าท่า แกงวิชาสะก่า ดังคำร้อง "โถม" (ลำดับที่ 8) ในบทร้อง "เข้าประจัญข้างโถมแกง" ส่วนวิชาสะก่าท่าท่าปิด ปฏิบัติ เหมือนในคำร้อง "โถม" เช่น กัน</p> <p>ปฏิบัติดังนี้ 3 ครั้ง โดย สังคามาระดาท่าท่าแกงพร้อม กับก้าวไปข้างหน้าตลอด ส่วน วิชาสะก่าถอยหลังพร้อมกับ ท่าท่าปิดทั้ง 3 ครั้ง</p>		
71. วิชาสะก่า ผัดผัน	<p>วิชาสะก่า - หันหลัง ยกเท้าซ้ายขึ้น มือทั้งสองจับ บริเวณกลางคันทวน มือขวา จับด้านโคนทวน มือซ้ายจับทาง ด้านปลายคันทวน ให้ปลายทวน เฉียงขึ้นทางไหล่ขวา ส่วนโคน ทวนเฉียงลงทางด้านซ้าย แล้ว ใช้ส่วนของโคนคันทวนตีกัน</p> <p>สังคามาระดา - หันหันหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกัน</p>		

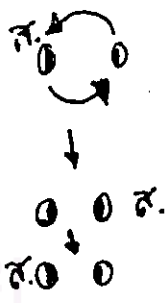
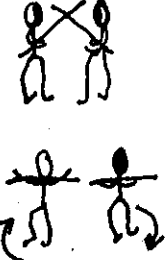

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
72. หันขวาน	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเช่นเดียวกับลำดับที่ 40		
73. ต่างเวียง เคียงรำย	ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน สังคามาระดาหันหลัง ปลาย ทวนอยู่ทางด้านขวา วิชสาสะก่า หันหน้าทางด้านหน้าเวที ปลาย ทวนอยู่ทางด้านซ้าย ปฏิบัติท่า ว่าเหมือนลำดับที่ 40 แล้ววิ่ง ชอยเท้าไปทางขวาของเวที พร้อม ๆ กัน	 	
74. ย้าย กระบวน	กลับปลายทวนไปทางด้านขวา ของเวที แล้วปฏิบัติเช่นเดิม วิ่งชอยเท้าไปทางด้านซ้ายของ เวทีพร้อม ๆ กัน	 	
75. ปะทะทวน รวนรุก	ยืนหันหน้าเข้าหากันในตำแหน่ง เดิม ประทวนบน-ล่าง (หลาย ครั้ง) พร้อมกับเคลื่อนที่วนซ้าย ไปยังตำแหน่งเดิมของตน (สังคามาระดาอยู่ทางด้านขวา ของเวที วิชสาสะก่าอยู่ทาง	 	

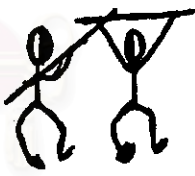

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ด้านซ้ายของเวที)		
76. คลุกคลี	ประทวนบน-ล่าง รวม 2 ครั้ง สังคามาระดาหันหลัง วิหยา- สะก่าหันหน้าออก ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเช่นลำดับที่ 40 พร้อมกับวิ่งชอยเท้าหันทาง ขวาของตน มาหยุดที่ด้านหน้า เวที		
77. เมื่อนั้น วิหยาสะก่า เรื่องศรี	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเช่นเดียวกับ บทร้อง "เมื่อนั้น วิหยาสะก่า เข้มแข็ง" (ลำดับที่ 10-12)		
78. ชับมี้าวก วิ่งชิงที	ท่าท่า "ชิงคลอง" โดยหันหน้า ไปทางด้านซ้ายของเวที (ปฏิบัติ เช่นเดียวกับลำดับที่ 50-52 ในเพลงพญาเดิน		
79. โทมหัก ไพรีด้วย	สังคามาระดา - หันหน้า ออก วิหยาสะก่า- หันหลัง ประทวนบน-ล่าง (หลายครั้ง) พร้อมกับเคลื่อนที่วนซ้าย กลับที่ ของตน		

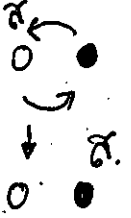

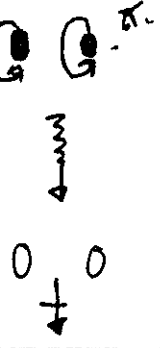

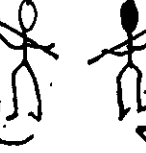
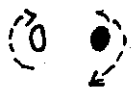
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
80. แรงฤทธิ์	<p>วิหยาสะก่า - หันหน้าออก กระโดดแล้วเท้าขวาก้าวข้าง ทำท่าแกงสังคามาระตา</p> <p>สังคามาระตา - หันหลัง น้ำหนักอยู่ที่เท้าซ้าย (เท้าขวา ก้าวข้าง) ทำท่าปิด</p>		
81. แล้วแปลง	<p>วิหยาสะก่า - หันทางด้าน ขวาของเวที มือขวาจับด้าน โคนทวน ให้ปลายทวนตกลง เฉียงไปทางด้านขวาประมาณ 45 องศา มือซ้ายตั้งวงบน เอียงศีรษะซ้าย (ปฏิบัติเหมือน คำร้อง "ทางกรายปลายทวน" วิ่งชอยเท้าขึ้นทางด้านหน้าเวที</p> <p>สังคามาระตา - ปฏิบัติ เช่นเดียวกัน แต่หันหน้าทาง ด้านซ้ายของเวที และเมื่อ วิหยาสะก่าวิ่งชอยเท้าขึ้นทาง ด้านหน้าเวที สังคามาระตาจะ วิ่งชอยเท้าไปทางด้านหลังเวที (เคลื่อนไหวในทิศทางที่ตรง ข้ามกัน)</p>		

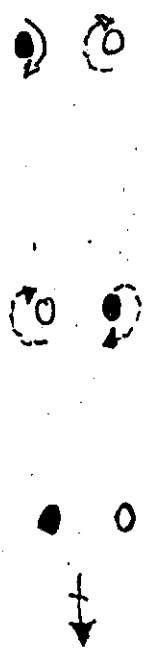
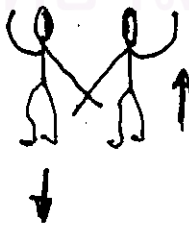
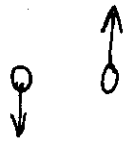
ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
82. เปลี่ยน กระบวน	ทั้งสองฝ่ายจับทวนดั่งคำร้อง "ร่ำร่ำเป็นกระบวน" (ลำดับ ที่ 2) วิหยาสะก่าวิ่งชอยเท้า ไปด้านหลังแล้วหันทางขวา ส่วนสังคามาระดาวิ่งชอยเท้า มาทางด้านหน้าเวที แล้วหัน ขวาเช่นกัน		
83. ทบทวนม้า ที่นั่ง	ท่าท่าขี่ม้า ถือทวนดั่งคำร้อง "ซีกอาชาซิด" (ลำดับที่ 5) กระโดดแล้วโยกเป็นลักษณะ วงกลม สลับที่กัน โดยเริ่มจาก สังคามาระดาหันหน้าแล้วโยก เท้าไปทางซ้าย ส่วนวิหยาสะก่า หันหลังแล้วโยกเท้าไปทาง ซ้ายเช่นกัน		
84. ไม่พลั้งผิด	สังคามาระดา - หันหลัง เท้าซ้ายก้าวข้าง วิหยาสะก่า หันหน้าเท้าซ้ายก้าวข้างเช่นกัน ประทวนบน 2 ครั้ง		
85. หมาสเขม้น	ปฏิบัติได้ 2 วิธี ดังนี้ 1. ปฏิบัติเหมือนคำร้อง "เข้ม		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>แข็ง" (ลำดับที่ 12) ในบทร้อง "เมื่อนั้นวิชาสะก่าเข้มแข็ง" สังคามาระดาหันทางด้านหน้า วิชาสะก่าหันหลัง เก้าขวา ก้าวข้าง</p> <p>2. ถือกวางดังวิธีที่ 1 ขยับเก้า ไปทางด้านซ้ายของเวที 2 จังหวะ จังหวะแรก สังคามาระดา เก้าขวาก้าวไขว้ทางด้านหน้า วิชาสะก่า - เก้าขวา ก้าวข้าง จังหวะที่ 2 ฮึด-ฮุบ พร้อมกัน แล้วเปลี่ยนเก้าอีก ข้างหนึ่งไปด้านหลัง แล้วขยับ ไปทางด้านซ้ายของเวที</p>	 	
<p>86. เช่นฆ่า ปัจจามิตร</p>	<p>ปฏิบัติได้ 2 วิธี ดังนี้</p> <p>1. หากปฏิบัติท่าท่าในคำร้อง หมายเขม้นตามวิธีที่ 1 จะต้อง ท่าท่า "ปลดออกข้าง" โดยให้ ปลาชทวนอยู่ทางด้านซ้าย เหมือนลำดับที่ 54-56 ใน เพลงพญาเดิน</p> <p>2. เมื่อปฏิบัติวิธีที่ 2 ในคำร้อง "หมายเขม้น" ให้ฮึด-ฮุบ</p>	 	

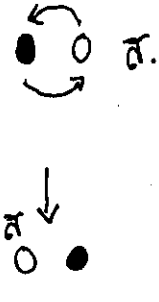

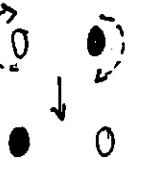
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>พร้อมกัน แล้วขยับเท้าไปทาง ด้านขวาของเวทีอีก 2 จังหวะ เปลี่ยนเท้าก้าวในลักษณะเดิม คือ สักคามาระดา - เท้าขวา ก้าวข้าง วิหยาสะก่า - เท้า ขวาก้าวไขว้ ทางด้านหน้า (จังหวะที่ 1) แล้วจึงยึด-ยุบ วิหยาสะก่า - เท้าซ้ายก้าว ข้าง แล้วขยับไปทางด้านขวา ของเวทีพร้อมกัน</p>		
<p>87. ตามติด ด้านทาน</p>	<p>ประกวนบน-ล่าง (ปฏิบัติ เหมือนคำร้อง "เข้าประจัญ จ้วงโถม" (ลำดับที่ 7) เคลื่อนที่เป็นวงกลมวนทางซ้าย จนถึงที่เดิมของคณนั้นคือ สักคา- มาระดาอยู่ทางด้านขวาของ เวที วิหยาสะก่าอยู่ทางด้าน ซ้ายของเวที</p>		
<p>88. ราฎรอน</p>	<p>ประกวนบน 2 ครั้ง แล้วต่าง หมุนออกทางขวาของตน สักคามาระดาเริ่มจากทิศด้าน หน้า ส่วนวิหยาสะก่าเริ่มจาก</p>		

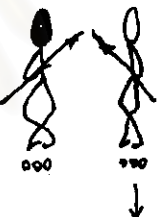
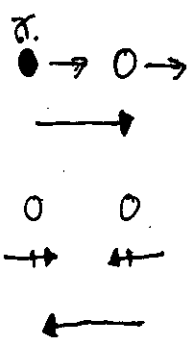
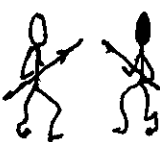
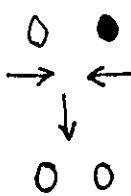
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ทิศด้านหลัง พร้อมกับปฏิบัติ เหมือนลำดับที่ 40 แล้วหยุดที่ ด้านหน้าเวทีพร้อมกัน		○ ●
89. เมื่อนั้น สิ่งความ- ระดาชาญ สมร	ปฏิบัติเหมือนบทร้อง "เมื่อนั้น วิชาสะก่าเข้มแข็ง" (ลำดับที่ 10-12) สิ่งความระดา-หันหน้า ทางด้านขวา วิชาสะก่า-หัน หลัง เท้าซ้ายก้าวขวาง		○ ●
90. รบ	สิ่งความระดาทำท่าทำฟันบริเวณ กลางคันทวนที่วิชาสะก่ายกขึ้น เพื่อป้องกัน ซึ่งปฏิบัติเหมือนกับ คำร้อง "ป้อง" (ลำดับที่ 23) ในบทร้อง" สิ่งความระดาป้อง ปิด"		○ ○
91. รับ	วิชาสะก่าทำท่าทำฟันลง บริเวณกลางทวนที่สิ่งความระดา ยกขึ้นเพื่อป้องกัน (ปฏิบัติเหมือน คำร้อง "ป้อง" ในบทร้อง "สิ่งความระดาป้องปิด" เช่นกัน)		○ ○

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
92. เคี้ยวขี้ อีสาร	สังคามาระดาหันทางด้าน หน้าเวที วิหยาสะก่าหันทาง ด้านหลัง ทำท่าขี้ม้า โขยกเท้า เคลื่อนที่เป็นวงกลม วนทาง ด้านซ้ายของคน สลับที่กัน		
93. ซอกซ้อน เปลี่ยนกล	หันด้านหลังพร้อมกัน แล้วโขยก เท้าหันออก (สังคามาระดาหัน ทางด้านซ้าย วิหยาสะก่าหัน ทางด้านขวา) มาหยุดที่ด้าน หน้า)		
94. รบรงค์	กระโดดแล้วก้าวเท้าที่อยู่ด้าน ในลงด้านข้าง (สังคามาระดา ก้าวเท้าซ้าย วิหยาสะก่าก้าว เท้าขวา) ทำท่าเหมือนคำร้อง "เข้มแข็ง" (ลำดับที่ 12) ในบทร้อง "เมื่อนั้นวิหยาสะก่า เข้มแข็ง"		
95. กลับกลอก	สังคามาระดาจับทวน 2 มือ เหมือนคำร้อง "ร่าร่า เป็นกระบวน" (ลำดับที่ 2) ปลาทวนอยู่ทางด้านซ้าย		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>เหยียดปลายทวนขึ้นไปทางขวา พร้อมกับหันหลังแล้วชอยเท้าหมุนทางขวา มาหยุดที่ด้านหน้าเวที เปลี่ยนเป็นมือขวาจับด้านโคนทวน ปลายทวนตกลงที่พื้นทางด้านขวา มือซ้ายตั้งวงบน ปฏิบัติเช่นเดียวกับคำร้อง "หวนหัน" ในบทร้อง "รำร่าสเป็นกระบวนหวนหัน" แต่ไม่ต้องก้าวเท้าไปข้างหน้า</p> <p>วิชาสะก่า - ปฏิบัติเช่นเดียวกัน แต่ชอยเท้าหมุนจากด้านหน้า หมุนขวาไปหยุดที่ด้านหลังของเวที</p>		
<p>96. รำร่าส</p>	<p>สังคามาระดา อยู่ในท่าเดิม เลื่อนคันทวนมาด้านหน้า เหมือนคำร้อง "รำร่าสเป็นกระบวน" (ลำดับที่ 12) พร้อมกับวิ่งชอยเท้าไปด้านขวาไปด้านขวา</p> <p>วิชาสะก่า - ปฏิบัติเช่นเดียวกัน หันเฉียงทางด้านซ้าย แล้ววิ่งชอยเท้าไปทางด้านหลัง</p>		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เวที		
97. กราษพระ แสง	<p>สิ่งคามาระดา - หันมา ด้านหน้า ปฏิบัติเหมือนลำดับที่ 40 ในเพลงพระยาเดิน ปลาย ทวนอยู่ทางด้านซ้าย หันเฉียง ทางขวาแล้ววิ่งชอยเท้าไปทาง ด้านหลังเวที</p> <p>วิชาสะก่า - หันไปด้าน หลังเวที ปฏิบัติเช่นเดียวกัน หันเฉียงทางด้านขวา วิ่งชอย เท้าขึ้นมาทางด้านหน้าเวที</p>		
98. ปะทะแทง ลวงไปให้ ไหลหลง	<p>สิ่งคามาระดาทำท่าแทง 3 ครั้ง โดยเริ่มที่หันทิศด้าน หน้าเวทีก่อน หันด้านหลังเวที ในครั้งที่ 2 แล้วหันทางด้านหน้า เท้าขวาก้าวข้างในครั้งที่ 3</p> <p>วิชาสะก่า ทำท่ามิด 3 ครั้ง หันทิศตรงกันข้ามกัน(ปฏิบัติ เหมือนคำร้อง "โถมแทง")</p>		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและการเคลื่อนไหว
<p>99. แล้วท่า เสียดเชิง</p>	<p>สังคามาระดา หันทางด้านหน้าเวที จับทวนเหมือนคำร้อง "ร่าร่าเป็นกระบวน" เท้าขวาก้าวหน้า ชโยนเท้าไปทางด้านซ้ายของเวที</p> <p>วิทยาศาสตร์ท่า ปฏิบัติเช่นเดียวกัน หันหลังชโยนเท้าตามไปทางด้านซ้ายของเวที</p>		
<p>100. ชักม้าทรง</p>	<p>สังคามาระดา หันหลังวิทยาศาสตร์ท่าหันด้านหน้าท่าท่าชักม้าเหมือนคำร้อง "ชักอาชาชิด" โขยกเท้าไปทางซ้ายสลับที่กัน สังคามาระดาไปอยู่ที่ศดานขวาของเวที วิทยาศาสตร์ท่าอยู่ทางด้านซ้ายของเวที (กลับที่เดิมของตน)</p>		
<p>101. คลบ เวียนหัน ไปทันที</p>	<p>อยู่ในท่าเดิม เมื่อถึงที่เดิมของตน ต่างโขยกเท้าหมุนทางขวา สังคามาระดาหยุดที่ศดานหลังของเวที วิทยาศาสตร์ท่าหยุดที่ศดานหน้าเวที</p>		

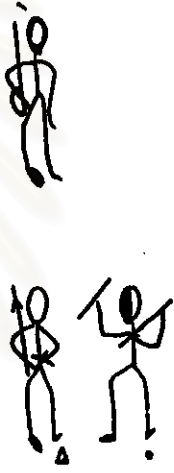

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
102. เพลงเข็ด	ว่าข้าตั้งแต่ "เมื่อนั้น สิงคา- มาระดาชาณุสมรอีก (ลำดับที่ 89-101) อีก 1 ครั้ง		
103. นัยเนตร มุ่งหมาย วิชา- สะก่า	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเหมือนคำร้อง "หมายเขม้นเข่นฆ่า" ในวิธีที่ 2" ชยั้นเท้าเป็นรูปร่างกลม โดยเริ่มก้าวเท้าขวาไขว้ทาง ด้านหน้าก่อน สิงคามาระดา หันหลังชยั้นเท้าลงด้านหลัง แล้วเคลื่อนที่ไปทางด้านซ้าย ของเวที วิชาสะก่าหันด้าน หน้า ชยั้นเท้าขึ้นทางด้านหน้า แล้วหันทางขวา จากนั้นเคลื่อน ที่ไปทางด้านขวาของเวที (หัน หน้าเข้าหากัน)		
104. เห็นถลา เลี้ยวไล่ ได้ที่	สิงคามาระดา หันมาทาง ด้านหน้า ถอนเท้าซ้ายก้าวเท้า ขวา คันทวนอยู่ด้านซ้าย ถือใน ลักษณะเดิม ดึงคันทวนไปข้าง หลังแล้วแทงออก พร้อมกับวิ่ง ไปทางด้านขวาของเวที (วิ่ง เข้าหากัน) เมื่อใกล้กัน กลับ		

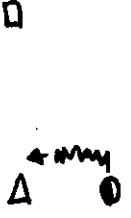
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>ปลาขทวนไปทางด้านขวาแล้ว กลับให้ปลาขทวนอยู่ทางด้านซ้าย หันหลังท่าท่าปลอกข้าง ซึ่งจับ ทวนเหมือนลำดับที่ 44 ใน เพลงพระยาเดิน ฮินให้ไหล ซ้ายอยู่ในระยะใกล้กัน แล้ววิ่ง ไปทางซ้ายเป็นลักษณะวงกลม วิชาสะก่า - เริ่มด้วยหัน ด้านหลัง ปฏิบัติท่าท่าเหมือนกัน เมื่อท่าท่าปลอกข้าง หันมาด้าน หน้า แล้ววิ่งไปทางซ้ายเป็น ลักษณะวงกลมเช่นกัน จนกลับ ที่เดิมของตน</p>		
105. พระนาง สอด	<p>สังคามาระดา เมื่อถึงที่ เดิมของตน กลับปลาขทวนมา ทางด้านขวา เท้าขวาก้าวข้าง ท่าท่าแถง ซึ่งจับทวนเหมือน คำร้อง "โถม" (ลำดับที่ 8)</p>		
106. ลอด เกราะ	<p>สังคามาระดา - หันขวา มาหาวิชาสะก่าซึ่งยืนอยู่ทาง ด้านหลังของเวที หันทางด้าน ซ้ายของเวที เท้าซ้ายก้าวข้าง</p>		

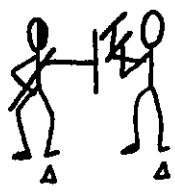

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>กลับปลายทวนไปทางซ้าย ทำท่าทางไปตีกอกของวิหยาสะก่า</p> <p>วิหยาสะก่า - หันทางด้านขวาของเวที เท้าซ้ายก้าวข้าง ทำท่าทางไปทางซ้ายของสังคามาระดา</p>		
107. ถูกไฟรี	<p>สังคามาระดา หันซ้ายไปด้านหลัง เท้าขวาก้าวข้าง ทำท่าทางวิหยาสะก่าระดับอก</p> <p>วิหยาสะก่า หันทางด้านขวามาหยุดที่ด้านหน้าเวที เท้าขวาก้าวข้าง ทำท่าทางไปทางขวา เมื่อถูกสังคามาระดาแทง ถูกตีกอก เชไปทางซ้าย</p>		
108. ตกจาก พาริมรณา	<p>วิหยาสะก่าทิ้งทวนลงกับพื้น ถอดผ้าแดงออก มีทหารมารับผ้าแดงไป แล้วล้มลงกับพื้น ทหารวิ่งออกมาประคองเข้าโรงไป</p> <p>สังคามาระดา ตีบทว่า "เราได้ฆ่าศัตรูตายแล้ว" และทำท่าฮัม แสดงความดีใจ</p>	 	

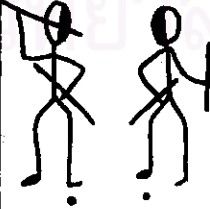
ตารางแสดงกระบวนการท่าหอกซัดในเหตุการณ์ตีกะหมิงกู่หนึ่ง

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
1. แกว่งหอกคู่	<p>ท้าวกระหมิงกู่หนึ่งอื่นแต่ เท้าขวา หันทางด้านหน้าท่าท่า ดวงหอกซัดโดยมือทั้งสองจับ หอกซัดข้างละอัน งอแขนอยู่ ด้านหน้าระดับปาก เริ่มจากมือ ขวาหงายมือจับบริเวณกลาง ลำหอกให้ปลายหอกเฉียงไป ทางด้านซ้าย มือซ้ายคว่ำมือจับ บริเวณกลางลำหอกให้ปลาย หอกเฉียงไปทางด้านเดียวกัน แล้วจึงเคลื่อนทั้งลำแขนไปทาง ด้านซ้าย พลิกมือซ้ายที่คว่ำอยู่ ให้หงาย ส่วนมือขวาที่หงายอยู่ ให้คว่ำลงพร้อมกับดวงซัดมือทั้ง สองไปด้วย เพื่อให้ลำหอกเคลื่อน ไหว (ทั้งนี้ในการจับหอกซัด ควรจับให้หลวม เพื่อให้ ลำหอกได้เคลื่อนไหวหรือหมุน ได้) จากนั้นเคลื่อนลำแขนไป ทางขวาโดยท่าลักษณะเดียวกับ ด้านซ้าย ขณะที่เคลื่อนลำแขน นั้นปลายหอกจะชี้ไปทิศทางที่จะ เคลื่อนที่ไป ในทำนองจะเคลื่อน</p>		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ไหวสลับซ้ายขวาอย่างรวดเร็วจนหมดคำร้อง		
2. ชีบอาษาในอ เข้าลูกไล่ สังคามาระดา	<p>ท้าวกระหนิงกุนึง-โธยก เท้า เคลื่อนที่ไล่ตามสังคา- มาระดา มือขวาหงายมือกำ บริเวณกลางด้ามหอกขัดยกขึ้น ด้านข้างระดับหู งอแขน ส่วน มือซ้ายคว่ำมือกำบริเวณกลาง ด้ามหอกขัดอยู่ด้านหน้าค่อนไป ทางขวาระดับไหล่ งอแขน ปลายหอกพุ่งเฉียงไปทางด้าน ซ้ายทั้งสองอัน จากนั้นเปลี่ยน ตำแหน่งของมือ โดยเคลื่อน ลำแขนไปทางด้านซ้ายซ้าย ๆ แล้วพลิกเปลี่ยนมือที่หงายเป็น คว่ำอยู่ระดับไหล่ ส่วนมือซ้าย พลิกข้อมือหงาย งอแขน ยกมือ ขึ้นระดับหู แล้วจึงเปลี่ยนไป ด้านขวา-ซ้ายอย่างช้า ๆ จน หมดคำร้อง โดยเอียงศีรษะ ซ้ายมือสูง</p>		

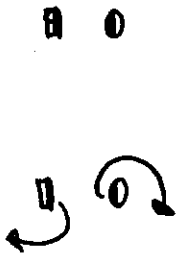

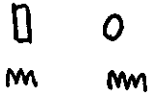

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
3. เมื่อนั้นพระ สุริยวงศ์ พงศ์อสิญ แดทวา	อิเหนา - กลับให้ปลายหอก ขัดทั้งสองตั้งขึ้นพร้อมกัน (วิธี พลิกใช้นิ้วที่ถนัดจับด้ามหอกแล้ว กลับให้อีกด้านหนึ่งขึ้นด้านบน) หันทางด้านซ้าย เท้าซ้ายก้าว ข้าง หน้ามองไปยังตำแหน่งที่ กระหมังกุหนึ่งกำลังโชนกเท้า ไล่สิ่งความระดา มือขวาอยู่ ระดับวงล่าง มือซ้ายตั้งวงอยู่ ด้านข้างลำตัว ระดับเอวเอียง ซ้าย		
4. เห็นไพร่ ลูกโล่นุชา	อิเหนา - หันไปด้านหน้า เท้าขวาก้าวข้าง ปฏิบัติท่าเดิม แต่เปลี่ยนตำแหน่งของมือ เอียงขวา		
5. พระชัยม้า	อิเหนา - ยกเท้าซ้ายมา ด้านหน้า มือซ้ายจับหอกขัดอยู่ ระดับเอว ให้ปลายหอกขัดพุ่ง เฉียงขึ้นมาด้านหน้า มือขวาจับ หอกขัดให้ปลายตั้งขึ้นข้างบน แล้วยกข้ามขาซ้ายให้ด้ามหอก ขัดชี้ลงด้านล่าง โดยให้มือขวา		

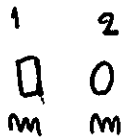
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	อยู่ระดับเอว (แขนขวาจะไขว้ ไปทางซ้าย) จากนั้นจึงยกข้อม ขวาซ้ายมาอยู่ด้านขวาให้ปลาย หมอกชี้ดทั้งสองอันไขว้กันอยู่ข้าง หน้าเป็นรูปกากบาท งอแขนทั้ง สองให้มืออยู่ระดับเอว		
6. ถลัน	อิเหนา - โขยกเท้าเคลื่อน ที่ออกมาทางด้านหน้าเวที มือ ทั้งสองอยู่ในท่าเดิม		
7. ออกกั้นกาง	อิเหนา - หันเข้าหาตัว กระหมังกุหนึ่ง (หันทางด้าน ซ้ายของเวที) โขยกเท้าไป ด้านขวา (ด้านหน้าเวที) เลื่อนมือขวาออกไปด้านข้าง แขนตึงลาดลงจากไหล่เล็กน้อย ให้ปลายหมอกตั้งขึ้นด้านบนใน ลักษณะตรง เอียงขวา แล้ว โขยกเท้าไปทางซ้าย (ด้าน หลังเวที) พร้อมกับดึงแขนซ้าย ออกไปในลักษณะเดียวกัน เอียงซ้าย	 	

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ท้าวกระหมังกุหนิง - ปฏิบัติ ท่าเดิม พยายามจะวิ่งเข้าหา สังคามาระดา		
8. กลับกลอก หอกทรง	อิเหนา - ยืนอยู่ทางด้าน ขวาของเวทีหันเฉียงไปทาง ด้านซ้าย ทำท่าควงหอกซัดทั้ง สองมือ ดังคำร้อง "แกว่งหอก" (ลำดับที่ 1) ในบทของท้าว- กระหมังกุหนิง ท้าวกระหมังกุหนิง - ยืนอยู่ ทางด้านซ้ายของเวที หันเฉียง ไปทางด้านขวา ทำท่าควงหอก ซัดเช่นเดียวกัน		<p>1 2</p> <p>□ 0</p>
9. พุ่งสะกิด	อิเหนา - ยืนเท้าขวา และ เท้าซ้าย ขาดึง มือขวาหงาย มือจับหอกซัดให้ปลายหอกพุ่งไป ด้านหน้า ยกแขนขึ้นระดับไหล่ งอข้อศอกดึงแขนขึ้นให้มืออยู่ ระดับศีรษะ มือซ้ายคว้ามือจับ หอกซัดในลักษณะวงล่าง ปลาย หอกอยู่ด้านหน้า พุ่งเฉียงไป ทางด้านขวา แล้วใช้มือขวาพุ่ง		<p>□ 0</p>

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>หอกชี้ดไปด้านหน้า (พุ่งไปที่ ท้าวกระหมังกุหนิง) จากนั้น เปลี่ยนน้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าซ้าย และเท้าขวา ขาดัง ลดมือขวา ลง เท้าเอว พร้อมกับเลื่อนมือ ซ้ายขึ้น พลิกหอกชี้ดให้ปลายพุ่ง ไปด้านหน้า ยกแขนขึ้นระดับ ไหล่ เช่นเดียวกับแขนขวา แล้วพุ่งหอกไปข้างหน้า</p> <p>ท้าวกระหมังกุหนิง - ท่าท่า ปิดเมื่ออิเหนาพุ่งหอกชี้ดตรง เข้ามาครั้งแรก ขึ้นเท้าขวา และเท้าซ้าย ขาดัง มือขวา คว้ามือจับหอกชี้ดในลักษณะวาง ล่าง ปลายหอกอยู่ด้านหน้า เฉียงไปทางด้านขวาเล็กน้อย มือซ้ายท่าท่าปิด โดยคว้ามือจับ หอกชี้ดให้ปลายอยู่ด้านหน้า เฉียงไปทางด้านซ้าย งอแขน อยู่ข้างหน้าระดับอก แล้วดึง แขนไปด้านข้าง ใช้ปลายหอก ชี้ดปิดไม่ให้หอกชี้ดที่พุ่งมานั้นถูก ร่างกาย (เหมือนลักษณะการ พาดอาวุธออกไปด้านข้าง)</p>		<p>๐ ๐</p>

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>แล้วจึงเปลี่ยนเป็นปิดด้วยมือ ขวา โดยทำลักษณะเดียวกับมือ ซ้าย เมื่ออืเหนาพุ่งหอกชิดด้วย มือซ้าย พร้อมกับเปลี่ยนเป็นยื่น เท้าซ้าย และเท้าขวา ขาดัง</p>		
<p>10. ระตุรับ มันผัด</p>	<p>ทั้งสองวิ่งเข้าหากัน พลิกให้ ปลายหอกชิดตั้งขึ้นในลักษณะ ตรง งอแขนให้มือทั้งสองอยู่ ด้านหน้าระดับเอว ห่างกัน ประมาณความกว้างของลำตัว ผู้ว่า แล้วใช้ด้ามของหอกชิดตี กัน โดยเลื่อนมือขวาออกก่อน ให้ส่วนของโคนหอกชิดไขว้กัน เป็นรูปกากบาท ปลายหอกจะ เฉียงเข้าหาตัว จากนั้นเปลี่ยน เป็นมือซ้ายเลื่อนออกไปข้างหน้า ใช้ด้ามตีลักษณะเดียวกับข้าง ขวา พร้อมกับชักมือขวาเข้าหา ลำตัว แล้วจึงเปลี่ยนมือขวา- ซ้ายสลับกันเลื่อนออก จนหมด คำร้อง ส่วนเท้านั้นก้าวเปลี่ยน เท้าตามปกติ</p>		<p>1 2 1 2</p>

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
11. ไม่ขัดขวาง	ยกเท้าซ้ายขึ้นด้านหน้าใช้มือขวาตีในท่าเดิม แล้วเปลี่ยนยกเท้าขวา ใช้มือซ้ายตี พร้อมกับหมุนตัวออกทางด้านขวาของตน แยกออกจากกัน หมุนรอบตัวไปหยุดที่ทิศด้านหน้าเวที		
12. พระซีก อาชาไนย	ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน (อิเหนาหันซ้าย ท้าวกระหมี่งกหญิงหันขวา) ถือหอกชี้ให้ปลายตั้งขึ้นในลักษณะเดิม โยยกเท้าถอยหลัง พร้อมกับพลิกมือให้ปลายหอกชี้เฉียงไปทางขวาเล็กน้อย เลื่อนมือไปทางซ้าย เอียงขวา		
13. ไว้วาง	เอียงซ้าย เท้าซ้ายก้าวหน้า พร้อมกับพลิกมือให้ปลายหอกชี้ไปทางซ้าย แล้วเลื่อนมือทั้งสองไปด้านขวา มือขวาหงายมือจับหอกชี้ อยู่ระดับศีรษะ งอข้อศอกขึ้น มือซ้ายงอแขนอยู่ระดับอก ปลายหอกชี้เฉียงขึ้นทางขวา เท้าขวาก้าวข้าง		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เอียงขวา		
14. สะบัดข้าง	<p>สามารถปฏิบัติได้ 2 วิธี คือ</p> <p>1. จากการสังเกตวิดีโอเทป แสดงโดยอาจารย์วันพินี สุขสม ที่โรงละครแห่งชาติ เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2537 ปฏิบัติตามเนื้อร้อง "สะบัดข้าง" ดังนี้</p> <p>ท่าท่าดีมีมาแล้วโยยกเท้า อยู่กับที่ โดยปฏิบัติเช่นเดียวกับ คำร้อง "พระหัตถ์มี" ในบท ของอิเหนา</p> <p>2. จากการสังเกตวิดีโอเทป แสดงโดยอาจารย์วันทนี้อย์ ม่วงบุญ ปฏิบัติดังนี้</p> <p>ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง แล้วเขยิบเท้าซ้ายตามทันที โดยปฏิบัติ 2 ครั้ง พร้อมกับมือ ขวาจับหมอกซัดให้ปลายตั้งขึ้น ข้างบน เลื่อนมือมาทางด้าน หน้า แล้วยกเท้าซ้ายขึ้น จะ หมดที่มือขวาองแขนอยู่ทางด้าน หน้า (เอียงไปทางขวา) ระดับ</p>		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	อก ปลายทอกเฉียงไปทางด้าน ขวาเล็กน้อย มือซ้ายอยู่ใน ตำแหน่งเดิม เอียงข้างขวา		
15. เชื้อนซ้าย	<p>ในกรณีทีปฏิบัติวิธีที่ 1 ใน คำร้อง "สะบัดข้าง" จะปฏิบัติ ดังนี้</p> <p>หันทางด้านซ้ายของเวที วิ่ง ชอยเท้าไปทางด้านหลังเวที พลิกมือให้ปลายทอกชี้ตั้งสอง หันเฉียงขึ้นทางด้านขวา มือทั้ง สองอยู่ระดับอก มือขวาหงาย มือซ้ายคว่ำ เลื่อนไปทางด้าน ซ้าย เอียงขวา</p> <p>หากปฏิบัติวิธีที่ 2 ในคำร้อง "สะบัดข้าง" จะปฏิบัติดังนี้</p> <p>เลื่อนมือทั้งสองไปทางด้าน ซ้าย ระดับอก มือซ้ายหงายมือ มือขวาคว่ำให้ปลายทอกชี้เฉียง ขึ้นทางด้านซ้าย เอียงข้างซ้าย แล้ววิ่งหันขวาหยุดที่ทิศด้านซ้าย ของเวที</p>		

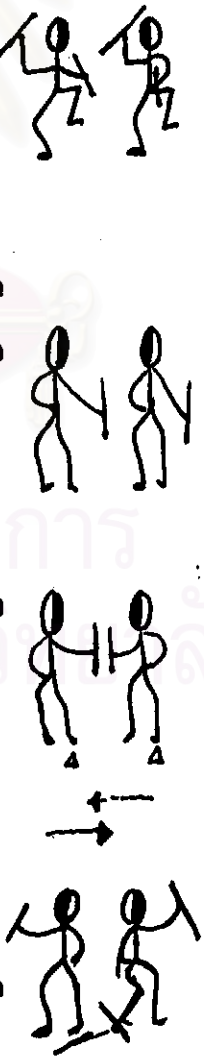

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
16. ย้าย	ยืนเท้าขวา และเท้าซ้าย ขาตั้ง ทำท่าควงหอกชิดอยู่ ระดับหน้า โดยยังไม่ต้องกลับ ปลายหอกชิด		
17. ทำนอง	เอียงข้างซ้าย เท้าซ้ายก้าว หน้า พร้อมกับเลื่อนมือทั้งสอง ไปทางด้านซ้าย ปลายหอกชิด พุ่งไปทางด้านซ้าย มือซ้ายหงาย มือขวาคว่ำอยู่ทางด้านหน้า แล้วเลื่อนมือไปทางด้านขวา มือขวาจับหอกชิดพลิกให้ปลาย พุ่งมาด้านหน้า มือซ้ายคว่ำมือ งอแขนอยู่ทางด้านหน้า (เอียง ไปทางด้านซ้าย) พลิกปลาย หอกให้พุ่งไปทางซ้าย เท้าขวา ก้าวข้าง เอียงข้างขวา		
18. เมื่อนั้น	หันหน้าเข้าหากัน ทำท่าเง้อ หอกโดยเท้าขวาก้าวข้าง มือ ขวาหงายมือจับหอกชิด ยกแขน ขึ้นระดับไหล่ งอข้อศอกขึ้นให้ มืออยู่ระดับศีรษะ ปลายหอกพุ่ง ไปทางด้านหน้า มือซ้ายพลิก		

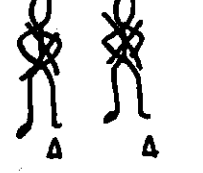
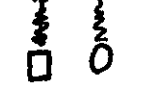
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	คว่ำอยู่ด้านหน้า ระดับอก ปลายทอกพุ่งไปทางด้านซ้าย เฉียงด้านขวา		
19. ท้าวกระ- หมังกุหนึ่ง ไวว่อง	ยืนเท้าซ้ายและเท้าขวา ขาตั้ง ทำท่าควงทอกขีด		
20. ชับมาวก วังชิงคลอง	ท่าท่าตีมี้า แล้วโยกเท้า ท้าวกระหมังกุหนึ่งโยกเท้า ไปหาอิเหนา ซึ่งยืนหันหน้ารอ อยู่ หันหน้าไปทางด้านซ้ายของ เวที แล้วยืนหันหน้าเรียงคู่กัน นำทอกขีดมารวมไว้ด้วยกัน ระดับชายพก ซึ่งเรียกว่า "ท่า ชิงคลอง" ลักษณะเดียวกับ อวรุทกวน) ให้ด้ามคมของทอก ขีดอยู่ทางฝ่ายตีตรู ต่างฝ่าย คว่ำมือจับทอกขีดไว้ทั้งหมด ยก เท้าที่อยู่ด้านในขึ้น (อิเหนายก เท้าซ้าย ท้าวกระหมังกุหนึ่งยก เท้าขวา) กระโดดรวมเท้า แล้วจึงวังชอยเท้าไปทางด้าน หน้า (ด้านซ้ายของเวที) แล้ว		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>คว่ำมือ งอแขนวางมือบนขา แยกออกจากกันโดยต่างฝ่าย ก้าวเท้าที่อยู่ออกไปด้านข้าง มองหน้ากัน พร้อมกับดึงทอกซิด ของตนออก วิ่งหันทางด้านนอก ของตน</p>		
<p>21. คลัวคล่อง กลับกลอก ทอกซิด</p>	<p>ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน ทำท่าควงทอกซิดดังคำร้อง "แกว่งทอก" (ลำดับที่ 1) ในบทของท้าวกระหมิงกฤษ</p>		<p>□ ○</p>
<p>22. ชัยภกร</p>	<p>ท้าวกระหมิงกฤษ - เท้า ซ้ายยกขึ้นด้านหน้า มือขวา หงายมือจับทอกซิด ยกแขน ระดับไหล่ งอข้อศอกขึ้น ปลาย ทอกซิดพุ่งไปด้านหน้า มือซ้าย คว่ำมือ งอแขนวางมือบนขา ซ้ายที่ยกขึ้น ปลายทอกพุ่งไป ทางด้านขวา เอียงขวา มือ ขวาโชนทอกซิดขึ้นเล็กน้อย</p>		

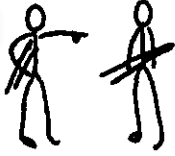

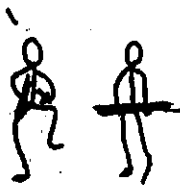
ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
23. ผ่อนพุง	<p>ท้าวกระหมังกุหนึ่ง - มือขวาพุงหอกขีดไปข้างหน้า (อยู่ในท่าเดิม)</p> <p>อิเหนา - มือซ้ายปิด โดยท่าท่าเหมือนคำร้อง "พุงสะกิด"</p>		
24. ข้างละที	<p>ท้าวกระหมังกุหนึ่ง - ยกมือซ้ายขึ้นระดับศีรษะ โยนพุงหอกขีดขึ้น หางมือรับ ให้ปลายพุงพุงไปข้างหน้า ยกเท้าขวาขึ้นด้านหน้า มือขวาเท้าเอว เอียงซ้าย แล้วพุงพุงออกออกไปด้านหน้า</p> <p>อิเหนา - มือขวาทำท่าปิด เหมือนกับคำร้อง "พุงสะกิด" (ลำดับที่ ๑)</p>		
25. ระเบิดนมตรี ป้อนปิด	<p>ทั้งสองฝ่ายวิ่งเข้าหากัน มือทั้งสองจับพุงพุงให้ปลายพุงพุงตั้งขึ้นด้านบน แล้วใช้ด้านคมพุงพุงตีกันทางด้านบน ปลายพุงพุงจะไขว้กันเป็นรูปกากบาท โดยมือขวาตีก่อน มือซ้ายถือพุงพุงอยู่ด้านข้าง งอแขนระดับวงล่าง</p>		

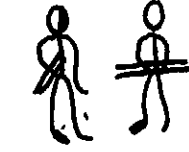
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	แล้วจึงเปลี่ยนเป็นมือซ้ายตีบน อีกครั้งหนึ่ง(รวมตีบน 2 ครั้ง)		
26. ระดูตาม ติดพันด้วย สันทัด	ทั้งสองฝ่ายจับหอกขีดให้ ปลายหอกพุ่งไปทางด้านซ้าย ดังคำร้อง "ซั๊บฮาฮาไนฮะ เข้า ลูกไล่สิ่งคามาระดา" (ลำดับที่ 2) สันให้ไหลซ้ายอยู่ใกล้กัน แล้ววิ่งตามกันเป็นวงกลม วน ทางซ้ายจากนั้นกลับปลายหอกขีด ให้พุ่งไปทางขวา มือซ้ายหงาย มืออยู่ระดับศีรษะ งอข้อศอกอยู่ ด้านข้าง มือขวาว่ามีอยู่ด้าน หน้าวิ่งตามกันกลับทางขวาใน ลักษณะวงกลมเช่นเดิม	 	
27. มั่นมัด อวูชกัน	กลับที่เดิมของตน หันหน้า เข้าหากัน พลิกให้ปลายหอกขีด ตั้งขึ้นด้านบน แล้วใช้ด้ามหอก ตีกัน ดังคำร้อง "ระดูรับมั่นมัด" (ลำดับที่ 10)		

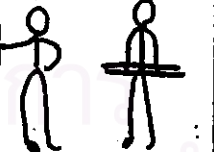

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
28. ไปมา	ปฏิบัติตั้งคำร้อง "ไม่ขัด- ขวาง" ในบท "ระตุรับพันมัด ไม่ขัดขวาง"		
29. เพลงเข็ด	ปฏิบัติซ้ำตั้งแต่ "เมื่อนั้น ท้าวกระหมังกุหนึ่งไวว่อง" จนถึง "ระตุตามติดพันด้วยสันสัน พันมัดอวูรกันไปมา" (ลำดับที่ 19-28) แต่ในท่าที่ตัวละคร ต่างพุ่งหอกขัดใส่กันนั้น เมื่อพุ่ง ไปแล้ว ให้ท่าทำปิดหอกขัดที่อีก ฝ่ายหนึ่งพุ่งเข้ามาแล้วโยกเท้า ส่วนกันเท้าเอว มือขวาเท้าเอว มือซ้ายคว่ำมือ หักข้อมือขึ้น งอแขนลู่ระดับวงบนเอียงข้าง ขวา เมื่อโยกเท้าจนถึงหอก ขัดของตนที่พุ่งมาตกอยู่ (ทั้งสอง ฝ่ายหันหลังให้กันก้าวเท้าขวา ไปข้างหน้า แล้วใช้เท้าซ้ายคืบ ด้ามหอกขึ้นมา (การคืบ-ใช้นิ้ว หัวแม่เท้ากับนิ้วชี้คืบ) หันลำตัว ช่วงบนไปทางด้านขวาพร้อมกับ เลื่อนมือขวาไปจับด้ามหอกขึ้นมา ในลักษณะคว่ำมือ จากนั้นจึงท่า		

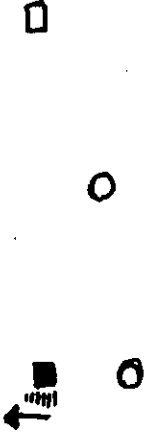

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ทำพุงหอกโดยมือซ้าย แล้ว โยกเท้าส่วนกัน เมื่อถึงบริเวณ ที่หอกขีดของตนวางอยู่ ให้ เปลี่ยนเป็นมือซ้ายจับหอก แล้ว ใช้เท้าซ้ายคืบขึ้น มือขวาจับหอก ในลักษณะเดิมแล้วทำท่าต่อตาม ลำดับคำร้องข้างต้น เมื่อจบ เพลงเปิด ดวงหอกขีดด้วยมือ ข้างหนึ่ง แล้วจึงทำท่าเงื่อหอก		
30. เมื่อนั้น พระผู้พงศ เทวีอุอสิญ หยา	อิเหนา - ปฏิบัติเหมือนบท ร้อง "เมื่อนั้น ท้าวกระหมิง กฤษณิงไวว่อง" (ลำดับที่ 18- 19)		
31. รับพลาจ	วิ่งเข้าหากัน ถือหอกทั้งสอง ให้ปลายตั้งขึ้นด้านบน ใช้ปลาย หอกตีกัน (ตีบน) โดยสลับขวา- ซ้ายไปจนหมดคำร้อง		
32. ทางซีก อาชา	โยกเท้า ถอยหลัง จับหอก ให้ปลายไขว้กันอยู่ข้างหน้าเช่น เดี๋ยวกับคำร้อง "พระชัยมา" (ลำดับที่ 5)		

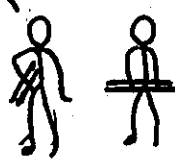

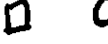

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
33. ริ้งรารอ ไว้ไม่รอน ราญ	เอียงซ้าย เท้าซ้ายก้าวหน้า มือถือหอกชิดในท่าเดิม หันขวา มาอยู่ทางทิศด้านหน้าเวที เท้า ขวาก้าวข้าง เอียงขวา		□ ○
34. จังคิดว่ ระคุดมึน	ยืนเท้าซ้าย และเท้าขวา ขาตั้ง มือขวาอยู่ตำแหน่งเดิม มือซ้ายเลื่อนออกไปด้านข้าง งอแขน จับหอกชิดท่าเหมือน ลักษณะการที่มือไปทางอีกฝ่าย หนึ่ง โดยขยับข้อมือขึ้น-ลง เล็กน้อย เอียงซ้าย		□ ○
35. ท่วงที สามารถ	เท้าขวาก้าวข้าง มือทั้งสอง อยู่ระดับเอว งอแขนอยู่ข้าง ลำตัว ม้วนมือขวาหงาย หักข้อ มือลง ลักคอขวา แล้วเปลี่ยน ท่าข้างซ้ายเช่นเดิม น้ำหนักตัว อยู่ข้างซ้าย กระหมังกุหนึ่ง - ควงหอก ชิดแล้วรวมหอกชิดไว้ที่มือขวา มือซ้ายรองใต้ปลายหอกยื่นฟัง อิเหนา		□ ○

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
36. อาจหาญ	หันด้านซ้าย แต่มองออกทาง ด้านหน้าเวที เท้าซ้ายก้าวหน้า กระโดด ก้าวเท้าขวาไปด้าน ข้าง มือซ้ายตั้งวงบน มือขวา ตั้งวงระดับวงล่าง เอียงซ้าย ซ้าย		□ ○
37. ทั้งอาวุธ ต่าง ๆ	หันมาด้านหน้า รวมทอกขีด มาถือไว้ที่มือขวา ยืนเท้าขวา และเท้าซ้าย ขาดึง มือซ้ายชี้ คว่ำมือข้างหน้าระดับอก แล้ว หงายข้อมือขึ้น ชีวกวาดออกไป ข้างซ้าย มือขวาสู่ระดับวงล่าง		□ ○
38. ก็ชำนาญ	เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้าย เท้าเอว มือขวากลับขึ้นระดับอก ในลักษณะคว่ำมือ แล้วควัดแขน เข้าหาลำตัว เอียงซ้าย		□ ○
39. จะผลาญ บนหลังม้า	ยกเท้าซ้ายขึ้นเลื่อนส้นเท้า และที่บริเวณกึ่งกลางของหน้า แข้งขวา มือซ้ายจับที่หูม้า แฉ่ง หักข้อมือขึ้น มือขวาสู่ใน วงล่าง เอียงขวา ดึงขวา		□ ○

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
40. เห็นยากใจ	วางเท้าซ้ายลง และเท้าขวา ขาตั้ง มือขวาอยู่ลักษณะเดิม มือซ้ายจับเข้าอก เอียงซ้าย		□ ○
41. ออย่าเลย จะชวน	เท้าซ้ายก้าวข้าง มือขวาอยู่ ตำแหน่งเดิม มือซ้ายจับแล้ว คลายออกตั้งวงระดับอกสื่อความ หมาย "ท่าเรือก"		□ ○
42. ตีกระบี่	หันหลัง กระเทียบเท้าขวา ก้าวข้าง มือซ้ายเท้าเอว มือ ขวาคว่ำมือ ตั้งแขนไปด้านข้าง ระดับไหล่แล้ววัดวัดเข้าหาลำตัว เอียงซ้าย		■ ○
43. ได้ทีจะฆ่า	หันขวามาด้านหน้าท่าท่าชัก แป้งมัดหน้า มือขวาสูง สิ้นเท้า ขวาและเท้าซ้ายขาตั้ง เอียง ขวา		□ ○
44. เลี้ยวให้ได้	ก้าวเท้าซ้าย แล้วตั้งขา และเท้าขวา มือขวาอยู่ระดับ วงล่าง มือซ้ายแบมมือตบที่หน้า ขาซ้าย เอียงซ้าย		□ ○

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
45. คิดแล้วจึง ร้องประ- ภาศไป	หันหลัง ก้าวขาก้าวข้าง มือขวาอยู่ระดับข้อมือซ้าย มือซ้าย จับส่งหลัง เอียงซ้าย		■ ○
46. คู่ก่อน ภูวนัย- ธิบดี	หันขวามาด้านหน้า ก้าวเท้า ซ้ายไปด้านข้าง กดไหล่ซ้าย เอียงซ้าย มือขวาอยู่ระดับข้อมือ ล่างเช่นเดิม มือซ้ายทำท่าเรียก แล้วจึงลากเท้าขวามาผสมเท้า เอียงขวา แล้วจึงทำท่าเรียก อีกครั้ง พร้อมกับกระดกเท้า ซ้ายลงก้าวข้าง เอียงขวา		■ ○
47. เรารบกัน	ยื่นเท้าซ้าย และเท้าขวา ขาตั้ง มือซ้ายเท้าเอว มือขวา คว่ำมือลง ดึงแขนออกไปข้าง หน้าระดับอก แล้วตวัดเข้าหา ตัวอย่างรวดเร็ว เอียงซ้าย		■ ○
48. บนหลัง อาชา	เท้าขวาก้าวหน้า ยกเท้า ซ้ายเลื่อนสันเท้ามาแตะที่กึ่ง กลางหน้าแข้งขวา ปฏิบัติ เช่นเดียวกับคำร้อง "บนหลัง		■ ○

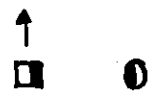
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	มี้า" (ลำดับที่ 29) ในบทร้อง "จะผลาญบนหลังมี้าเห็นฮาใจ"		
49. ต่างกล้า สามารถ	หันหลัง กระโดดก้าวเท้า ขวาไปด้านข้าง มือขวาตั้งวง ล่าง มือซ้ายตั้งวงบน เอียงซ้าย		
50. ไม่ถอยหนี	หันมาด้านหน้า ยืนเท้าขวา แตะเท้าซ้าย ขาดัง มือขวา อยู่ระดับวงล่าง มือซ้ายแบหัก ข้อมือขึ้น แขนตั้งอยู่ด้านข้าง ลำตัวระดับไหล่ เอียงซ้ายหรือ ปฏิบัติในท่าเดิม "ต่างกล้า สามารถ" แล้วเท้าขวาก้าว หน้า เอียงขวา ขยับเท้าไป ทางซ้าย		
51. มาจะลง ยังพื้น	มือทั้งสองอยู่ระดับอก มือซ้าย ตั้งวง มือขวางอแขนเป็นวงหัก ข้อมือลง เอียงซ้าย เท้าขวา ก้าวหน้า จากนั้นหงายมือขวา ออกแล้วเลื่อนตั้งวงบน มือซ้าย เลื่อนไปจับส่งหลังแขนตั้ง เท้า ซ้ายก้าวข้าง เอียงขวา ช่อลง		

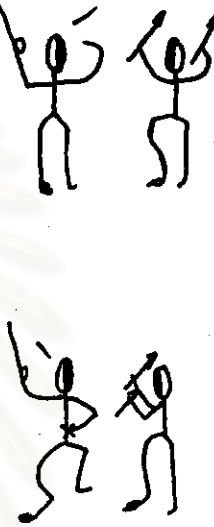

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
52. ปักพี	ฮึดขึ้น ยืนเท้าซ้าย และเท้าขวา ขาดึง ลดมือขวา ลงตั้งวงล่าง มือซ้ายชี้ลงทางด้านหน้า งอแขนอยู่ระดับเอว เอียงขวา		
53. ตีกระบี่	หันหลัง เท้าขวาก้าวข้าง เอียงซ้าย มือซ้ายตั้งวงล่าง มือขวาตั้งวงอยู่ระดับไหล่แล้ว ตวัดแขนเข้าหาลำตัว		
54. ให้เห็น ฝีมือกัน	หันหน้า วิ่งไปทางซ้ายแล้ว หอกลืนขาซ้าย สกขาขวาขึ้น ดึงขาซ้าย มือขวาเลื่อนมาทางด้านหน้าให้ปลายหอกเฉียงขึ้น ทางด้านซ้าย แขนมือซ้ายตบใต้ปลายหอก		
55. ว่าพลาจ	มือขวาอยู่ระดับซ้ายพัก มือซ้ายจับเข้าหาลำแขน สกแขนระดับไหล่ งอข้อศอก ยืนเท้าซ้าย และเท้าขวา ขาดึง เอียงซ้าย แล้วม้วนจับปล่อยตั้งวงบน เอียงขวา		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
56. ลงจาก อีสาธ	ปฏิบัติเหมือนคำร้อง "มาจะ ลงยังพื้น" (ลำดับที่ 51) แต่ หมุนรอบตัว 1 รอบ แล้ววิ่งไป ส่งดอกไม้ให้ทหาร มือขวารับ กระบี่มามือไว้		

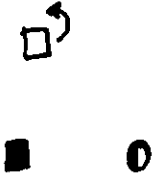

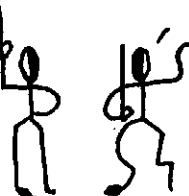

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

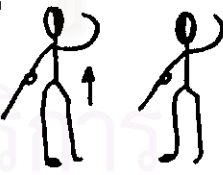
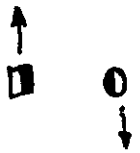
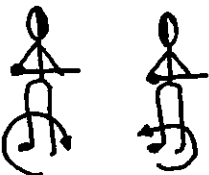

ตารางแสดงกระบวนการทำกระบี่ในเหตุการณ์ตีกระหมิงกุกหนิง

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
1. พระกรทรง กระบี่	<p>อิเหนา - หันหน้าทางทิศ ด้านซ้ายของเวที มือซ้ายตั้ง วงบน มือขวาถือกระบี่โดยใช้ นิ้วทั้งสี่สอดเข้าไปในโกร่งกระบี่ กำด้ามไว้ ส่วนนิ้วหัวแม่มือแยก ออกมาจับด้ามกระบี่ไว้ หันคม กระบี่ออกจากลำตัว ให้ด้าน โกร่งกระบี่อยู่ทางด้านนิ้วทั้งสี่ ในท่านี้มือขวาจับกระบี่ให้ปลาย เฉียงไปทางขวา แขนตั้งแล้ว เลื่อนแขนจากทางด้านขวา มา ทางด้านหน้า เอียงซ้าย วิ่ง ชอยเท้าไปทางด้านซ้าย</p> <p>ท้าวกระหมิงกุกหนิง - หันหน้า ทางทิศด้านขวาของเวที ทำท่า ควงหอกขัด</p>		
2. ผาด	<p>หันหน้าเข้าหากัน มือขวาจับ กระบี่ด้วยนิ้วทั้ง 5 กำด้ามกระบี่ ไว้ ชูมือขึ้นด้านข้างระดับศีรษะ งอแขน ทำท่าควงกระบี่ โดย หงายมือขึ้นให้ปลายกระบี่ตกลง ด้านล่าง ปลอ่ยมือที่กำใช้นิ้วหัว</p>		

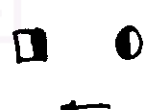
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>แม่มือกับนิ้วชี้บีบไว้ แล้วหมุนข้อ มือขึ้นให้ปลายกระบี่ตั้งขึ้นพร้อม กับกำด้ามในลักษณะเดิม (ควง หลายครั้ง) มือซ้ายตั้งวงบน เอียงซ้าย จากนั้นยกเท้าซ้าย ขึ้นทางด้านหน้า แตะมือขวาขึ้น ตั้งวงบน (การจับ-แยกนิ้วหัว แม่มือออกมาชนด้ามกระบี่ไว้) มือซ้ายลดลงจับหงายที่ซ้ายพก เอียงขวา</p> <p>หมายเหตุ - การจับกระบี่ ส่วนใหญ่จะจับแบบคำร้อง "พระกรทรงกระบี่" (ลำดับที่ 1) คือใช้นิ้วทั้งสี่กำด้ามกระบี่ แยกนิ้วหัวแม่มือออกมาชนด้าม กระบี่ไว้ ส่วนวิธีที่ใช้นิ้วทั้งห้ากำ ด้ามกระบี่นั้นจะใช้สำหรับการ ควงกระบี่เท่านั้น</p>		
3. ยืน	<p>ลดเท้าซ้ายก้าวลงด้านหน้า แล้วยกเท้าขวาขึ้นด้านหน้า มือ ขวาอยู่ระดับวงล่าง มือซ้าย ปล่อยจับออกตั้งวงบน เอียงซ้าย</p>		

บทร้อง/ลำดับที่	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและการเคลื่อนไหว
4. รำรำอ	ปฏิบัติเช่นเดียวกับคำร้อง "พระกรทรงกระบี่" (ลำดับที่ 1)		↑ ■ ○
5. หันเหียน เวียนระวัน	เอียงขวา เลื่อนกระบี่ไปทางซ้าย ปลายกระบี่ชี้ไปทางซ้าย ลดมือซ้ายลงแนมมือหงายรับปลายกระบี่ มือทั้งสองอยู่ระดับเอว วิ่งชอยเท้าไปทางขวา หมุนตัวทางขวามาหยุดที่ทิศเดิม (หันหน้าเข้าหากัน)		○
6. หมายมัน	หันหลัง กระโดด เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาถือกระบี่ให้ปลายตั้งขึ้นตรงองแขนอยู่ด้านข้างระดับเอว เอียงซ้าย		■ ○
7. เข่นฆ่า	หันกลับทางขวา มาที่ทิศด้านหน้าเวที กระโดด ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง มือซ้ายตั้งวงล่าง ดึงแขนขวาระดับไหล่ หงายท้องแขนขึ้น หักข้อมือเข้าหาท้องแขน เอียงขวา		○ □ ○

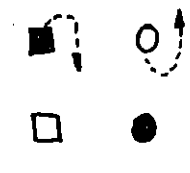

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
8. ปัจจามิตร	หันซ้ายไปด้านหลัง กระเทียบ เท้าขวาก้าวข้าง พร้อมกับดึง แขนขวาระดับไหล่ ปลายกระบี่ ชี้ตรงไปที่เท้าขวากระหมักกุนึง มือซ้ายตั้งวงล่าง เอียงซ้าย		
9. เมื่อนั้นท้าว กระหมัก กุนึงเรื่อง ศรี	ปฏิบัติเหมือนบทร้อง "เมื่อ นั้น ท้าวกระหมักกุนึงไวว่อง" แต่ใช้มือขวาควงหอกชี้คี่เพียง มือเดียว มือซ้ายถือหอกอยู่ ระดับวงล่าง		
10. จึงถอด โกลน	รวมหอกชี้คี่ไว้ที่มือขวาอยู่ ระดับวงล่าง หันหลัง ยกเท้า ซ้ายขึ้น แบมือซ้ายคว่ำลงดูที่ หน้าขาซ้าย		
11. โจนจาก พาลี	ส่งหอกชี้คี่ให้ทหาร รับกระบี่ มาถือด้วยมือขวา ทหารถอดผ้า แผงออก หันขวามาด้านหน้า กระโดด เท้าขวาก้าวข้าง พร้อมลดมือขวาดั้งวงล่าง มือ ซ้ายจับคี่แล้วม้วนข้อมือปล่อย จับออกตั้งวงเกิด เอียงซ้าย		

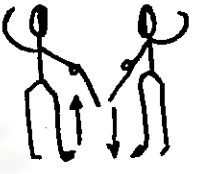
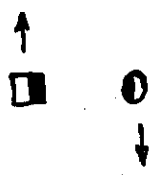
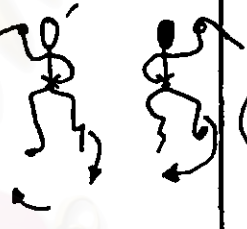

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>หน้ามองกัน อีเหนาสั้นควง กระบี่หันหน้าเข้าหาก้าวกระบี่มึง กุนึ่ง</p>		
<p>12. กุมิไม้ซั้ง วังรา</p>	<p>ก้าวกระบี่มึงกุนึ่ง - หัน ปลายกระบี่มาทางด้านซ้าย ใช้ มือขวาจับปลายกระบี่ด้วยนิ้วหัว แม่มือ ลักษณะของกระบี่จะขวาง อยู่ระดับชายพกหันหน้าเข้าหา กัน วิ่งขึ้นด้านหน้าเวที แล้ววิ่ง ลงทางด้านหลังเวที</p>		
<p>13. ทรงกระบี่ ว่าเรียง</p>	<p>ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเหมือน บทร้อง "ว่าร้าย" (ลำดับที่ 4) ในบทของอีเหนา ก้าวกระบี่มึง กุนึ่งวิ่งขึ้นทางด้านหน้าเวที อีเหนาวิ่งลงทางด้านหลังเวที</p>		
<p>14. เคียงค่าย</p>	<p>ปฏิบัติเหมือนบทร้อง "หัน เหินเวียงระวัน" (ลำดับที่ 5) ในบทของอีเหนา</p>		

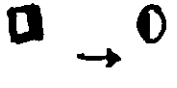
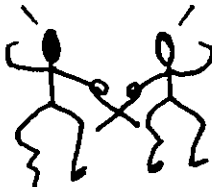

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
15. ประปราย ปลายกระบี่	ทั้งสองฝ่ายวิ่งเข้าหากัน ก้าวกระหมังกุหนึ่งหันหน้า อิ เหน่าหันหลังมือซ้ายตั้งวงบน มือขวาชูขึ้นระดับศีรษะแล้วประ ปรายกระบี่ให้คมกระบี่กระทบ กันเป็นรูปกากบาท		
16. แล้วให้ท่า	กระโดด เท้าที่อยู่ด้านใน ก้าวหน้า ชันเท้าเคลื่อนออก จากกัน พร้อมกับเลื่อนมือขวา มาตั้งวงอยู่ข้างลำตัวระดับเอว เอียงขวา		
17. กระหับ หันด้านหลัง ออกมา	ก้าวกระหมังกุหนึ่งหันหลัง กระโดด เท้าขวาก้าวข้าง มือ ซ้ายจับหงายที่อก มือขวายก กระบี่ขึ้นสูงกว่าศีรษะ ให้ปลาย กระบี่อยู่ทางด้านซ้าย กระบี่ ขนานกับพื้น เอียงซ้าย หันหน้า มองกัน ฮึดซุบแล้ววิ่งหันทางขวา หมุนรอบตัวเอง อิ เหน่าปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่ หันทางด้านหน้าแล้วหมุนทางขวา		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
18. แล้วกลับ หน้า	<p>ก้าวกระหมังกุหนึ่งหันหน้า ออก อีเหนาทันหลัง กระโดด เท้าซ้ายก้าวข้าง มือซ้ายตั้งวง บน มือขวาตั้งวงระดับเอว งอ แขนอยู่ข้างลำตัว ปลายกระบี่ ตั้งขึ้น เอียงซ้าย</p>		
19. จ้วงโจม	<p>หันหน้าเข้าหากัน ก้าวเท้า ซ้ายไปข้างหน้าอกเท้าขวา ขึ้นพร้อมกับเงอกระบี่โดยชูมือ ขวาขึ้นด้านข้างสูงระดับศีรษะ มือซ้ายตั้งวงบน</p>		
20. เข้าฟัน	<p>ก้าวกระหมังกุหนึ่งท่าทำฟัน โดยก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาเงอ กระบี่ขึ้นแล้วฟาดปลายกระบี่ลง บริเวณกลางกระบี่ของอีเหนา น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าซ้าย</p> <p>อีเหนาท่าทำรับ โดยมือซ้าย ตั้งวงบน มือขวาชักกระบี่ขึ้น ระดับศีรษะให้ปลายกระบี่อยู่ใน แนวนอน ปลายกระบี่ชี้ไปทาง ซ้าย แขนจะอยู่ในลักษณะโค้ง</p>		

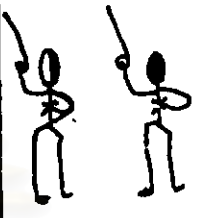

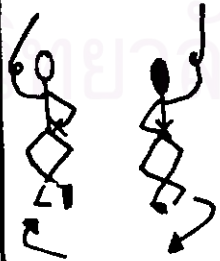
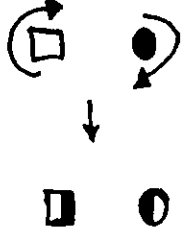
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	พร้อมถอยเท้าซ้ายไปด้านหลัง น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าซ้าย		
21. แถง	<p>เท้าวกระหมังกุหนึ่งหันทางด้านหน้า โดยมือซ้ายตั้งวงบนมือขวาว่ามือถือกระบี่ งอแขนเข้าหาลำตัว แล้วดึงแขนออกให้ปลายกระบี่ตรงไปบริเวณขาของอิเหนา เท้าขวาก้าวข้างเอียงข้างซ้าย น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าขวา</p> <p>อิเหนาหันหลังท่าทำปิด โดยมือซ้ายตั้งวงบนมือขวาว่ามือถือกระบี่ยกขึ้นมาด้านหน้าเล็กน้อยแล้วปิดปลายกระบี่ไปข้างหลัง ซึ่งจะใช้ด้านคมปิดกระบี่ของกระหมังกุหนึ่งให้ไปด้านหลัง เท้าซ้ายก้าวข้างเอียงข้าง น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าซ้าย</p>		
22. เมื่อนั้น พระสุริย์ วงศ์เทวา	อิเหนาชูมือขวาขึ้นด้านข้างระดับศีรษะแล้วควงกระบี่ จากนั้นแกงมือขวาเป็นตั้งวงบนมือซ้ายจับหงายที่ซ้ายอก เท้าขวา		

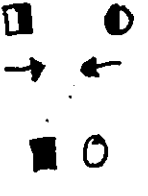

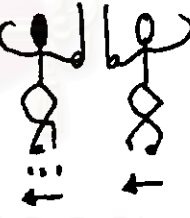
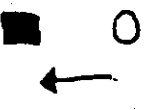

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ก้าวข้าง เอียงข้างขวา แล้วปล่อยจับมือซ้ายออกทาง ตั้งวงบน เท้าซ้ายก้าวข้าง เลื่อนมือขวาอยู่ระดับวงล่าง เอียงซ้าย		
23. กล้าแข็ง	หันซ้ายไปทิศด้านหลัง เท้า ขวาก้าวข้างพร้อมกับเลื่อนมือ ขวาออกไปด้านข้างองแขนเป็น ระดับเอว ปลายกระบี่ตั้งขึ้น ด้านบน เอียงซ้าย มือซ้ายตั้ง วงบน		
24. กลับกระบี่	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเหมือน คำร้อง "ผันหลัง" (ลำดับที่ 17) อีเหนาหยุดที่ทิศด้านหลัง เวที ก้าวกระหมังกุหนึ่งหยุดที่ ทิศด้านหน้า		
25. ไว้ท่า	ท่าท่าเช่นเดียวกับคำร้อง "กล้าแข็ง" (ลำดับที่ 23) แต่ เปลี่ยนเท้าเป็นเท้าขวา ก้าว หน้า เอียงขวา		

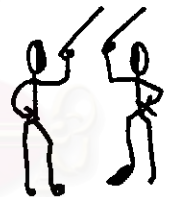

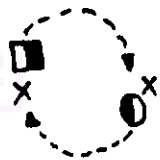
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
26. เปลี่ยน แปลง	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเหมือน คำร้อง "พระกรทรงกระบี่" (ลำดับที่ 1) หรือตั้งแต่บทร้อง "กลับกระบี่ให้ท่า เปลี่ยนแปลง" สามารถปฏิบัติได้อีกวิธีหนึ่ง ดังต่อไปนี้		
27. กลับกระบี่ ให้ท่า	อิเหนาหันมาด้านหน้า กระ- โดดก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง มือซ้ายจับหงายที่ซ้ายพก มือ ขวาอยู่ในลักษณะวงหงาย ปลายกระบี่ตกลง เอียงซ้าย หมุนรอบตัว ส่วนเท้ากระหมิง กฤษณ์ปฏิบัติเหมือนกัน แต่หัน ด้านหลัง		
28. ต่อแข็ง	อิเหนาหันหลังท่าทำแกง ก้าวกระหมิงกฤษณ์หันทางด้าน หน้าท่าทำปิด โดยปฏิบัติเช่น เดียวกับคำร้อง "แกง" (ลำดับที่ 21) ในบทร้อง "แล้วกลับหน้าจ้วงโถมเข้าพัน แกง"		

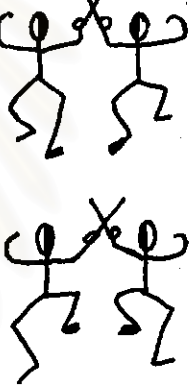

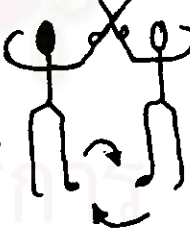

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
29. ย่างเท้า เข้าชิด	<p>หันหน้าเข้าหากัน อีเหนา ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายขึ้น ด้านหน้าพร้อมกับเลื่อนแขนทั้ง สองงออยู่ข้างลำตัวระดับเอว มือขวาทำลักษณะจับคว่ำแล้ว หมุนข้อมือหงายขึ้น หักข้อมือให้ ปลายกระบี่ตกลง ส่วนมือซ้าย เริ่มจากหงายข้อมือขึ้นปลายนิ้ว ตกลงแล้วพลิกตั้งข้อมือขึ้น แขน ตั้งระดับไหล่ ขณะที่จับให้เอียง ตรงข้ามกับมือจับ คือจะเอียง ซ้ายพร้อมกับก้าวเท้าขวา เมื่อ ยกเท้าซ้ายขึ้นจะเปลี่ยนเอียง ขวาพร้อมกับเปลี่ยนมือและยึด ขึ้น จากนั้นปฏิบัติเช่นนี้เข้าหา เท้ากระหมังกุหนึ่ง โดยเปลี่ยน เท้าและมือสลับกัน (ประมาณ 4 ครั้ง) ส่วนเท้ากระหมังกุหนึ่ง นั้นปฏิบัติเช่นเดียวกันแต่ถอยหลัง</p>		
30. แทงต้อง ระดู	<p>อีเหนาหันหลัง ทำท่าแอง 2 ครั้ง เท้ากระหมังกุหนึ่งหัน ด้านหน้าทำท่าปิด 2 ครั้ง</p>		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
31. แล้วยืนซ้ำ	ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน อิเหนาเดินหน้าท่าท่าฟัน 3 ครั้ง ท้าวกระหมังกุหนิงถอยหลังรับ 3 ครั้ง เช่นกัน		
32. ไม่ชอกซ้ำ	อิเหนาเลื่อนมือขวาลงอยู่ ระดับตั้งวงล่าง มือซ้ายจับส่ง หลัง เอียงซ้าย วิ่งหันขวา หมุนมาหยุดที่ทิศด้านหน้า ท้าวกระหมังกุหนิงตีบท "ไม่ ชอกซ้ำ" โดยวิ่งเข้าหาอิเหนา พร้อมกับบงอแขนทั้งสองอยู่ด้าน หน้า แบบมือทั้งสองหงายขึ้น		
33. ฉิวหนึ่งแต่ สีกนิต	อิเหนาขึ้นเท้าขวาแตะเท้า ซ้าย ขาดัง มือซ้ายตั้งวงล่าง มือขวาดึงแขนระดับไหล่ หงาย ท้องแขน หักข้อมือขึ้น (ปลาย กระบี่ตั้งขึ้น) เอียงขวา ท้าว- กระหมังกุหนิงกลับไปอยู่ที่เดิม		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่ารำ	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
34. ต่างทรง ศักดา	ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน มือซ้ายจับหงายที่อก มือขวา ควงกระบี่ ยืนเท้าขวา และ เท้าซ้าย ขาดัง		
35. วราฤทธิ์	ถอนเท้าซ้ายวางหลัง เอียง ขวา พร้อมกับจับมือซ้ายแล้ว ปล่อยตั้งวงเกิด มือขวาหงาย ข้อมือขึ้นให้ปลายกระบี่ตกลง งอแขนอยู่ระดับอก ด้านหน้า แล้วพลิกเป็นตั้งวงระดับปากอยู่ ด้านหน้า ปลายกระบี่ตั้งขึ้น ยก เท้าขวายึดขาซ้ายขึ้นตั้ง เอียง ซ้าย		
36. เลี้ยวไล่	ทั้งสองฝ่ายยกมือขวาขึ้น ระดับวงบน มือซ้ายจับหงายที่ ซ้ายพก เท้าซ้ายก้าวหน้าแล้ว หมุนรอบตัว อีเหนาเริ่มจากทิศ ด้านหน้าเวที ส่วนท้าวกระหมัง กฤษณีเริ่มจากทิศด้านหลัง แล้ว หมุนมาหยุดหันหน้าเข้าหากัน หรือปฏิบัติติดต่อกับคำร้อง "ตามติด" ในท่าต่อไป		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
37. เลี้ยวไล่ ตามติด	ทั้งสองฝ่าย วิ่งเข้าหากัน มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาชูขึ้น ระดับศีรษะแล้วประกบมือ ให้ ปลายประกบประกบกันทางด้าน บน (หลายครั้ง) ถิเหนาหัน หลัง ท้าวกระหมังกุหนึ่งหันหน้า		
38. ต้านทาน	ประกบมือแล้วจึงยกมือ ขวาขึ้นประบน 1 ครั้ง		
	จากนั้นให้ก้าวเท้าขวาไป ข้างหน้า ชันเท้าไปข้างซ้าย มือขวาเลื่อนมาตั้งวงข้างลำตัว ระดับเอว ปลายประกบตั้งขึ้น มือซ้ายตั้งวงบน เอียงขวา		
39. เมื่อนั้น	ท้าวกระหมังกุหนึ่งหันหน้า เข้าหากัน เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายจับหงายที่ซ้ายปก มือ ขวาแทงขึ้นตั้งวงบน เอียงข้าง ขวา		

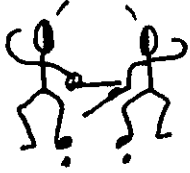
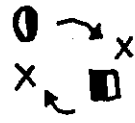

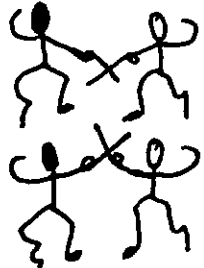

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
40. ท้าวกระ- หมิงกุกุหนิง	มือขวาควงกระบี่แล้วลดลง อยู่ระดับบ่วงล่าง มือซ้ายปล่อย จับออกแทงตั้งวงบน เท้าซ้าย ก้าวข้าง เอียงซ้าย		
41. หัวหาญ	หันมาด้านหน้าเวที กระโดด ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง มือ ทั้งสองปฏิบัติเหมือนคำร้อง "ให้ท่า" เอียงซ้ายหน้ามองกัน		
42. แกว่งกระบี่	หันหน้าเข้าหากัน ปฏิบัติท่าที่ เหมือนกันคือ มือขวาควงกระบี่ มือซ้ายจับหงายที่ชายพก เดิน เข้าหากัน		
43. ผัด	เดินสวนกัน อีเหนาลงด้าน หลัง ท้าวกระหมิงกุกุหนิงเดินขึ้น ทางด้านหน้าเวที สลับที่กัน ทำ ท่าโดยมือซ้ายจับหงายที่ชายพก ยกเท้าซ้ายขึ้นด้านหน้า ยกมือ ขวาขึ้นระดับศีรษะ ในลักษณะ วงบน เอียงซ้าย		

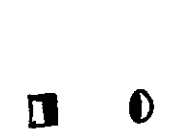

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
44. ผัน	ก้าวเท้าซ้ายไปข้างหน้า สก เท้าขวาขึ้นด้านหน้า ลมมือฟาด กระบี่ลงไปทางด้านข้าง เอียง ขวา		
45. ประจัญ บาน	ก้าวเท้าขวา สกเท้าซ้ายขึ้น ด้านหน้า ปล่อยจับมือซ้ายแล้ว ตั้งวงบน มือขวาชักกระบี่ประ ค้ำด้านบน แล้วจึงเปลี่ยนเท้าเป็น สกเท้าขวา พร้อมกับประกระบี่ อีกครั้งหนึ่ง		
46. ไม่ย่อท้อ ต่อด้าน	อิเหนาหันทางด้านหน้า ก้าว กระบี่หมักหนึ่งหันหลัง มือซ้าย ตั้งวงเช่นเดิม มือขวาประกระบี่ ทางด้านบน พร้อมกับหมุนกลับ ที่เดิมของตน โดยเคลื่อนแขน ให้กระบี่กระทบกันไปมา (หลายครั้ง)		
47. ราฎรบ	อิเหนาหันหลัง ก้าวกระบี่ กุนึ่งหันหน้า ประกระบี่ล่าง โดยเลื่อนมือขวาทางด้านล่างให้ ปลาดกระบี่ตกลง แล้วฟาด		

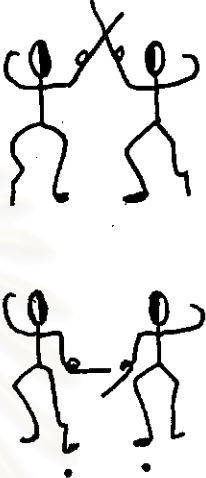
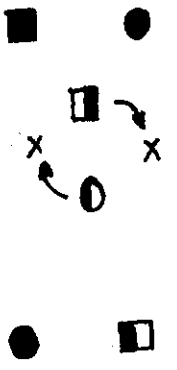

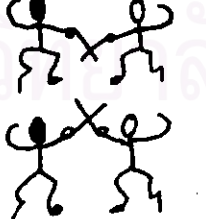

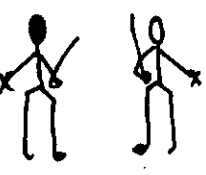

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>ปลากระป๋องจากด้านหลังมาข้างหน้า เอียงขวา จากนั้นประบน โดยเลื่อนมือขวาขึ้นทางด้านบน ให้ลำแขนโค้งมาข้างหน้า แล้ว ฟาดกระป๋องออกจากลำตัวให้ ปลากระป๋องกระทบกันข้างบน เท้าขวาก้าวข้าง เอียงซ้าย</p>		
48. แทงทะลวง	<p>อิเหนาทันหลัง มือซ้ายตั้งวงบนเช่นเดิม มือขวาหงายข้อมือ งอแขนเข้าหาลำตัว แล้วแกง กระป๋องออกไปด้านข้าง แขนตั้ง ปลากระป๋องอยู่ระดับอกของเท้า กระหมังกุหนึ่ง จากนั้นหมุนข้อมือในลักษณะควงคว้านเท้าขวาก้าวข้าง เอียงซ้าย เท้าวกระหมังกุหนึ่งทำท่าปิดโดยหันหน้าออกทางด้านหน้าของเวที มือซ้ายตั้งวงบน เท้าซ้ายก้าวข้าง เอียงซ้าย มือขวาคว่ำมือฟาดกระป๋องไปด้านหลังให้กระทบกับปลากระป๋องของอิเหนา</p>		

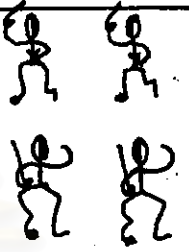

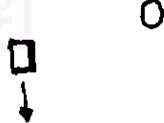

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
49. จ้วงฟัน ทันที	ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน อิเหนาท่าท่าฟัน 3 ครั้ง ส่วน ท้าวกระหมิงกุหนิงท่าท่ารับทั้ง 3 ครั้ง ซึ่งจะปฏิบัติเช่นเดียวกับ กับคำร้อง "เข้าฟัน" (ลำดับที่ 20) ในบทของท้าวกระหมิง- กุหนิง ที่ร้องว่า "แล้วกลับหน้า จ้วงโจมตีเข้าฟันแทง"		
50. ระเด่น มนตรี	ทั้งสองฝ่ายเดินสลับที่กันโดย อิเหนาเดินสวนลงทางด้านหลัง ท้าวกระหมิงกุหนิงเดินสวนขึ้น ทางด้านหน้าเวที ซึ่งปฏิบัติ เหมือนกันคือ มือซ้ายจับหงาย ที่ซ้ายพัก มือขวาชูขึ้นสูงระดับ ศีรษะ ควงกระบี่แล้วแทงขึ้นตั้ง วงบน ออกเท้าซ้ายขึ้นตรงคำว่า "ระเด่น" จากนั้นก้าวเท้าซ้าย ออกเท้าขวา ปล่ออจับมือซ้ายขึ้น ตั้งวงบน มือขวาอยู่ระดับเดิม ตรงคำว่า "มนตรี"		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
51. เอือน, หลัก	อิเหนาอยู่ทางด้านซ้ายของ เวที (สลับที่กินแล้ว) หันหน้า เข้าหากัน เท้าซ้ายก้าวข้าง มือซ้ายจับหงายที่ซ้ายพก มือ ขวาผาดกระบี่จากข้างขวา ผ่านทางด้านหน้าลงที่พื้นทาง ด้านซ้าย		
52. หลบ	เท้ากระบี่หมิงกุนึงท่าทำฟัน อิเหนาท่าทำรับโดยยกกระบี่ขึ้น รับ ถอยเท้าซ้ายลงด้านหลัง น้ำหนักอยู่ที่เท้าซ้าย มือซ้ายจับ หงายที่ซ้ายพก เอียงทางด้าน ซ้าย (การฟันและรับจับกระบี่ เช่นเดียวกับคำร้อง "จ้วงฟัน ทันที")		
53. กระบี่ต่อ กระบี่	ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหา กัน มือซ้ายตั้งบน มือขวาชูขึ้น ระดับศีรษะประกระบี่ทางด้าน บน 1 ครั้ง แล้วดึงแขนให้งอ เข้าหาลำตัวระดับเอวพร้อมกับ ถอนเท้าซ้าย เลื่อนเท้าขวามา แตะ ส่อลง โดยขณะที่ประ		

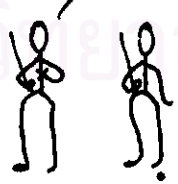

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	กระบี่นั้นให้ก้าวไปทางขวาเพื่อ กลับที่ของตน		
54. ตีกระทบ	ปฏิบัติซ้ำเช่นเดียวกับคำร้อง "กระบี่ต่อกระบี่" อีกครั้ง โดย ก่อนประบนให้เงอกระบี่ขึ้นก่อน ซึ่งปลายกระบี่จะอยู่ทางด้าน หลัง แล้วจึงประกระบี่ทางด้าน บน เมื่อถึงกระบี่เข้าหาตัว ทั้ง สองฝ่ายจะอยู่ตำแหน่งเดิมของ ตนพอดี		
55. เป็นประ- กาศกลุ่ม กลบ	ทั้งสองฝ่ายประกระบี่ทาง ด้านบน มือซ้ายตั้งวงบนส่วนกัน โดยอิเหนาส่วนลงทางด้านหลัง เวที แล้ววนกลับไปอยู่ที่เดิม ของตน อิเหนาหันหลัง ส่วน เท้ากระบี่หมังกุหนึ่งหันหน้าออก ทางด้านหน้าเวที		
56. กันไปมา	ประกระบี่ล่างและบน เท้า ขวาก้าวข้าง เช่นเดียวกับคำ ร้อง "ราญรบ" (ลำดับที่ 47) ในบทของเท้ากระบี่หมังกุหนึ่ง		

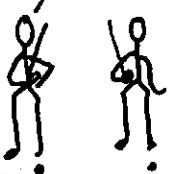

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
57. เพลง สระหม่า	<p>ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเหมือนกัน คือ มือขวาตั้งวงอยู่ระดับวง ล่าง มือซ้ายจับส่งหลัง เอียง ซ้าย อีเหนาทันหน้า วิ่งหมุน ทางขวา ทำวกระหมิงกุนึงหัน หลังหมุนขวา แล้วมาหยุดหัน หน้าเข้าหากัน</p> <p>หรือปฏิบัติอีกวิธีหนึ่งคือ มือ ขวาตั้งวงบน มือซ้ายจับหงาย ที่ซ้ายพก เอียงซ้าย หมุนขวา รอบตัวเอง แล้วมาหยุดหันหน้า เข้าหากัน</p>		
58.	<p>ชูมือขวาขึ้นด้านข้างระดับ ศีรษะ ควงกระบี่แล้วแกงตั้งวง บน มือซ้ายจับหงายที่ซ้ายพก เท้าขวาก้าวข้าง เอียงขวา</p>		
59.	<p>มือขวาควงกระบี่แล้วลดลง ตั้งวงระดับวงล่าง มือซ้าย ปล่อยจับออกแกงมือตั้งวงบน เท้าซ้ายก้าวข้าง เอียงซ้าย</p>		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
60.	<p>วิ่งเข้าหากัน มือซ้ายตั้งวง บนเช่นเดิม ประกระบี่ทางด้าน บน แล้ววงแขนเข้าหาลำตัว ระดับเอว พร้อมกับถอนเท้า ซ้าย เลื่อนเท้าขวามาแตะ ส่อ ลง ปฏิบัติเช่นนี้อีก 1 ครั้ง พร้อมทั้งเคลื่อนที่สลับที่กัน ซึ่ง ปฏิบัติเหมือนกับคำร้อง "กระบี่ ต่อกระบี่ตีกระทบ"</p>		
61.	<p>ทั้งสองฝ่ายประกระบี่ทาง ด้านบน (หรือเรียกว่า "เลาะ บน") พร้อมกับเดินสลับตำแหน่ง เดิมของตน จะหมัดที่เอื้อมหน้า หลัง ทำวาทกรรมกฤษณะหน้า</p>		
62.	<p>เท้าขวาก้าวข้างประกระบี่ ทางด้านล่าง แล้วประบน ซึ่ง ปฏิบัติเหมือนคำร้อง "กันไปมา"</p>		
63.	<p>ทั้งสองฝ่ายหันทางขวาของ ตน มือขวาตั้งวงล่าง มือซ้าย จับส่งหลัง เอียงซ้าย หมุนรอบ ตัวมาหยุดหันหน้าเข้าหากัน</p>		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
64.	ปฏิบัติเช่นเดียวกับลำดับที่ 1 และ 2 ในเพลงสระหม่า ซึ่ง เพลงจะบรรเลงจบพอดี		
65. เมื่อนั้น ระเด่น มนตรี ใจกล้า	อิเหนาปฏิบัติเหมือนบทร้อง "เมื่อนั้น พระสุริยวงศ์เทว กล้านิ่ง" (ลำดับที่ 22-23)		
66. เห็นระตู ต่อตีมีศีกดา คงทิ้ง ศีศตราอาวุธ	ประกระบี่ทางด้านบน หมุน สลับที่กันแล้วหมุนกลับที่เดิมประ ล่าง-บน ตรงคำว่า "อาวุธ" เช่นเดียวกับบทร้อง "เป็น ประกายกลุ้มกลบกันไปมา" ลำดับที่ 55-56)		
67. ท่วงที	อิเหนาหันมาด้านหน้าท่าท่า เช่นเดียวกับคำร้อง "ช่างเท้า เข้าชิด" (ลำดับที่ 29) โดย ก้าวขึ้นทางด้านหน้า 2 ครั้ง		
68. หนีไล่ไว ว่อง	ทั้งสองฝ่ายท่าท่าชักนั้งมัด หน้า (มือขวาสูง) วิ่งไล่ตาม กันเป็นลักษณะวงกลมวนทางซ้าย		

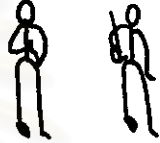

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	นิ้วกลับที่เดิมของคน		
69. เพลงกระบี่ ตีคล้องเป็น ที่สุด	อิเหนาหันหลัง ท้าวกระหมิง กฤษณินหันหน้า ประกระบี่เช่น เดียวกับบทร้อง "เห็นระตูต่อสู้ มีศีกดา คงตั้งสี่สตราอาวุธ" (ลำดับที่ 66) โดยยืนอยู่กับที่		■ ○
70. ยากที่ใคร จะรอดต่อ ยุทธ	อิเหนา (ตีบท) ยืนเท้าซ้าย แตะเท้าขวา ขาดึง มือซ้าย เท้าเอว มือขวาอขนระดับ อกเฉียงไปทางด้านขวา ถือ กระบี่ให้ปลายตั้งขึ้นข้างบน แล้วเลื่อนแขนมาข้างหน้าเล็ก น้อย (ในลักษณะที่กระชับ) เฉียงซ้าย ส่วนท้าวกระหมิง กฤษณินยืนฟัง		□ ○
71. เป็นบุรุษ ผู้หนึ่ง	อิเหนาก้าวเท้าขวาไปข้าง หน้า แตะเท้าซ้าย ขาดึง เลื่อนมือขวาอยู่ระดับวงล่าง ถือกระบี่โดยให้ด้ามกระบี่อยู่ ระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ ส่วนนิ้วที่เหลือจะอยู่ชิดกันเพื่อ		□ ○

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ช่วยยึดด้ามกระบี่ ตัวกระบี่จะ ตั้งขึ้นแนบกับลำแขนปลายเฉียง ไปทางด้านหลัง หันคมกระบี่ ออกจากลำตัว มือซ้ายไว้มือสูง ระดับไหล่ เอียงขวา		
72. ในแดนไตร	อิเหนา ก้าวเท้าซ้ายไปข้าง หน้า เอียงขวา มือขวาอยู่ ระดับวงล่างถือกระบี่เช่นเดิม มือซ้ายทำท่าชี้คว่ำมือลง หักข้อ มือขึ้น งอแขนอยู่ข้างหน้าระดับ อก แล้วเลื่อนออกไปด้านข้าง ตั้งแขนอยู่ระดับไหล่ หักข้อมือ ลง พร้อมก้าวเท้าขวาไปด้าน ข้าง เอียงซ้าย		□ ○
73. จำกู	อิเหนาดอนเท้าซ้าย และ เท้าขวา ขาดัง มือขวาถือกระบี่ ในท่าเดิม มือซ้ายจับเข้าอก เอียงซ้าย		□ ○
74. จะสังหาร	อิเหนาก้าวเท้าขวา และ เท้าซ้าย ขาดัง ท่าท่าชักบัง ฉัดหน้า (มือขวาสูง) เอียงขวา		□ ○

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
75. ผลาญด้วย กริช	อิเหนาก้าวเท้าซ้าย และ เท้าขวา ขาดัง เปลี่ยนเป็นมือ ซ้ายถือกระบี่ในลักษณะเดิม มือ ขวาชี้ที่กริชซึ่งเหน็บอยู่ที่เอว ด้านซ้าย เอียงซ้าย		
76. ซิ่งเทเวศร์ ประสิทธิ์	อิเหนาก้าวเท้าขวา และ เท้าซ้าย ขาดัง พร้อมกับพนม มือขึ้นที่ข้างศีรษะด้านซ้าย เอียงซ้าย		
77. ประสาทให้	อิเหนามือซ้ายถือกระบี่ เปลี่ยนเท้าและ ขาดัง โยกมือ ทั้งสองขึ้น		

สถาบันนันทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางแสดงกระบวนการทำกริชในเหตุการณ์ศึกษากรณีหนึ่ง

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
1. คิดพลาง ชีกกริช	<p>อิเหนาส่งกระบี่ให้ทหาร แล้ว ชีกกริชออกมาตั้งฝึก โดยคว่ำ มือขวาให้ด้ามกริชอยู่ระหว่าง นิ้วชี้กับนิ้วกลาง ส่วนนิ้วที่เหลือ ไว้ยึดกริชช่วงบนไว้จากนั้นชีก หันมาระดับอก มือซ้ายเท้าเอว ยื่นเท้าขวาและเท้าซ้าย ขาดัง เอียงขวา (วิธีเห็นบกริช คือ หันด้ามที่มีลักษณะโค้งไปด้าน ซ้าย แล้วเห็นบไว้ที่ด้านซ้าย ของเอว ให้ปลายกริชเฉียงไป ทางซ้าย)</p>		<p>□ ○</p>
2. ฤทธิไกร	<p>อิเหนา เอียงขวา ก้าวเท้า ซ้าย มือซ้ายจับคว่ำแล้วส่งขึ้น ตั้งวงเทิด หงายมือขวา หัก ข้อมือลง งอแขนอยู่ข้างหน้า ระดับอก แล้วตั้งวง พร้อมกับ ยกเท้าขวานั้น เอียงซ้าย ข้าง มือขวาดังวงล่าง มือซ้าย</p>		<p>□ ○</p>

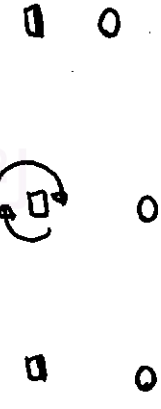
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
3. แล้วร้อง ว่าไป	อิเหนาทันหลัง เท้าขวาก้าว ข้าง มือขวาตั้งวงล่าง มือซ้าย จับส่งหลัง เอียงซ้าย		
4. มิได้ซ้ำ	อิเหนาทันขวามาหยุดหันหน้า เข้าหาเท้ากระหมังกุหนึ่ง เอียงซ้าย ก้าวเท้าซ้ายผสม เท้าขวา มือขวาอยู่ระดับเดิม มือซ้ายตั้งวงอยู่ข้างหน้าระดับ อก จับคว่ำแล้วคลายจับออกตั้ง ระดับเดิม (ท่าเรียก) เอียง ขวา		
5. คู่ก่อน ระตุภูมิ	อิเหนาท่าท่าเรียก กระตืบเท้า ซ้ายก้าวข้าง เอียงขวา มือ ขวาอยู่ระดับเดิม		
6. เพลงกระบี่ ตีกัน	อิเหนาสินแตะเท้าขวา ขาดัง มือซ้ายเท้าเอว มือขวาชูขึ้น ระดับศีรษะเฉียงอยู่ทางขวา แล้วเลื่อนแขนมาข้างหน้า ใน ลักษณะที่กระชับ จากนั้นปรบมือ ข้างซ้ายระดับศีรษะ เอียงขวา		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
7. จนสั้นท่า	อิเหนาขึ้นแตะเท้าซ้าย ขาดึง เอียงขวา แขนมือทั้งสองหงาย อยู่ข้างหน้าระดับเอว แล้ว เลื่อนออกด้านข้าง		□ ○
8. ต่างคน ไม่แพ้ถูกชา	อิเหนาปฏิบัติเหมือนคำร้อง "ฤทธิไกร" (ลำดับที่ 2)		□ ○
9. เรามา	อิเหนาท่าท่าเรียก ซึ่งปฏิบัติ เช่นเดียวกับคำร้อง "มิได้ช้า" (ลำดับที่ 4)		□ ○
10. ร่ากริช	อิเหนาหันหน้าเข้าหาคู่ต่อสู้ แกงมือซ้ายตั้งวงบน มือขวา ตั้งวงระดับไหล่ แล้วพลิกหงาย ข้อมือ ตั้งแขนระดับไหล่เอียง ซ้าย เท้าขวาก้าวข้าง		□ ○
11. สู้กัน	อิเหนาหันมาด้านหน้า สิ้นเท้า ขวา แตะเท้าซ้าย ขาดึง เลื่อนมือซ้ายมาตั้งวงล่าง คว่า มือขวาหักข้อมือลง งอแขนแล้ว เลื่อนออกไปข้างลำตัว ตั้งแขน		□ ○

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ระดับไหล่หงายมือหักข้อมือขึ้น เอียงขวา		
12. ว่าพลาง ทางถอด	อิเหนา เห็นกริชทิ้งฝักไว้ที่ เอวดั้งเดิม พร้อมกับวิ่งวนขวา หมุนรอบตัว แล้วใช้มือขวา หงายมือกำที่ด้ามกริช ชักกริช ออกจากฝัก (ขณะที่ถือกริช ตัวกริชจะอยู่ทางด้านนิ้วก้อย) นำผ้าเช็ดหน้าที่ผูกอยู่กับด้าม กริชมาสวมที่นิ้วกลางของมือ ซ้าย		
13. กริชกราย	อิเหนานินเข้าหาคู่ต่อสู้ ชกเท้า ซ้าย เอียงขวา พร้อมกับจับมือ ซ้ายงอแขนระดับอก แล้วฉาย มือออกไปด้านข้าง มือขวาดัง วงแขนตั้งระดับไหล่ จากนั้น เปลี่ยนท่าอีกข้างหนึ่งในลักษณะ เดียวกัน		
14. เอียงซ้าย	อิเหนาเท้าขวาก้าวข้าง งอ แขนทั้งสองอยู่ด้านข้าง จับคว่ำ มือขวาแล้วปล่อยออกให้ปลาย		

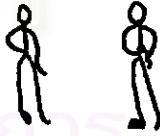

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>นิ้วตกลง หงายท้องแขนขึ้น งอแขนเช่นเดิม ขณะเดียวกัน กับมือซ้ายที่หงายข้อมือให้ปลาย นิ้วตกลงนั้น พลิกตั้งปลายนิ้วขึ้น ยึดแขนออกถึงระดับไหล่ น้ำหนัก อยู่ที่เท้าขวา ลักคอขวา จากนั้น จึงเปลี่ยนน้ำหนักให้อยู่ที่เท้า ซ้าย พร้อมกับเปลี่ยนเป็นมือ ซ้ายจับแล้วปล่อยออกให้ปลาย นิ้วตกลง หงายท้องแขนขึ้น งอแขนให้อยู่ระดับเอว ส่วนมือ ขวาพลิกขึ้นถึงระดับไหล่ ปลาย นิ้วตั้งขึ้น ลักคอซ้าย ซึ่งเรียก ท่านี้ว่า "เชื่องกราย"</p>		<p>■ ○</p>
15. ร่ายรำ	<p>อิเหนาทันทางขวาไปทิศด้าน หลัง มือขวาหงายมือ งอแขน อยู่ข้างหน้าระดับเอว ให้ปลาย กริชอยู่ทางซ้าย แล้วหงายมือ ซ้ายแบรองใต้ปลายกริช</p>		<p>■ ○</p>
16. บิดผัน	<p>อิเหนากระโดด ก้าวเท้าขวา ไปข้างหน้า มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาคว่ำมืออยู่ข้างลำตัว</p>		<p>■ ○</p>

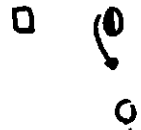

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	แขนตั้งเฉียงลงทางด้านล่าง เอียงขวาขึ้นเท้าไปทางซ้าย		
17. กวักพระ- หัตถ์ตรีศ เรือกระตุ ปล้น	อิเหนาท่าท่าเรือก ซึ่งปฏิบัติ เหมือนคำร้อง "มิได้ข้า"		
18. พระท่าที่ เขี้ยวหัน	อิเหนามือทั้งสองอยู่ระดับหน้า ชี้ว่าคุณกัน งอข้อศอกเล็กน้อย เดินเข้าหาคู่ต่อสู้ ลักคอซ้าย- ขวา พร้อมกับขยับข้อมือขึ้น-ลง		
ไพรี	อิเหนาตบมือข้างซ้าย ระดับ ศีรษะ ยกเท้าขวาขึ้น เอียง ขวา จากนั้นวิ่งออกทางขวา เลื่อนมือขวาตั้งวงระดับวงล่าง มือซ้ายจับส่งหลัง เอียงซ้าย เมื่อถึงตำแหน่งเดิมของตน หัน เข้าหาคู่ต่อสู้ แทงมือขวาขึ้น ตั้งวงบน มือซ้ายจับที่ชายพก เท้าขวาก้าวข้าง เอียงขวา แล้วยืนฟังท้าวกระหมิงกหญิง		

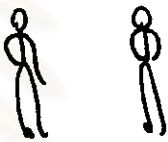

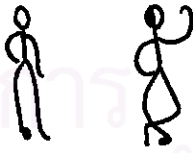

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
20. เมื่อนั้น ท้าวกระ- หมังกุหนิง เรื่องศรี	ท้าวกระหมังกุหนิงปฏิบัติเหมือน บทร้อง "เมื่อนั้นระเด่นมนตรี ใจกล้า" (ลำดับที่ 65 ใน ตารางแสดงกระบวนรำกระบี่)		□ ○
21. ได้ฟัง	ท้าวกระหมังกุหนิงหันหน้าเข้า หาอิเหนา เท้าซ้ายก้าวข้าง มือขวาถือกระบี่อยู่ระดับชายพก ให้กระบี่อยู่ในลักษณะขนานกับ พื้น ปลายกระบี่อยู่ทางด้านซ้าย มือซ้ายตั้งวงอยู่บนปลายกระบี่ ใช้นิ้วหัวแม่มือคืบไว้ เอียงซ้าย (ท่าท่าฟัง)		□ ○
21. ขึ้นชมยินดี	ท้าวกระหมังกุหนิงหันมาด้าน หน้า ถอนเท้าซ้าย และเท้าขวา ชิดขึ้นให้ขาตั้งเอียงซ้าย เลื่อน มือขวาอยู่ระดับวงล่าง ตั้ง ปลายกระบี่ให้แนบกับลำแขน ด้ามกระบี่จะอยู่ระหว่างนิ้วหัว แม่มือกับนิ้วชี้ ส่วนนิ้วที่เหลือนั้น ประคองไว้เพื่อช่วยรับน้ำหนัก หันคมกระบี่ออกจากลำตัว มือ ซ้ายท่าท่าข้มโดยตั้งวงอยู่ข้าง		□ ○

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	หน้าระดับอก กดปลายนิ้วลงจับ พร้อมกับเลื่อนมือเข้าหาปาก แล้วคลายจับออก เลื่อนมือออก จากปาก		
23. ครึ่งนี้	ก้าวกระหมังกุหนึ่งเปลี่ยนเป็น มือซ้ายถือกระบี่ในลักษณะเดิม ยื่นตะเท้าขวา ขาดัง เอียง ซ้าย มือขวาตบที่หน้าขาขวา		□ ○
24. อีเหนา	ก้าวกระหมังกุหนึ่งยื่นเท้าขวา ตะเท้าซ้าย ขาดัง มือขวาชี้ ไปที่อีเหนา งอแขนระดับเอว เอียงขวา มือซ้ายอยู่ในลักษณะ เดิม		□ ○
25. จะวาชันม์	ก้าวกระหมังกุหนึ่งเปลี่ยนเท้า ตะในลักษณะเดิม มือทั้งสอง แบคว่าอยู่ข้างหน้าระดับเอว เอียงขวา แล้วพลิกมือทั้งสอง แบหงายเลื่อนออกจากกัน เปลี่ยนเอียงซ้าย (สื่อความ หมายว่า "ตาย")		□ ○

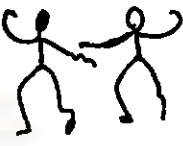

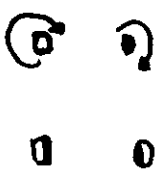
ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
26. อันเพลง กริชชวา	ท้าวกระหมังกุหนิงเปลี่ยนเท้า แตะในลักษณะเดิม เปลี่ยนเป็น มือซ้ายถือกระบี่ในลักษณะเดียว กับคำร้อง "ขึ้นชมอินดี" (ลำดับที่ 22) ซึ่งจะถือใน ลักษณะนี้ เมื่อจะใช้อีกมือหนึ่ง ตีบท หรือทำขี้ม้า มือขวา คว้ามือขี้ลงที่กริช ลักคองขวา		□ ○
27. มลาชู	ท้าวกระหมังกุหนิงถอนเท้าซ้าย แตะเท้าขวา ในลักษณะเดิม มือขวาถือกระบี่ลักษณะเดียวกับ "อันเพลงกริชชวา" มือซ้ายทำ ท่าขี้ งอแขนอยู่ด้านข้างระดับ เอว (มือออกไปทางด้านซ้าย) เอียงซ้าย		□ ○
28. กูรู้	ท้าวกระหมังกุหนิงจับมือซ้าย เข้าอก เอียงซ้าย ยืนในท่าเดิม		□ ○
29. สันทัด	ท้าวกระหมังกุหนิงเท้าขวาก้าว ข้าง มือซ้ายตั้งงบน มือขวาดัง วงอยู่ด้านข้างลำตัว ระดับเอว		□ ○

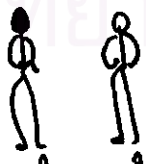

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เอียงซ้าย		
30. ไม่ขัดสน	ท้าวกระหมังกุหนิงสะดุดเท้า ซ้าย เอียงขวา มือขวาเลื่อน มาอยู่ระดับวงล่างกระบี่อยู่ใน ลักษณะเดียวกับคำร้อง "อัน เพลงกริชขวา" มือซ้ายตั้งวง อยู่ข้างหน้าเอียงไปทางซ้าย เล็กน้อย ระดับเอว จากนั้น ถอนเท้าขวา แตะเท้าซ้าย ขาตั้ง เอียงซ้าย พร้อมกับสั่น มือซ้ายเล็กน้อย		□ ○
31. คิดแล้วชัก กริช	ท้าวกระหมังกุหนิงส่งกระบี่ให้ ทหาร มือขวาชักกริชออกมาถือ โดยปฏิบัติเช่นเดียวกับคำร้อง "คิดพลางชักกริช" (ลำดับที่ 1) ในบทของอิเหนา		□ ○
32. ฤทธิรณ	ท้าวกระหมังกุหนิงหันหน้าเข้า หาอิเหนา ท่าท่าเหมือนคำร้อง "ฤทธิไกร" (ลำดับที่ 2) ในบทของอิเหนา		□ ○

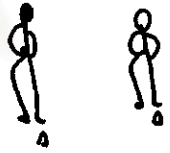

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
33. ร่ำร่า	ท้าวกระหมังกุหนึ่งเอียงซ้าย มือซ้ายตั้งวงบน มือขวาตั้งแขน อยู่ข้างลำตัวแล้วดึงแขนขึ้น ลักษณะเคี้ยวกับการสาวจิบ (ท่าจิบขาว) พร้อมกับก้าวเท้า ซ้ายและเท้าขวาด้วยสัน และ จุมูกเท้า แล้วขยับเท้าหมุนซ้าย		
34. ท่ากล	ท้าวกระหมังกุหนึ่งเปลี่ยนมือ และเท้าทำท่าเดิมอีกครั้งหนึ่ง ขยับเท้าหมุนไปด้านขวา		
35. มารธา	ท้าวกระหมังกุหนึ่งหันหน้าไป ทางคู่ต่อสู้ ก้าวเท้าขวาไปด้าน ซ้าย มือซ้ายหักข้อมือให้ปลาย นิ้วตกลง งอแขนให้มืออยู่ข้าง หน้าระดับเอว มือขวาหักข้อมือ ลง (ในลักษณะจิบคร่ำ) งอแขน อยู่ด้านข้างลำตัวระดับเอว จากนั้นม้วนข้อมือขวาหงายให้ ปลายนิ้วตกลง พร้อมกับพลิกมือ ซ้ายจิบคร่ำ น้ำหนักอยู่ที่เท้า ขวา ลักคอขวา แล้วเปลี่ยน น้ำหนักตัวมาอยู่ที่เท้าซ้าย พลิก		

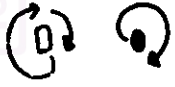
ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	มือขวาให้ปลายนิ้วตั้งขึ้นขนานตั้ง ระดับไหล่ และพลิกมือซ้ายเป็น จับหงาย ลักคอซ้าย		
36. กรขวานั้น กุมกริช กราย	ท้าวกระหมังกุหนึ่งหันมาด้าน หน้า เหน็บกริชที่ฝั่งที่เอว แล้วใช้มือขวาจับด้ามกริช ลักษณะเดียวกับคำร้อง "ว่า พลาทางถอด" (ลำดับที่ 12) ในบทของอิเหนา ชักกริชเปล่า ออกมาจากฝัก นำผ้าเช็ดหน้า ส่วนที่นิ้วกลางของมือซ้าย		
37. พระหัตถ์ ซ้ายนั้นถือ เช็ดหน้า	ท้าวกระหมังกุหนึ่งหันขวา เอียงซ้าย มือขวาดั้งวางล่าง อกแขนซ้ายระดับไหล่ งอแขน จับเข้าหาลำตัว และเท้าซ้าย ย่อลง ขยับเท้าหมุนมาด้านหน้า ก้าวเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวา พร้อมกับม้วนจับมือซ้ายปล่อยตั้ง วงบนกระทั่งเท้าซ้ายลงข้าง หลัง เอียงขวา		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
38. เข้าปะทะ	<p>ทั้งสองฝ่ายวิ่งเข้าหากัน ท้าว- กระหมังกุหนึ่งหันหน้า อีเหเนา หันหลังกระโดดก้าวเท้าขวาไป ด้านข้าง มือซ้ายตั้งวงบน อกแขนขวาระดับไหล่ข้อศอก ขึ้น ให้ปลายกริชกระทบกัน ปลายกริชจะตกลงและไขว้กัน เป็นรูปกากบาท) เอียงซ้าย</p>		
39. ประกริช ด้วยฤทธา ผัดผัน ไปมา	<p>จากนั้นงอข้อศอกขึ้นให้กริชอยู่ ระดับศีรษะ ปลายกริชเฉียงขึ้น ทางด้านบน แล้วหมุนข้อมือไป- มา เพื่อให้ปลายกริชกระทบกัน ซึ่งเรียกว่า "ประกกริช" หรือ "เลาะกริช" ก้าวเท้าเคลื่อน ไปขวาของเวที แล้วกลับไป ทางซ้าย ตรงคำร้องว่า "ผัด ผันไปมา"</p>		
40. ไม่ครั้น คร้าม	<p>ท้าวกระหมังกุหนึ่งท่าท่าแถม โดยกระโดด ก้าวเท้าขวาไป ด้านข้าง หงายมือขวา งอแขน เข้าหาลำตัวแล้วแทงออกไป ระดับเอวของคู่ต่อสู้ มือซ้ายตั้ง</p>		

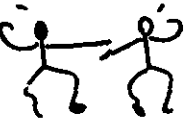

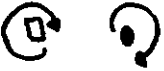

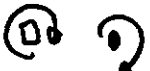

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>วงบนเช่นเดิม เอียงซ้ายแล้ว กระโดดแกว่งในลักษณะเดิมอีก ครึ่งหนึ่ง</p> <p>อิเหนาหันหลังท่าทำปิด โดย กระโดดก้าวเท้าซ้ายไปด้าน ข้าง มือซ้ายตั้งวงบน คร่ามือ ขวา ลงแขนมาข้างหน้าเล็ก น้อย แล้วตั้งแขนไปข้างหลัง เพื่อปิดวิธีที่แกว่งตรงเข้ามา จากด้านข้าง เอียงซ้าย น้ำหนัก ตัวอยู่ที่เท้าซ้าย แล้วท่าลักษณะ เดิมอีกครั้งหนึ่ง</p> <p>จากนั้นอิเหนาหันด้านหน้า ก้าวกระหมังกุหนึ่งหันหลัง มือ ซ้ายจับหงายที่ซ้ายพัก มือขวา ตั้งวงบน เอียงขวา ต่างหัน ทางขวาของตนหมุนรอบตัวเอง มาหยุดหันหน้าเข้าหากัน</p>	 	
เพลงสระหม่า (วิธีที่ 1) 41.	จากการสังเกตวิดีโอที่บันทึก การรำกริชประกอบเพลงสระ- หม่า ซึ่งแสดงโดย อ.วันทนีส์ ม่วงบุญ กับ อ.กาญจนา ชาว- รุ่งเรือง มีดังต่อไปนี้		

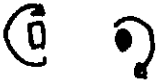

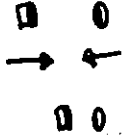
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน แกงมือขวาตั้งวงบน มือซ้ายจับ หงายที่ชายพก ก้าวเท้าขวาไป ด้านข้าง เอียงขวา แล้วเปลี่ยน ท่าลักษณะเดียวกันอีกข้างหนึ่ง (มือขวาอยู่ในลักษณะวงล่าง)</p>		
42.	<p>อืเหนาหันหลังถอนเท้าซ้าย เท้าขวาก้าวข้าง มือซ้ายตั้ง วงบนเช่นเดิม เลื่อนมือขวาไป ตั้งวงอยู่ด้านข้างลำตัว ระดับ เอว เอียงซ้าย ก้าวกระหมังกุหนึ่งหันหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกัน</p>		
43.	<p>ทั้งสองฝ่ายยึดขึ้น ก้าวเท้า ซ้ายไปข้างหน้าแล้วโยกเท้า ขวาให้เท้าซ้ายก้าวไปข้างหน้า พร้อมกับลดแขนทั้งสองงออยู่ ระดับไหล่ มีมือซ้ายจับคว่ำแล้ว ปล่อยออก หงายข้อมือให้ปลาย นิ้วตกลง มือขวาหงายข้อมือขึ้น หักข้อมือลงแล้วพลิกตั้งเป็นวง เอียงข้างเท้าที่ก้าว จากนั้น</p>		

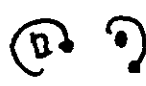
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	เปลี่ยนเท้าก้าวหน้า โขกเท้า หลัง เปลี่ยนมือท่าในลักษณะเดิม ซึ่งจะโขกเท้าเคลื่อนที่ไปข้าง หน้าเป็นลักษณะวงกลมวงทาง ขวา จนถึงตำแหน่งของฝ่า ตรงข้าม (สลับที่กัน)		
44.	เมื่อสลับที่กันแล้ว ปฏิบัติท่า เดิม โขกเท้าเคลื่อนตามกัน ไปทางด้านซ้ายของเวที แล้ว กลับไปทางขวา ซึ่งอิเหนาหัน หน้า ส่วนท้าวกระหมิงกุกุหนึ่ง หันหลัง		
45.	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติท่าเดิม โขกเท้าเคลื่อนที่เป็นลักษณะ วงกลมวนขวาเพื่อกลับที่เดิม ของตน		
46.	อิเหนาหันหลัง ท้าวกระหมิง กุกุหนึ่งหันหน้า กระโดดเท้าขวา ก้าวข้างเพื่อปะทะกริช โดย ปฏิบัติเช่นเดียวกับคำร้อง "เข้าปะทะ" (ลำดับที่ 38)		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	ในบทของท้าวกระหมี่กฤษ		
47.	จากนั้นทั้งสองฝ่ายท่าท่า "ประกฤษ" หรือ "เลาะกริช" ซึ่งปฏิบัติเช่นเดียวกับคำร้อง "ประกฤษด้วยฤทธา ผัดมัน ไปมา" (ลำดับที่ 39)		
48.	ท้าวกระหมี่กฤษกระโดด แทง 2 ครั้ง ส่วนอิเหนาท่าท่า ปิด 2 ครั้ง		
49.	เปลี่ยนเป็นอิเหนากระโดด แทง 2 ครั้ง ส่วนท้าวกระหมี่ กฤษท่าท่าปิด 2 ครั้งเช่นกัน		
50.	ทั้งสองฝ่ายหันทางขวาของ ตนแล้ววิ่งหมุนรอบตัวเองปฏิบัติ โดยมือซ้ายจับหงายที่ซ้ายพก มือขวาดึงวงบน เอี้ยวขวา		
51.	หันหน้าเข้าหากัน ท่าท่าฉาย กริช ดังลำดับที่ 41		

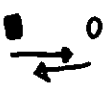

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
52.	อิเหนาหันหลัง ท้าวกระหมัง กฤษณ์หันหน้า ปฏิบัติเช่นเดียวกับ ลำดับที่ 42		0 0
53.	ทั้งสองฝ่ายวิ่งเข้าหากัน โดยหันทิศเดิม กระโดดก้าวเท้า ขวาไปด้านซ้าย ทำท่าเช่น เดียวกับลำดับที่ 47 ในลักษณะ นี้ จากนั้นอิเหนาใช้กริชกด กริชของท้าวกระหมังกฤษณ์ให้ ต่ำลง ส่วนท้าวกระหมังกฤษณ์ นั้นพยายามจะยกมือขวาขึ้นเพื่อ กดให้กริชของอิเหนาลดต่ำลง		0 0
54.	อิเหนาใช้กริชดันให้ท้าว กระหมังกฤษณ์เชือกออกไป		0 0
55.	ท้าวกระหมังกฤษณ์กระโดด ตบ 2 ครั้ง อิเหนาทำท่าปิด 2 ครั้ง		0 0

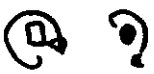
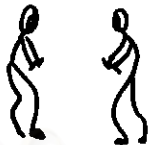

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
56.	อิเหนากระโดดตบ 2 ครั้ง ท้าวกระหมิงกฤษณ์ท่าทำปิด 2 ครั้ง		
57.	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเช่นเดียว กับลำดับที่ 50		
58.	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเช่นเดียว กับลำดับที่ 41		
57.	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเช่นเดียว กับลำดับที่ 50		
58.	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเช่นเดียว กับลำดับที่ 41		
เพลงสรรเสริญ (วิธีที่ 2)	จากการสังเกตวิดีโอการ แสดงรำกริชประกอบเพลง สรรเสริญที่แสดงโดย อ.วันพินิ สุขสม กับ อ.กาญจนา ชาว-		

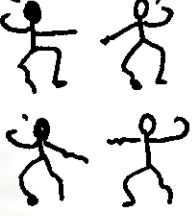
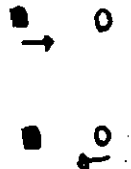

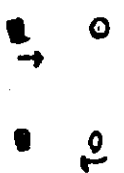
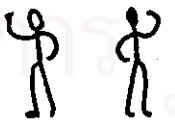

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
59.	<p>รุ่งเรือง มีการเลือกใช้ท่าท่า ตลอดจนเรียงลำดับท่าที่แตก ต่างจากวิธีที่ 1 ดังนี้</p> <p>ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเหมือนกัน คือ จับมือซ้ายอยู่ข้างศีรษะ (ยกแขนระดับไหล่ งอข้อศอก ขึ้น) มือขวาตั้งวงบน เอียงขวา วิ่งชอยเท้าหมุนขวารอบตัวเอง แล้วหยุดหันหน้าเข้าหากัน</p>		
60.	<p>ท่าท่าฉากกริช เช่นเดียวกับ ลำดับที่ 41 ในเพลงสระหม่า วิธีที่ 1</p>		
61.	<p>ปฏิบัติเช่นเดียวกับลำดับที่ 60 ในเพลงสระหม่าวิธีที่ 2</p>		
62.	<p>หันหน้าเข้าหากัน มือซ้ายตั้ง วงบน มือขวาหงาย งอแขนอยู่ ข้างหน้าระดับอก แล้วเลื่อน แขนออกไปตั้งอยู่ด้านข้าง พร้อมกับก้าวเท้าขวา วิ่งเข้า หากัน เอียงซ้าย</p>		

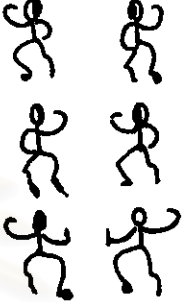

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
63.	<p>อิเหนาหันหน้า ท้าวกระหมัง กฤษณ์หันหลัง ต่างดึงแขนซ้าย ระดับไหล่ หักข้อมือซ้ายขึ้นยื่น บริเวณรักแร้ของคุณต่อสู้</p> <p>ยกแขนขวาระดับไหล่ งอข้อ ศอกขึ้น หักข้อมือเข้าหาลำตัว จากนั้นท้าวเท้าซ้าย โขยกเท้า ขวาตาม เอียงตามเท้าที่ก้าว แล้วเปลี่ยนเท้าก้าว-โขยก เคลื่อนที่เป็นวงกลม จนถึง ตำแหน่งเดิมของตน</p>		
64.	<p>โขยกเท้าเคลื่อนที่ไปทาง ขวา ซ้าย และขวา ซึ่งอิเหนา หันหน้า ส่วนเท้ากระหมังกฤษณ์ หันหลัง</p>	<p>”</p>	
65.	<p>อิเหนาก้าวเท้าซ้ายไปด้าน ข้างแล้วผลักท้าวกระหมังกฤษณ์ ให้เซออกไป</p>		
66.	<p>ทั้งสองฝ่ายต่างหันทางขวา แยกจากกัน มือขวาตั้งวงล่าง มือซ้ายจับส่งหลัง เอียงซ้าย</p>		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	แล้ววิ่งมาหันหน้าเข้าหากัน		
67.	<p>อิเหนาหันหน้า ท้าวกระหมี่ง กฤษณ์หันหลัง กระโดดก้าวเท้า ซ้ายไปด้านข้าง ใช้มือซ้ายจับที่ ข้อมือขวาของอีกฝ่ายหนึ่งพร้อม กัน ต่างพยายามจะกอดมือขวาที่ ถือกริชลงแทงคู่ต่อสู้ โดยกอดให้ เอียงลงข้างขวา ซ้าย และ ขวา (สลับกัน) จากนั้นอิเหนา เป็นฝ่ายผลักให้แยกออกจากกัน</p>		
68.	<p>หันออกทางขวาของตน ปฏิบัติเช่นเดียวกับลำดับที่ 66 (ในวิธีที่ 2)</p>		
69.	<p>ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน กระโดดก้าวเท้าขวาไปด้าน ข้างพร้อมกัน มือซ้ายตั้งวางบน คว่ำมือขวา ขึ้นแขนออกไปใน ลักษณะเอียงไปทางด้านข้าง ระดับเอว ให้กริชของท้าวกระ หมี่งกฤษณ์อยู่ด้านบน จากนั้น ท้าวกระหมี่งกฤษณ์จะใช้กำลัง กอดกริชของอิเหนาให้ต่ำลง</p>	 	

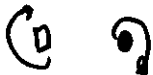

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	แล้ววิ่งมาหันหน้าเข้าหากัน		
70.	อึเหนาทันหลัง ทำวกระหมัง กุงหนึ่งหันหน้า ทำท่าประกฤษ หรือ "เลาะกริช" โดยเคลื่อน ไปทางขวาและซ้าย		
71.	อึเหนากระโดด ก้าวเท้า ขวาไปด้านซ้าย ทำท่าแกง ทำวกระหมังกุงหนึ่งทำท่าปิด แล้วกระโดดก้าวเท้าขวาไป ด้านซ้ายทำท่าแกง อึเหนาทำ ท่าปิด จากนั้นเปลี่ยนกันแกง อีกคนละ 1 ครั้ง (ซึ่งหากฝ่าย หนึ่งทำท่าแกง อีกฝ่ายหนึ่งจะ ต้องทำท่าปิดเสมอ)	 	

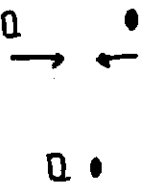

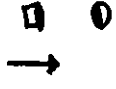
ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
72.	ต่างหันทางขวา หมุนรอบตัว มือขวาตั้งวางบน มือซ้ายจับข้าง ศีรษะ (ยกแขนระดับไหล่ งอ ข้อศอก) เอียงขวา แล้วหยุด หันหน้าเข้าหากัน		
73.	ท่าท่า "เช็ดกริช" โดดกัม ตัวลงข้างหน้า ก้าวเท้าขวาไป ด้านข้าง หงายมือขวาอยู่ระดับ ชายพก ให้กริชขนานกับพื้น ปลายกริชอยู่ทางซ้าย คว่ามือ ซ้ายลูบที่ปลายกริช (ลูบออกไป ทางซ้าย) เอียงขวาแล้วก้าว เท้าซ้าย โยยกเท้าขวา เอียง ซ้าย จากนั้นเปลี่ยนเท้าก้าว- โยยก เอียงข้างเท้าที่ก้าว พร้อมกับเช็ดกริชไปด้วย โดย เคลื่อนที่เป็นลักษณะวงกลม วนทางขวา สลับที่กัน		
74.	เคลื่อนไปทางขวา แล้วกลับ ทางซ้าย โดยอเนหาหันหน้า ก้าวกระหมังกุหนึ่งหันหลัง	”	

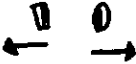

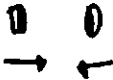

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า แล้ววิ่งมาหันหน้าเข้าหากัน	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
75.	ท่าท่าแถมคนละครึ่ง ซึ่ง อิเหนาจะกระโดดแทงก่อน		
76.	จากนั้นท่าท่าเชิดควีช โดย ก้าวเท้า-โยยก เช่นเดิม เคลื่อนที่เป็นวงกลมกลับตำแหน่ง เดิมของตน แล้วจึงเคลื่อนไป ทางขวาและซ้าย		
77.	ท่าท่าแถม โดยสลับกันปฏิบัติ คนละ 2 ครั้ง ซึ่งอิเหนาเป็น ฝ่ายเริ่มแทงก่อน		
78.	หันทางขวาของตน ปฏิบัติ เช่นเดียวกับลำดับที่ 72 (วิธี ที่ 2)		
79.	หันหน้าเข้าหากัน ท่าท่าฉาย ควีช ซึ่งปฏิบัติเช่นเดียวกับ ลำดับที่ 41 (วิธีที่ 1)		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
80. เมื่อนั้น ระเด่น มนตรีชาญ สนาม	อึเหนาปฏิบัติเช่นเดียวกับ บทร้อง "เมื่อนั้น ระเด่นมนตรี ใจกล้า" (ลำดับที่ 65 ใน ตารางแสดงระบบสนร่ากระบี่)		
81. พระกร กราย	อึเหนาปฏิบัติเช่นเดียวกับ คำร้อง "กริชกราย" (ลำดับที่ 13) (ว่าพลาทางถอดกริช กรายในบทของอึเหนา)		
82. ฉายกริช	อึเหนาหันหน้า ท้าวกระหมัง กุนึ่งหันหลัง ทำท่าชกแป้งมัด หน้า (มือขวาสูง) เอียงขวา วิ่งตามกันเป็นวงกลม วนทาง ซ้าย		
83. ติดตาม	หันทางขวา เปลี่ยนเป็นมือ ซ้ายจับ (อยู่ในท่าชกแป้งมัด หน้า) วิ่งช่อเท้าวนกลับทาง ขวา ในลักษณะวงกลม เอียง ข้างซ้าย		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า แล้ววิ่งมาหันหน้าเข้าหากัน	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
84. ไม่เข็ด ขามคร้าม ถอย	ทั้งสองกลับตำแหน่งเดิมของ ตน ท่าท่าประกริช พร้อมกับ เคลื่อนไปทางขวาและซ้าย		
85. คอขรับ	ท้าวกระหมังกุหนึ่งกระโดด ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง มือ ซ้ายตั้งวงบนเช่นเดิม มือขวา ท่าท่าแถมสูงระดับศีรษะ (ปฏิบัติ ลักษณะเช่นเดียวกับการแถม ระดับเอว) ส่วนอิเหนาท่าท่า ปัด (ท่าปะทะกริช)		
86. หลบหลีก ไวว่อง ป้องกัน	ทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากัน ก้าวเท้าซ้ายไปด้านข้าง เอียง ซ้าย มือซ้ายจับหงายที่ชายพก งอแขนขวาขึ้นแล้วเคลื่อนลง ด้านหน้าระดับชายพก จากนั้น ถอนเท้าขวา และเท้าซ้าย ชาดิ้ง ง้างแขนขวาไปด้านข้าง ดิ้งระดับไหล่ ปล่อสจับมือซ้าย ออกตั้งวงล่าง เอียงขวา ซึ่ง ทั้งสองฝ่ายจะเคลื่อนที่สลับกัน ในลักษณะวงกลม จากนั้นปฏิบัติ	 	

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	แล้ววิ่งมาหันหน้าเข้าหากัน		
87. ผัดมันหัน ออก	ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติเช่นเดียว กับลำดับที่ 72 (วิธีที่ 2)		
88. กลอกกลับ	อิเหนาทันหลัง ท้าวกระหมิง กุกุหนึ่งหันหน้า กระโดดก้าวเท้า ซ้ายไปข้างหน้า มือซ้ายตั้งวง บน มือขวาตั้งวงอยู่ข้างลำตัว ระดับเอว เอียงซ้าย		
89. ปะทะแกง	อิเหนากระโดดก้าวเท้าขวา ท่าท่าแกงสูงระดับศีรษะ ท้าว กระหมิงกุกุหนึ่งท่าท่าปิด (ท่าปะทะกวิช)		
90. แสร้งท่า	อิเหนากระโดดท่าท่าแกง ระดับเอว ท้าวกระหมิงกุกุหนึ่ง ท่าท่าปิด		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
91. สำทับ	<p>แล้ววิ่งมาหันหน้าเข้าหากัน</p> <p>อิเหนาหันหน้า ท้าวกระหมัง กฤษณ์หันหลัง มือซ้ายตั้งวงล่าง มือขวาหงาย แขนตั้งระดับไหล่ จากนั้นก้าวเท้าขวา ชับเท้า ซ้ายตาม หันหน้าเข้าหากัน (ก้าวเท้าแบบที่เรียกว่า "ตะลิว ติบ") พร้อมกับยกมือขวาขึ้นสูง ระดับศีรษะ แขนโค้งเข้าหา ลำตัว ให้ปลายกริชกระทบกัน (ปลายกริชตกลง) เอียงซ้าย</p>		
92. ย่างกระ- หยับรุกไล่ มิได้ยั้ง	<p>หันหน้าเข้าหากัน ท่าท่า เอียงกรายเช่นเดียวกับคำร้อง "ย่างเท้าเข้าชิด" (ลำดับที่ 29) ในบทว่าอาวุธกระบี่ ซึ่ง เป็นบทของอิเหนา โดยขณะที่ ท่าทำนี้ก้าวเท้าแล้วยกอีกเท้า หนึ่งขึ้นข้างหน้า ปฏิบัติประมาณ 5 ครั้ง อิเหนาเดินไปข้างหน้า ส่วนท้าวกระหมังกฤษณ์ถอยหลัง</p>		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าว่า แล้ววิ่งมาหันหน้าเข้าหากัน	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
93. เห็นระดู ถอยเท้า ก้าวผิด	ถอยออกจากกันแล้วปฏิบัติ เช่นเดิมอีกครั้ง		
94. พระกราย กริช	อิเหนาแทงมือซ้ายตั้งวงบน ถอนเท้าซ้าย ก้าวเท้าขวาไป ด้านข้าง หงายมือขวา งอแขน อยู่ข้างระดับอก แล้วเลื่อนออก ไปด้านข้าง แขนตั้ง วิ่งเข้าหา ท้าวกระหมังกุหนิง		
95. แทงอก ตลอดหลัง	ทั้งสองเข้าประจันหน้ากัน ชูมือขวาขึ้นระดับศีรษะ มือซ้าย จับที่ข้อมือขวาของผู้ต่อสู้ เท้า ซ้ายก้าวข้าง ซึ่งปฏิบัติเช่น เดียวกับลำดับที่ 67 (วิธีที่ 2) ต่างฝ่ายพยายามจะใช้กริชแทง ลงที่อกของศัตรู นั่นคือ หาก อิเหนาเป็นฝ่ายแทงจะเอียงตัว ลงทางด้านซ้าย เพื่อให้ปลาย กริชแทงลงที่อกของท้าวกระ- หมังกุหนิง ท้าวกระหมังกุหนิง ก็จะพยายามใช้แขนซ้ายยันไว้		

ลำดับที่/บทร้อง /เพลง	คำอธิบายท่าท่า	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	จากนั้นจึงเปลี่ยนเอียงตัวลง ทางซ้ายมือของท้าวกระหมี่ กฤษณ์บ้าง (ซึ่งปฏิบัติในลักษณะ เดียวกัน) สุดท้ายเอียงตัวลง ทางด้านซ้ายของอิเหนา อิเหนา กอดมือขวาลงให้ปลากริชแกง ลงที่อกซ้ายของท้าวกระหมี่ กฤษณ์		
96. ล้มลงคว่ำ ดินส้น กำลังมอด มัวชวีวัง ปลดปลง	ท้าวกระหมี่กฤษณ์เซ่ออกไป แล้วล้มลง มีทหารพุงเข้าโรงแ อิเหนาหันทางขวา มือขวาตั้ง วงล่าง มือซ้ายจับส่งหลัง แขนตั้งเอียงซ้าย วังชวยเท้า ไปทางฝ่ายของตน ทำท่าอ้อม (หรือตีบทอย่างอื่นก่อนก็ได้) แล้วนำผ้าเช็ดหน้าสวมลงที่ตาม กริช เก็บกริชไว้ในมือ		๐
-ดนตรีบรรเลง เพลงเชิด-	จบการแสดงด้วยการยืนนิ่ง แล้วปิดม่าน หากไม่มีม่าน สามารถปฏิบัติดังนี้คือ ทหาร จะนำผ้าแดงมาติดให้ที่เอวด้าน		

ลำดับที่/บทร้อง / เพลง	คำอธิบายท่าว่า แล้ววิ่งมาหันหน้าเข้าหากัน	ภาพสัญลักษณ์	ทิศทางและ การเคลื่อนไหว
	<p>ขวา รับกระบี่จากทหารมาถือ ระดับวงล่าง ให้ปลายกระบี่ แนบไปกับลำแขน ปลายกระบี่ จะเฉียงไปทางด้านหลัง หัน คมกระบี่ออกจากลำตัว มือซ้าย จับที่หูม้าแฉง หักข้อมือขึ้น โยยกเท้านำกองทัพเข้าเวที่ ทางด้านซ้าย</p>		

จากตารางแสดงกระบวนท่าอาวุธทั้ง 4 ชนิด ล้วนได้แก่ ทวน หอกซัด
กระบี่ และกริช พบว่ามีท่าว่าดังต่อไปนี้*

ท่าว่าอาวุธทวน มี 19 ท่า ได้แก่

1. ท่าวงบน-วงล่าง
2. ท่ากราสทวน
3. ท่าวงบน-ปลายทวนขึ้นลงพื้น (ตลบทวน)^๕
4. ท่าที่ม้า
5. ท่าประดัวขปลาสอาวุธ
6. ท่าประดัวขด้ามอาวุธ

*ดูภาพประกอบท้ายบท

^๕ สัมภาษณ์ สุวรรณี ชลานุเคราะห์, 17 พฤษภาคม 2540.

7. ทำแกง-ปิด
8. ทำฉาย
9. ทำพื้น-รับ
10. ทำนาคเกี้ยว
11. ทำหงส์สองคอ
12. ทำปลอกซ้าง
13. ทำชิงคลอง
14. ทำแกง (จับมือเดียว)
15. ทำตั้งขนแนบลำตัว อาวุธตั้งชั้นด้านหลัง
16. ทำหงายท้องขน อาวุธตั้งชั้นด้านหน้า
17. ทำสอดสร้อยมาลา
18. ทำฮิ้นพัก
19. ทำผ้าหมาก

ทำร้ออาวุธหอกขีด มี 12 ทำ ได้แก่

1. ทำวงบน-วงกลาง
2. ทำประดัวปลาอาวุธ
3. ทำประดัวด้ามอาวุธ
4. ทำชิงคลอง
5. ทำดวงอาวุธ - ดวงมือเดียว
- ดวง 2 มือ
6. ทำเงื่อหอก
7. ทำพุ่งหอก
8. ทำปิดหอก
9. ทำคียบหอก
10. ทำซี้ม้า
11. ทำฮิ้นพัก
12. ทำวงกลาง-วงล่าง

ทำร่ำอาวษกระเป๋ มี 18 ท่า ได้แก่

1. ท่าสอดสร้อยมาลา
2. ท่าวงบน-วงล่าง
3. ท่าเอื้องกราย
4. ท่าประกระเป๋
5. ท่าแกง-ปิด
6. ท่าวงบน-วงกลาง
7. ท่าชีกแป้ง
8. ท่าพิน (พลาต)
9. ท่าฮินพัก
10. ท่าชี่ม้า
11. ท่าดวง
12. ท่าตั้งวงบน-จับส่งหลัง
13. ท่าตั้งวงบน-ชีกอวษเข้าหาลำตัว
14. ท่ากราย
15. ท่าจับถืออก-ตั้งลำแขน ปลาชกระเป๋ตกลงด้านหลัง
16. ท่าพิน-ริบ
17. ท่าแกงทะเลวง
18. ท่าฟาดกระเป๋

ทำร่ำอาวษกริช มี 20 ท่า ได้แก่

1. ท่าผลาญยักษ์
2. ท่าสอดสร้อยมาลาแปลง
3. ท่าฉายมือ
4. ท่าเอื้องกราย
5. ท่าสาวจับยาว
6. ท่าเช็ดกริช
7. ท่าวงบน-วงล่าง
8. ท่าประ

9. ทำเงื่อ-ตะหลัง
10. ทำแคง-ปิด
11. ทำแคงที่อก
12. ทำเงื่อ
13. ทำวงบน-วงกลาง
14. ทำจีบปรกข้าง-ตั้งวงบน
15. ทำเคล้าจีบออก
16. ทำฉายแขนตั้ง
17. ทำชักแป้ง
18. ทำแคง (พลาด)
19. ทำแคง (สูง)
20. ทำรองกริช (เตรียมขึ้นท่า วงบน-วงล่าง)

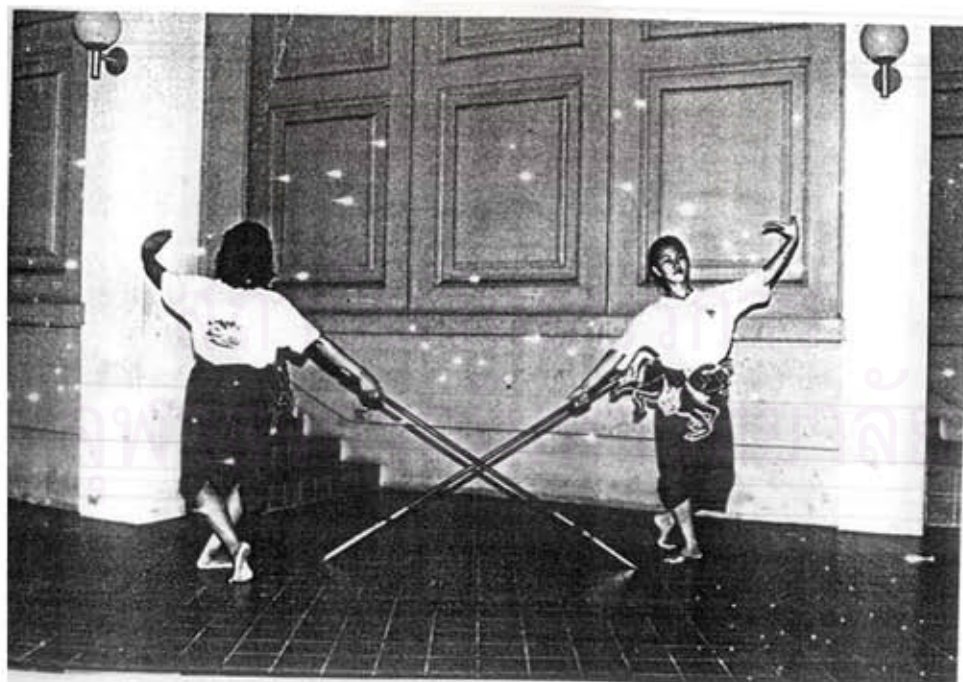
ในขณะที่ร่ำอาวูชทั้ง 4 ชนิด มีทิศทางเคลื่อนที่ ดังนี้

- การหมุนรอบตัว
- การเคลื่อนที่เป็นลักษณะวงกลม สลับที่กัน
- การเคลื่อนที่เป็นลักษณะวงกลม จนกลับที่เดิม
- หันหน้าเข้าหากัน แล้วเคลื่อนที่ในลักษณะขนานไปพร้อมๆกัน
- หันหน้าทางเดียวกัน แล้วเคลื่อนที่ไปพร้อมๆกัน
- การเคลื่อนที่ขึ้น-ลงสวนกัน
- การเคลื่อนที่ตามกัน ตามแนวยาวของเวที

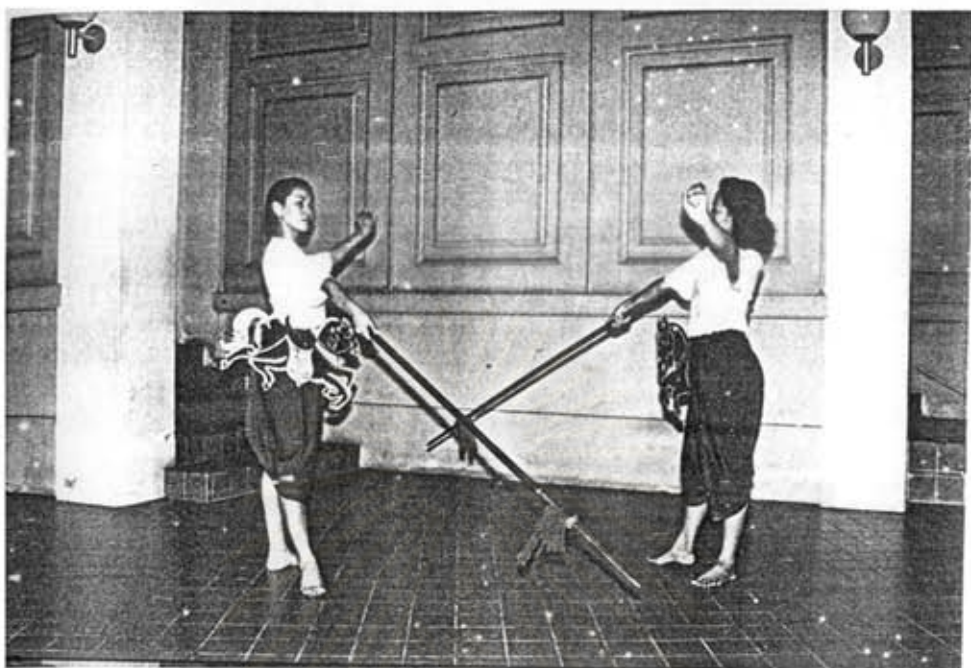
ภาพท่ารำอาวุธทั้ง 4 ชนิด ในเหตุการณ์ศึกกระหมังกุหนิง
ทวน - ภาพท่ารำก่อนและหลังการต่อสู้

ภาพที่ 44 ท่าวงบน-วงล่าง

ภาพที่ 45 ท่าวงบน-ปลาทวนติดพื้น (ดลบทวน)

ภาพที่ 46 ท่ากรายทวน (มือเดียว)

ภาพที่ 47 ท่ากรายทวน (สองมือ)

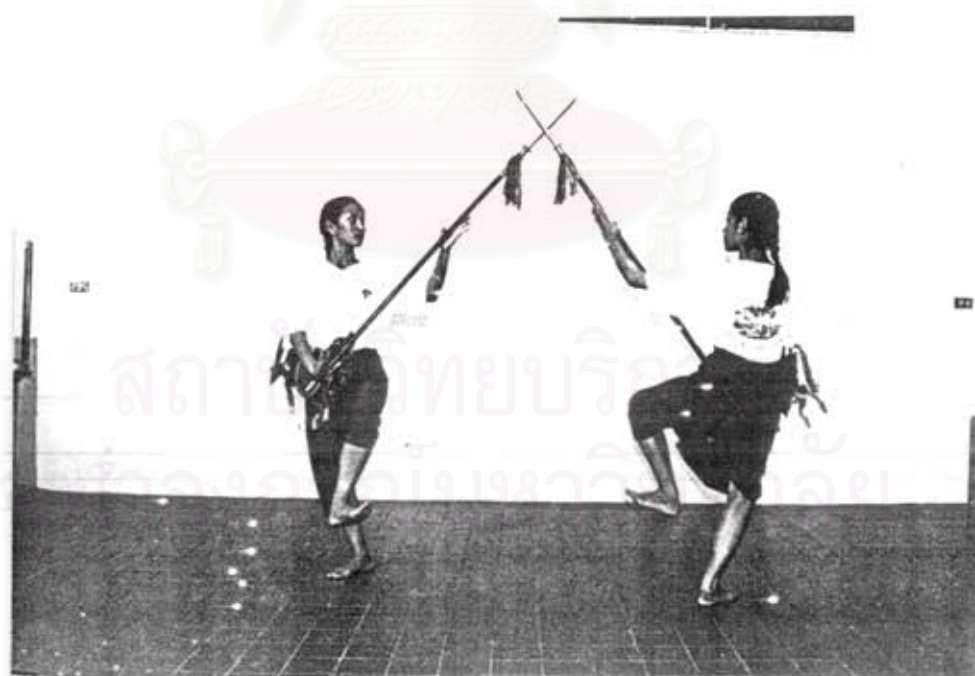
ภาพที่ 48 ทำซุ่ม้า

ภาพที่ 49 ทำฉาย

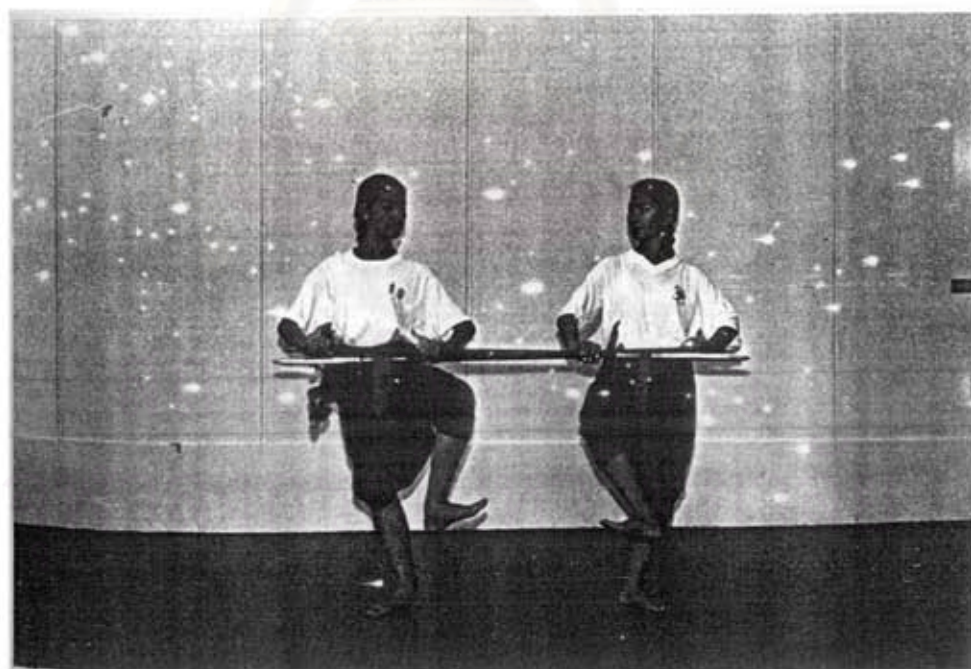
ภาพที่ 50 ทำนาศเกษว

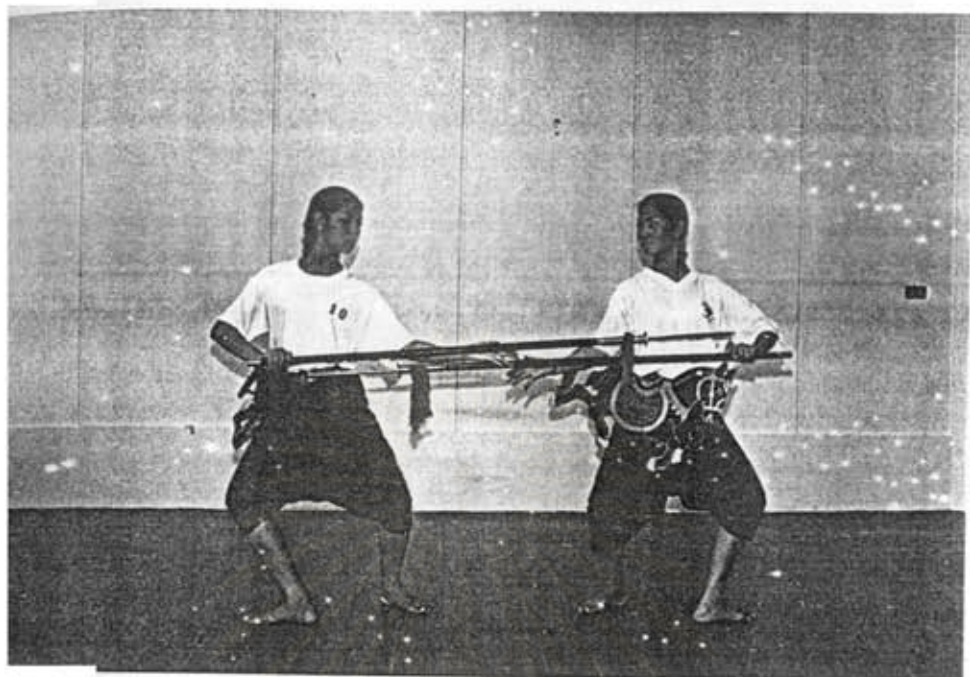
ภาพที่ 51 ทำหงส์สองคอ

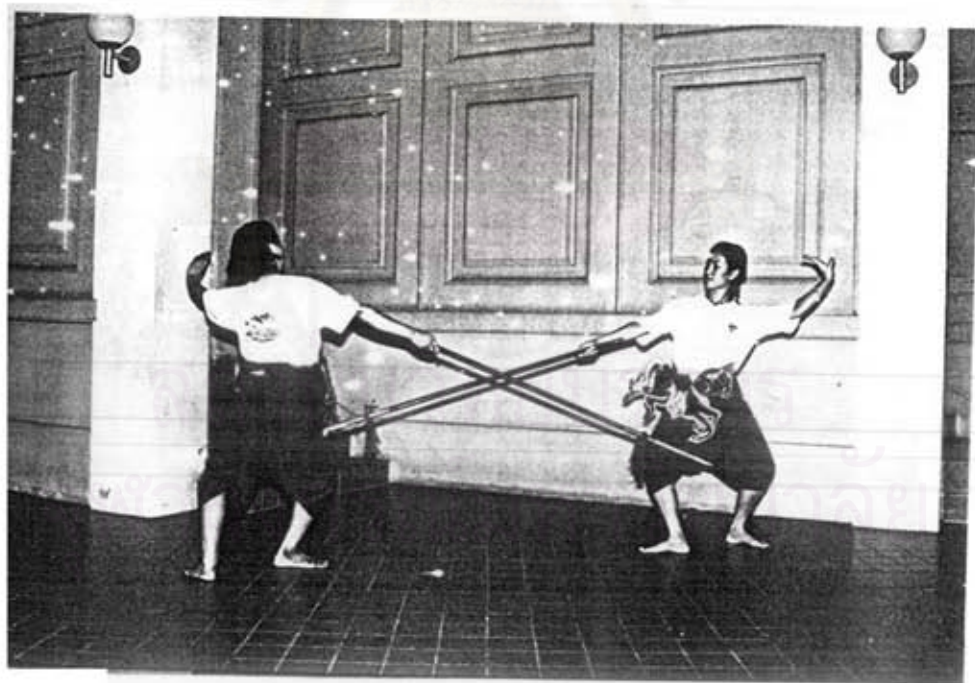
ภาพที่ 52 ท่าปลอกช้าง

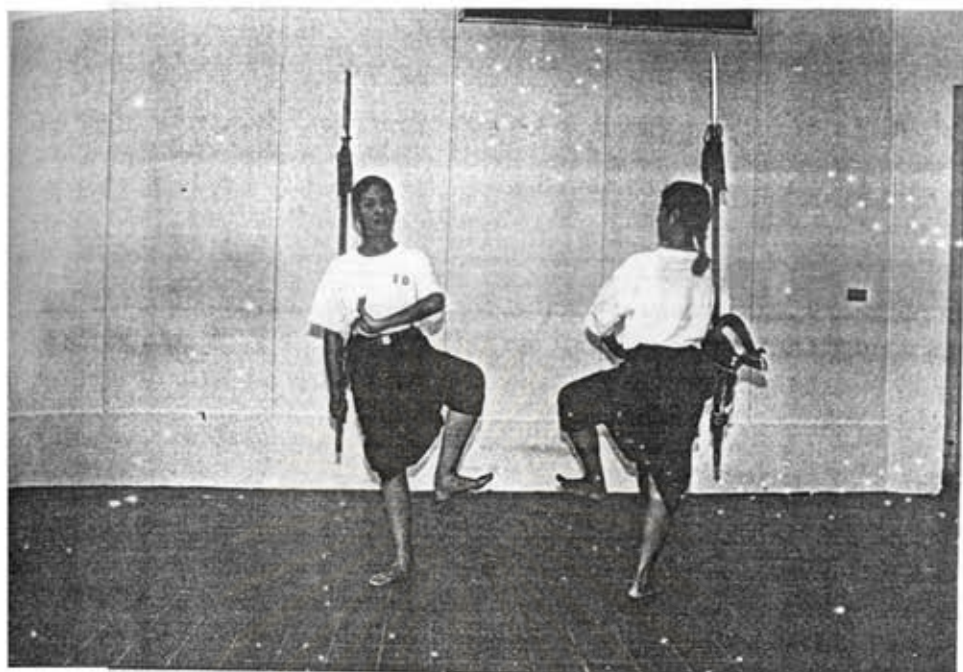
ภาพที่ 53 ท่าชิงคลอง (1)

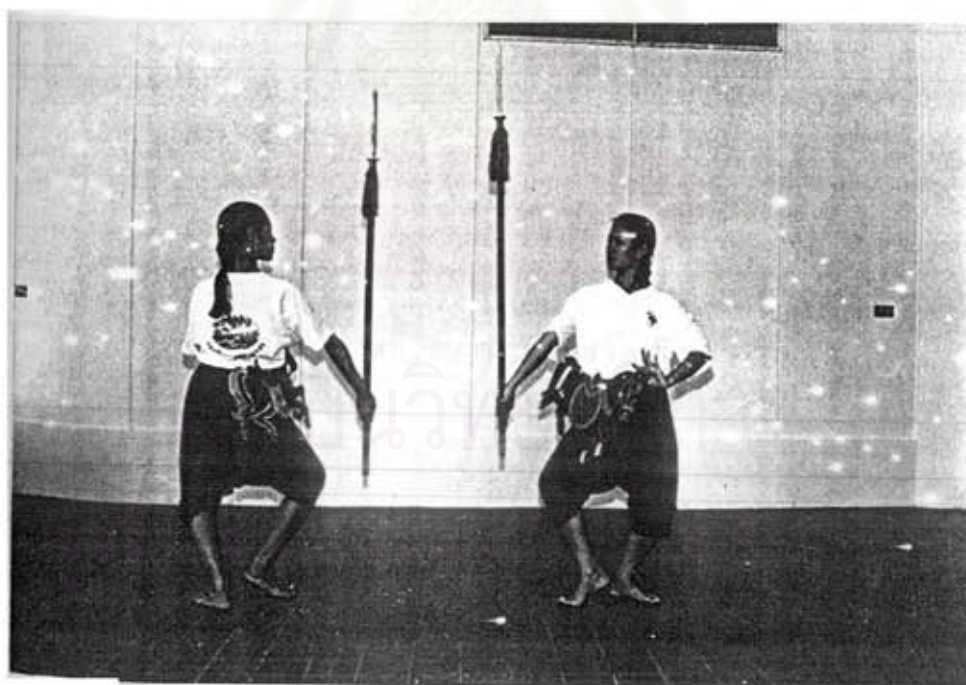
ภาพที่ 54 ทำซิงคลอง (2)

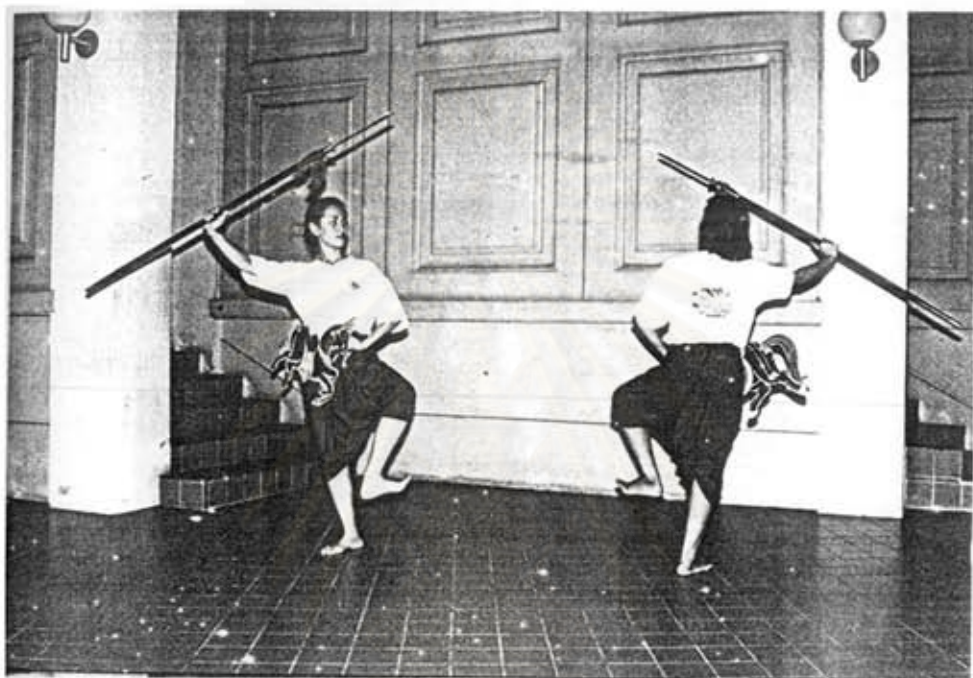
ภาพที่ 55 ทำแทงมือเดียว

ภาพที่ 56 ท่าตั้งแขนแนบลำตัว อาวุธตั้งขึ้นด้านหลัง

ภาพที่ 57 ท่าหงายท้องแขน อาวุธตั้งขึ้นด้านหน้า

ภาพที่ 58 ทำสอดสร้อยมาลา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 59 ทำขึ้นปัก

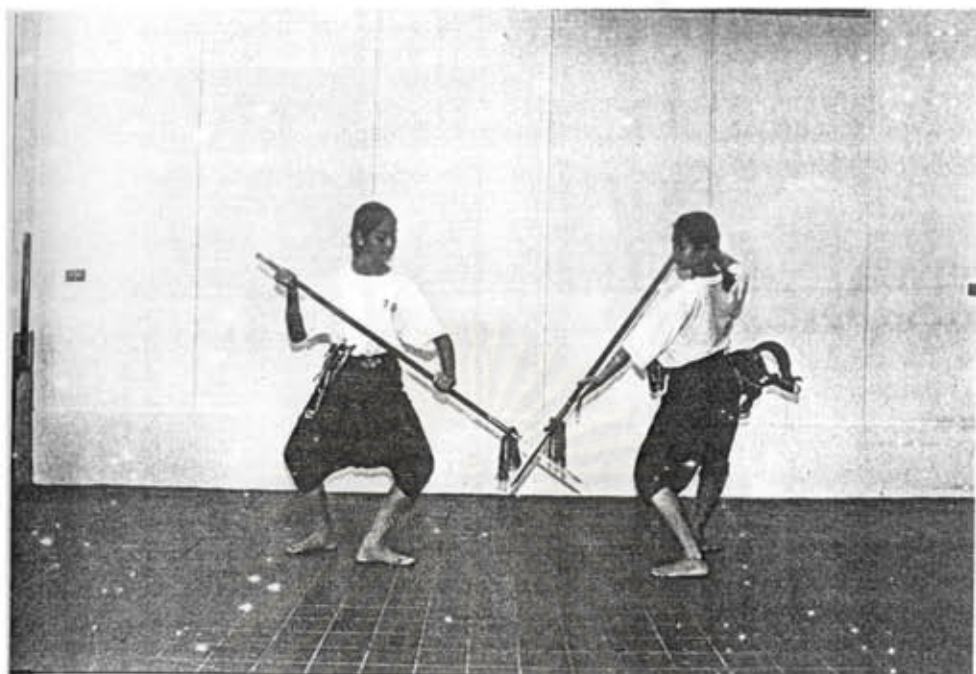
-ภาพท่ารำที่ใช้ต่อสู้

ภาพที่ 60 ท่าประดัวด้วยปลายาว

ภาพที่ 61 ท่าประดัวด้วยด้ามยาว

ภาพที่ 62 ท่าทรง-ปิด

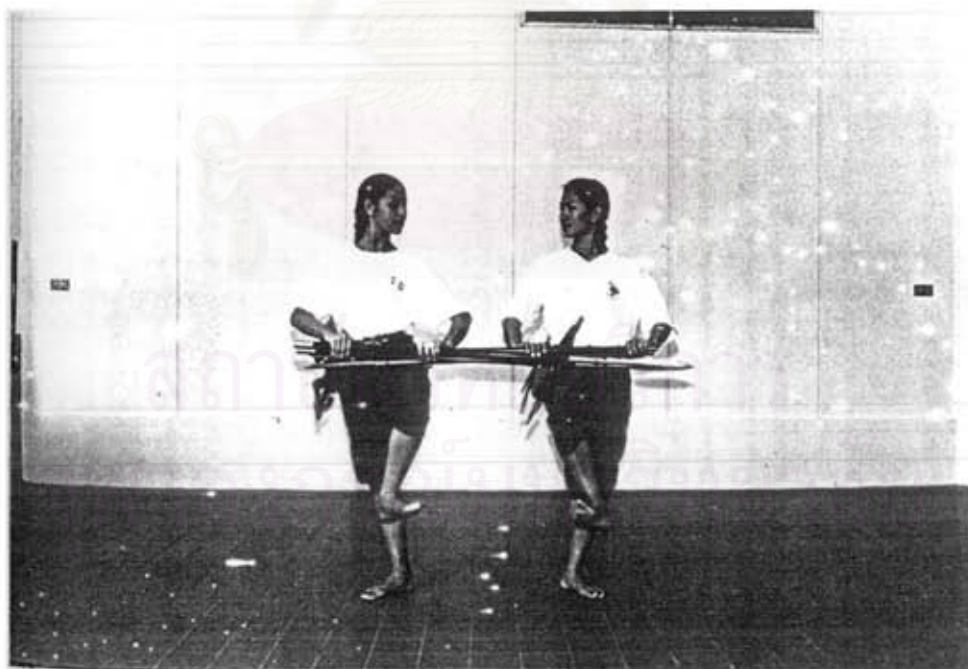

ภาพที่ 63 ท่าฟัน-รับ

หอกขีด -ภาพทำร่าก่อนและหลังการต่อสู้

ภาพที่ 64 ทำวงบน-วงกลาง

ภาพที่ 65 ทำซิงคลอง

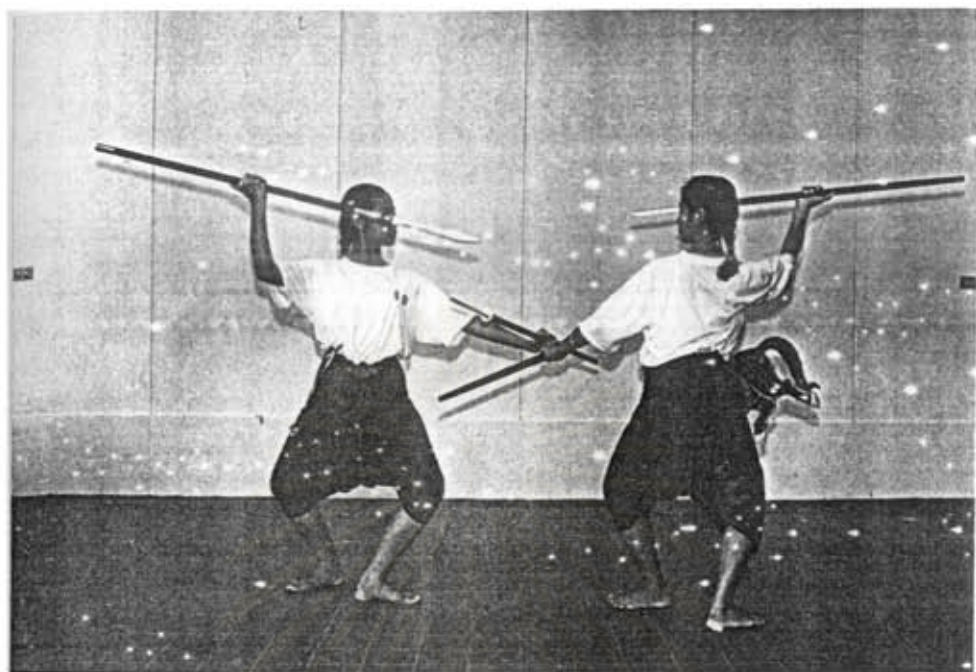

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

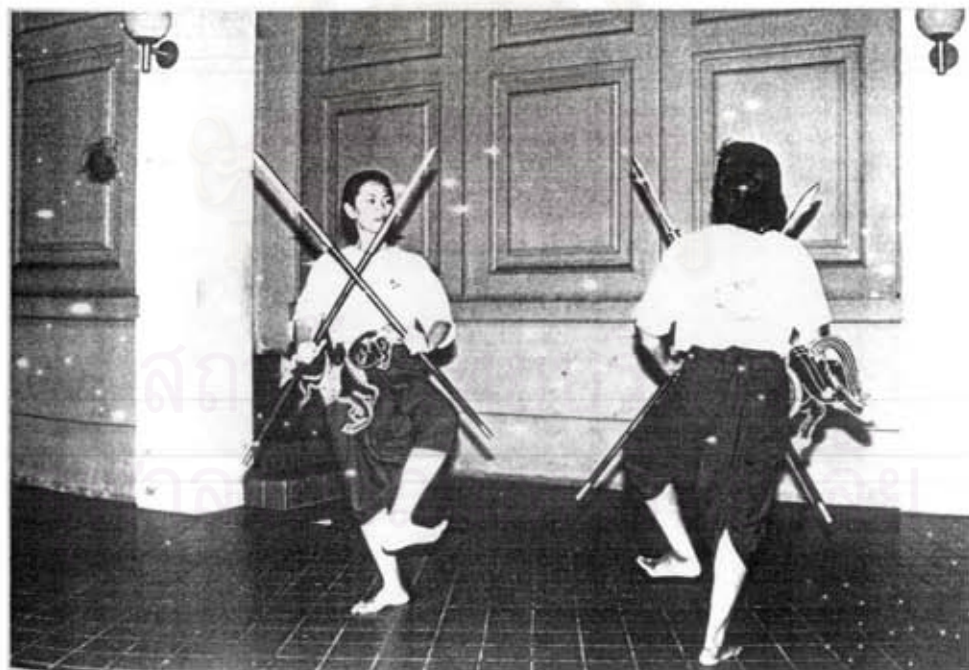
ภาพที่ 66 ท่าควงอาวุธ (มือเด็ชว)

สถาบันส่งเสริมวิทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพที่ 67 ทำควงอารูธ (ควงสองมือ)

ภาพที่ 68 ท่าเงือก

ภาพที่ 69 ท่าขี่ม้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

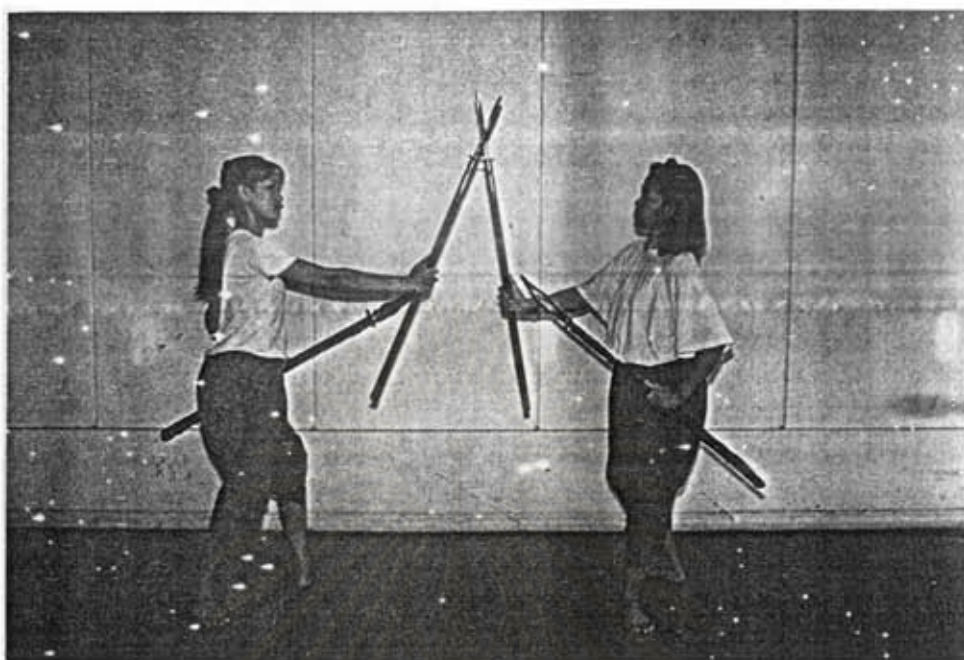
ภาพที่ 70 ทำขึ้นพัก

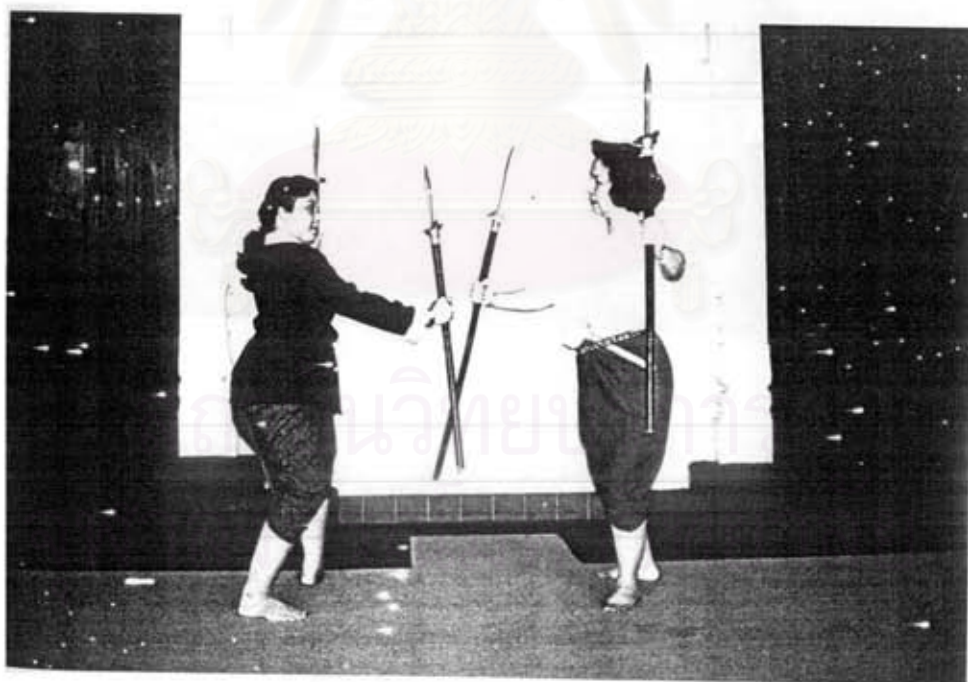
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 71 ทำวงกลาง-วงล่าง

-ภาพท่ารำที่ใช้ต่อสั

ภาพที่ 72 ท่าประด้ายปลายอาวุธ

ภาพที่ 73 ท่าประด้ายด้ามอาวุธ

สถาบันวิทยบริการ
ภาพที่ 74 ทำฟุ้งหอก
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

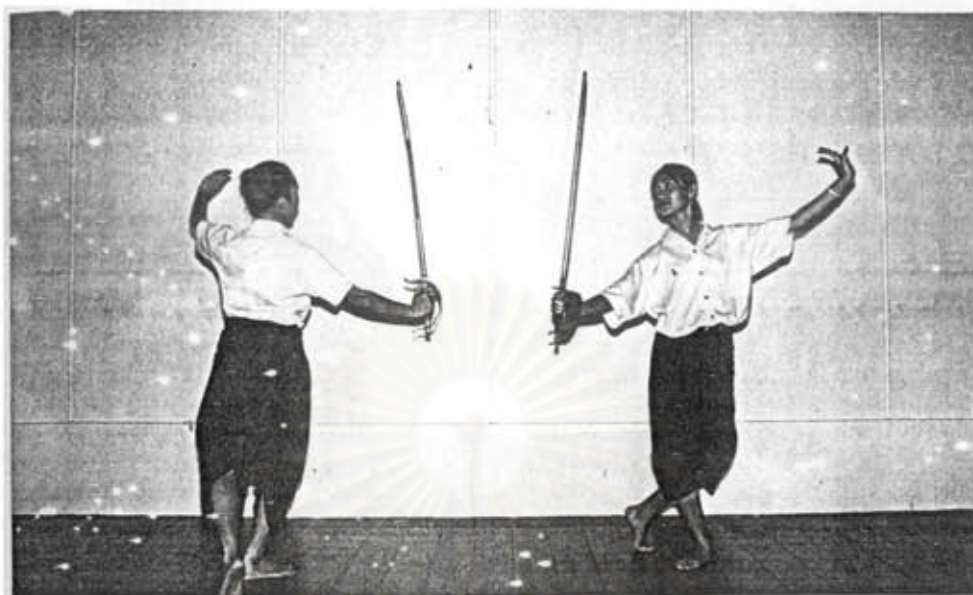
ภาพที่ 75 ทำปิดทอก

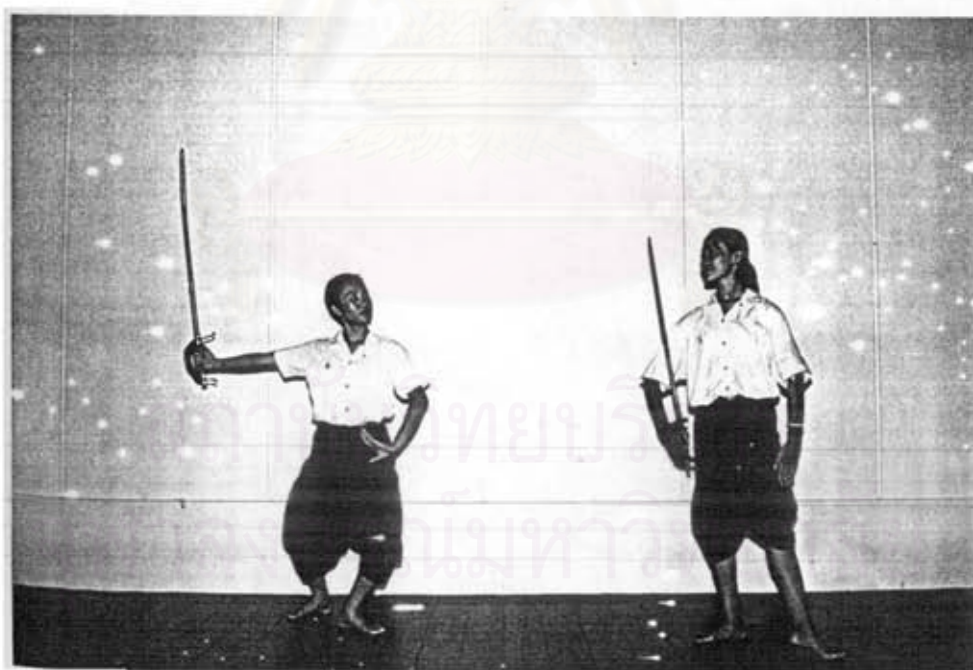
สุ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 76 ทำคืบทอก

กระบี่ - ภาพทำร่าก่อนและหลังการต่อสู้

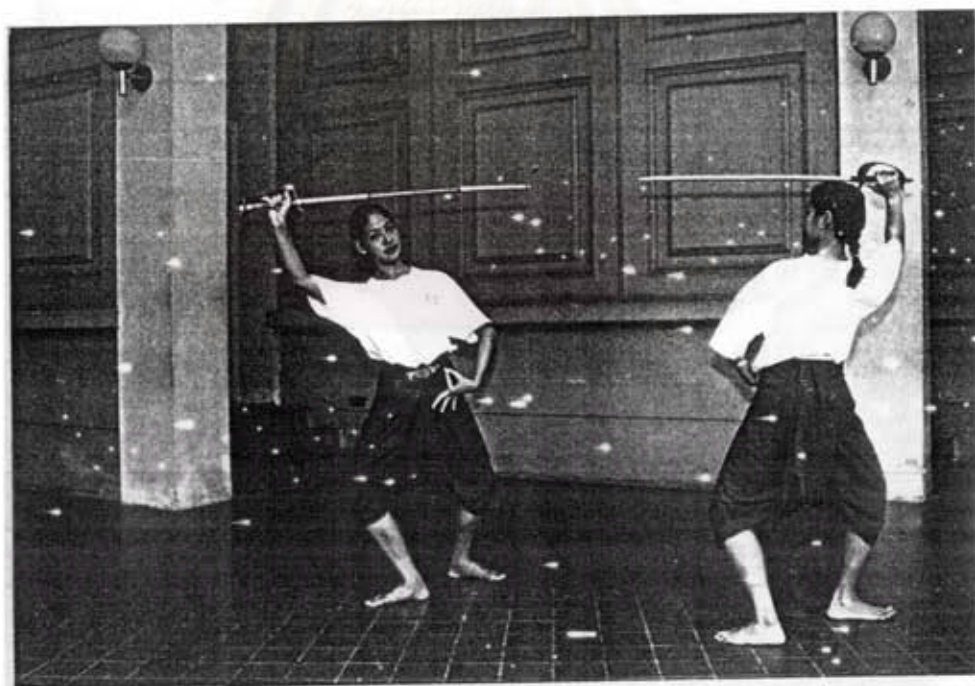
ภาพที่ 77 ท่าวงบน-วงกลาง

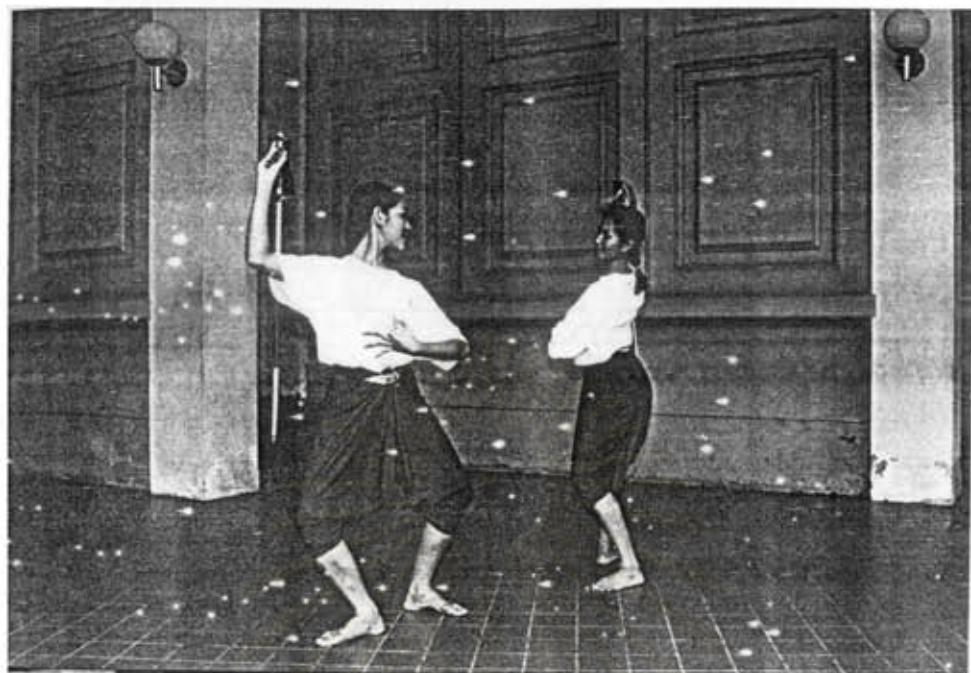
ภาพที่ 78 ท่าพลาญชัยและทำขึ้นพัก

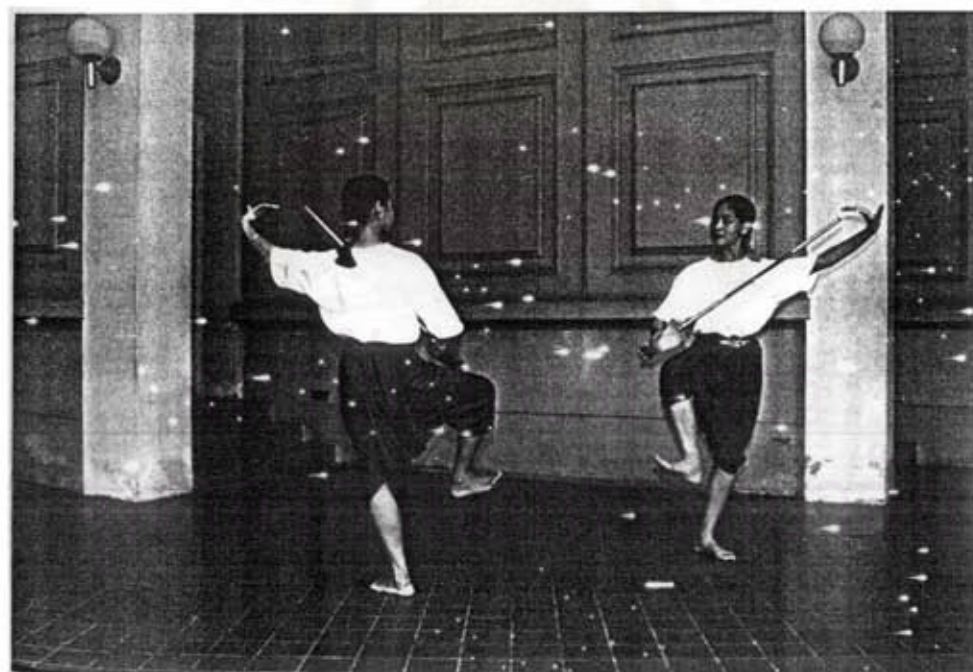
ภาพที่ 79 ทำสอดสร้อยมาลานปลง ปลายกระบี่ตั้งชัน (ฉาย)

ภาพที่ 80 ทำสอดสร้อยมาลา ปลายกระบี่ชนานกับพื้น

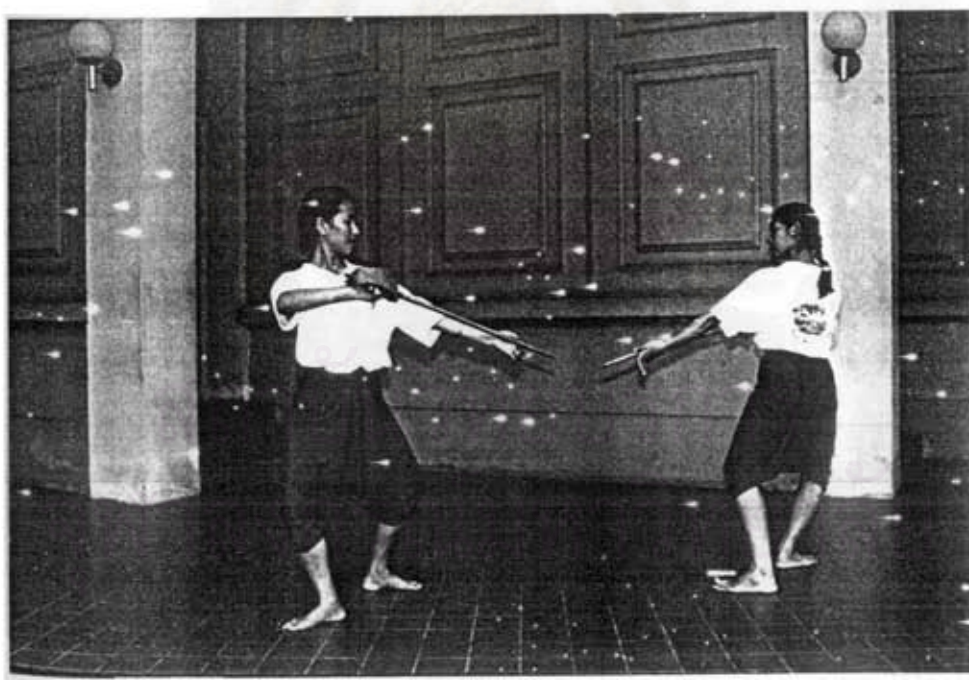
ภาพที่ 81 ท่าจับที่อก-ตั้งลานชน ปลายกระบี่ตกลองด้านหลัง

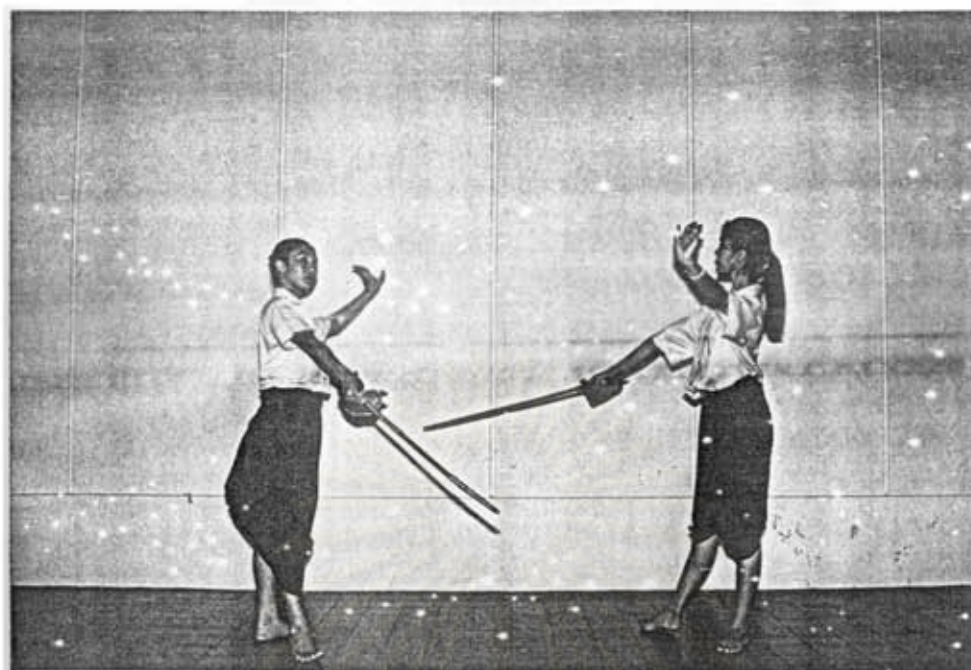
ภาพที่ 82 ท่าวงบน-วงล่าง

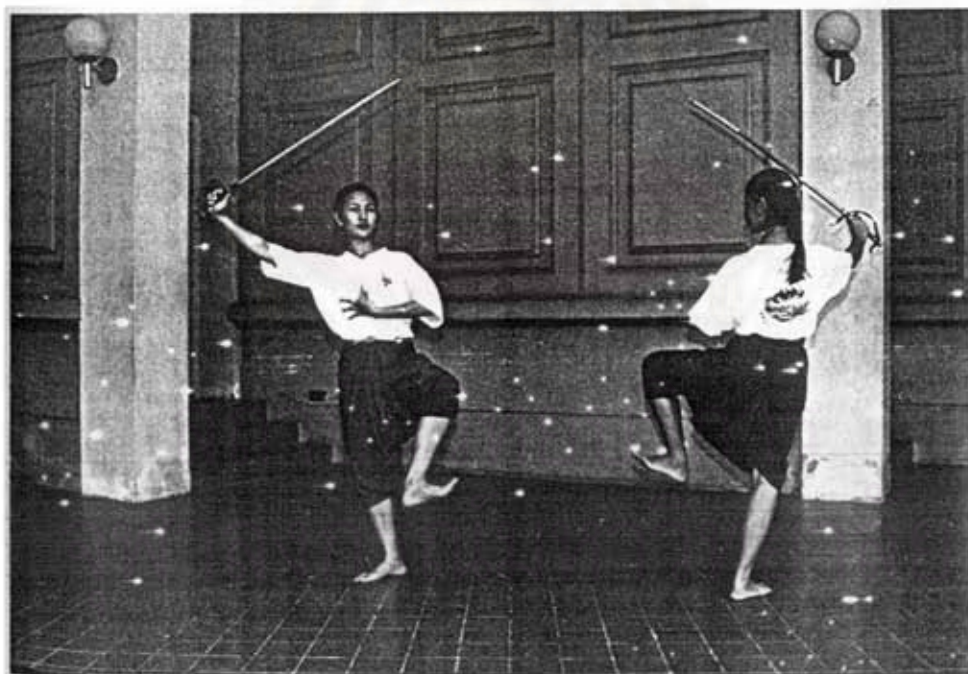
ภาพที่ 83 ทำควงกระบี่

ภาพที่ 84 ทำกรวยกระบี่ (สองมือ)

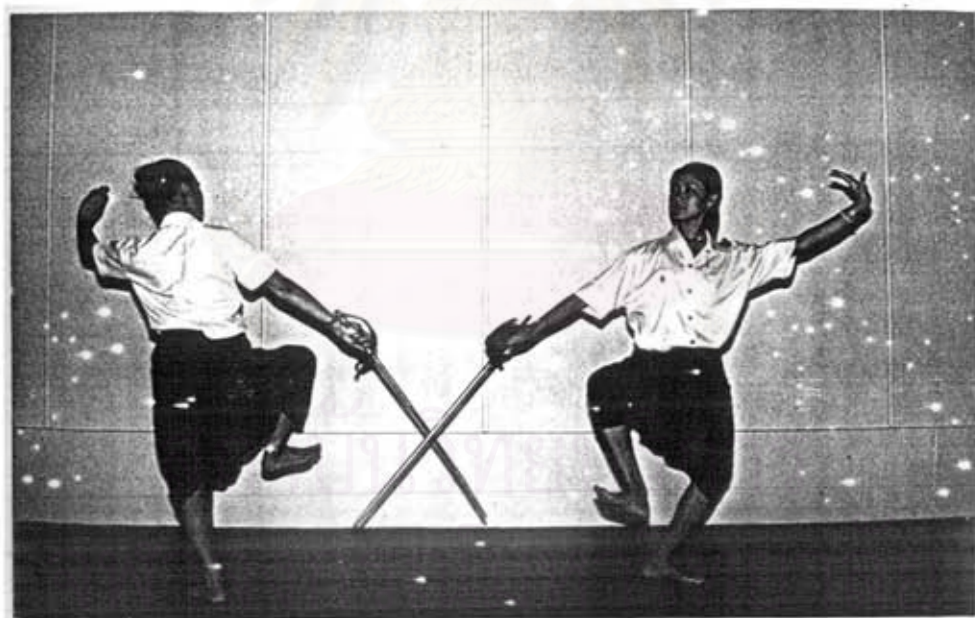
ภาพที่ 85 ท่ากรวยกระบี่ (มือเดียว)

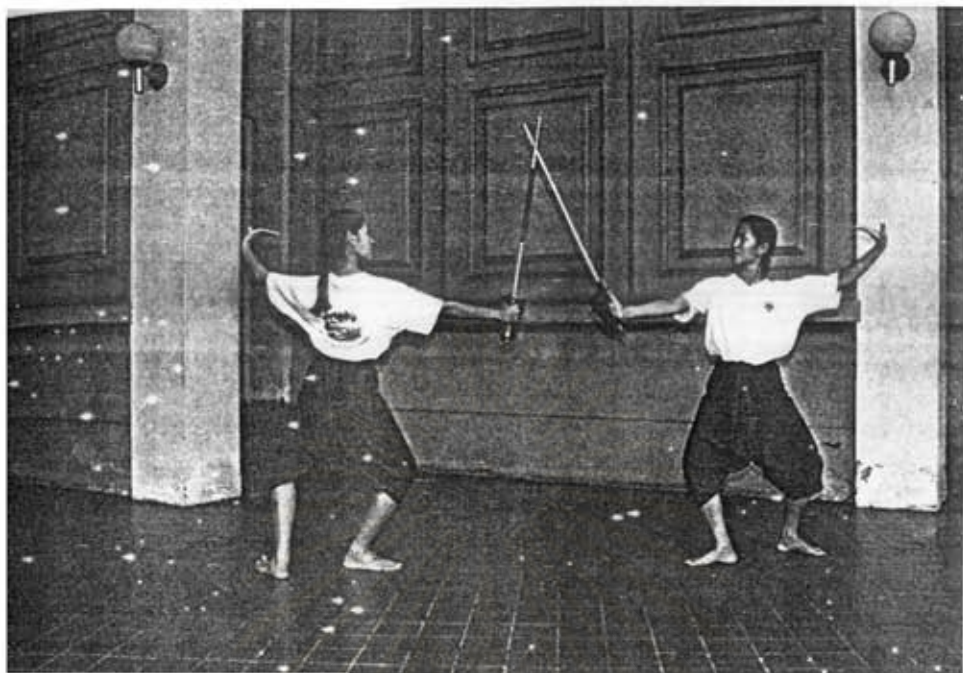
ภาพที่ 86 ท่าตั้งวง-จับที่อก

ภาพที่ 87 ท่าเขื่องกราย
-ภาพท่ารำที่ใช้ต่อสู้

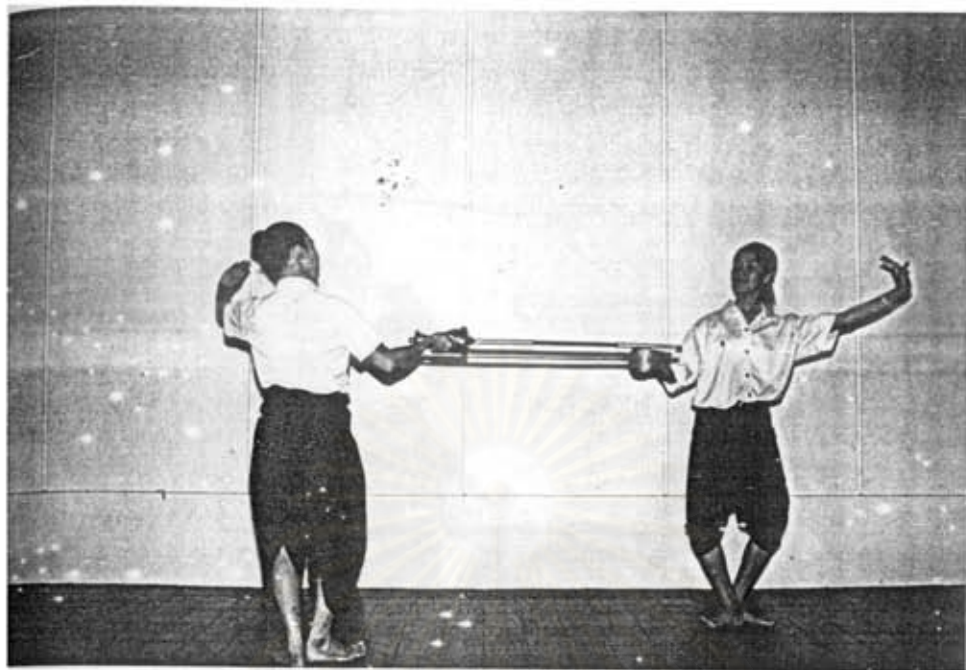
ภาพที่ 88 ท่าวงบน-ฟาดกระบี่

ภาพที่ 89 ท่าประ

ภาพที่ 90 ท่าทรง-บิด

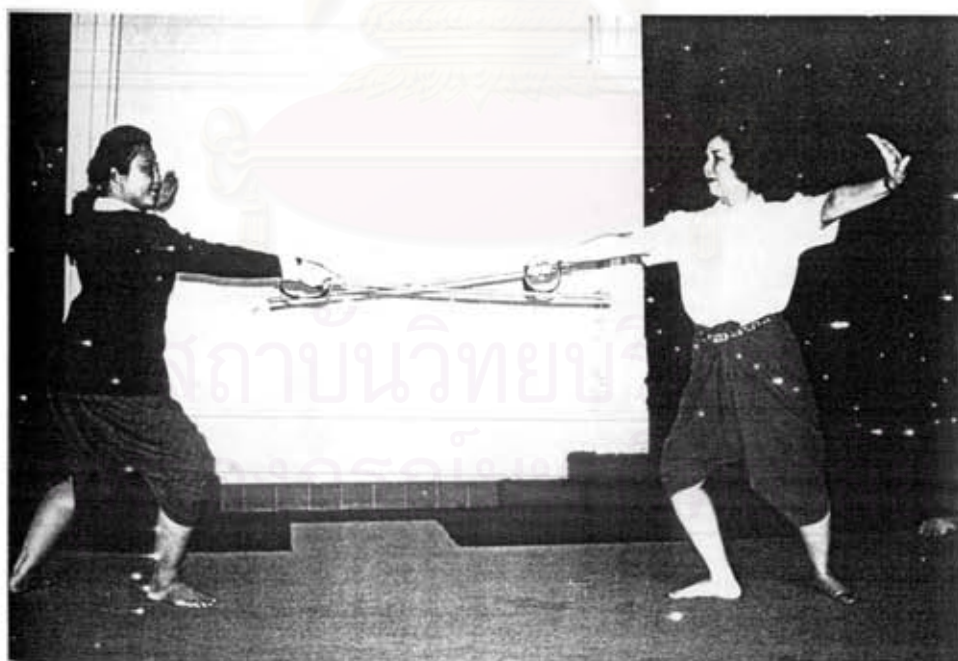
ภาพที่ 91 ทำตั้งวงบน-ชักกระบี่เข้าหาลำตัว

ภาพที่ 92 ทำฟันกระบี่ (พลาด)

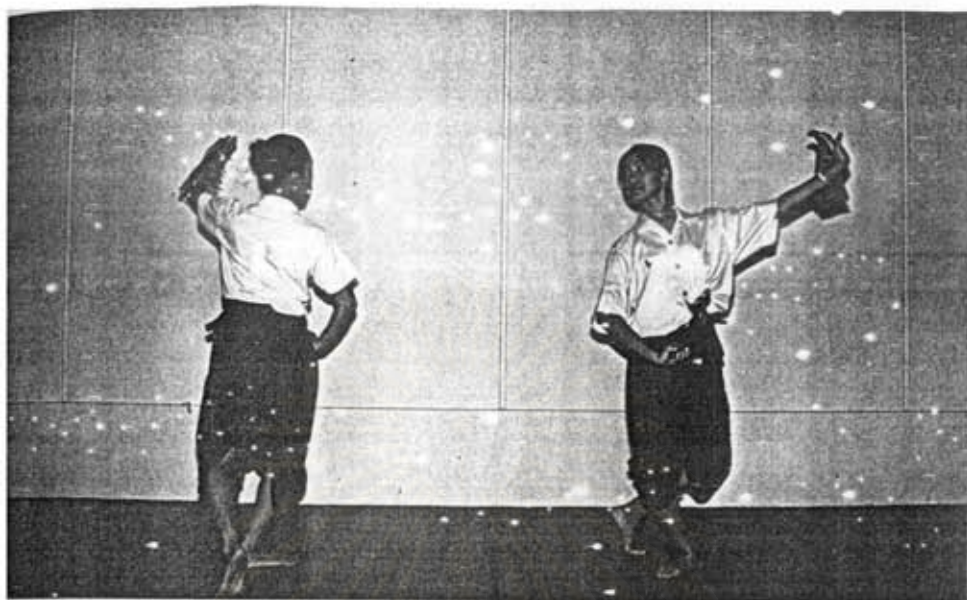
ภาพที่ 93 ทำฟัน-รับ

ภาพที่ 94 ทำแทงทะลวง

(ปฏิบัติคล้ายท่าแทง กล่าวคือ แทงกระบี่ในลักษณะตรง จากนั้นถ่าอน้ำหนักตัวไปที่
เท้าหน้าพร้อมกับหมุนข้อมือให้ปลายกระบี่ควงหมุนเป็นวงกลม)

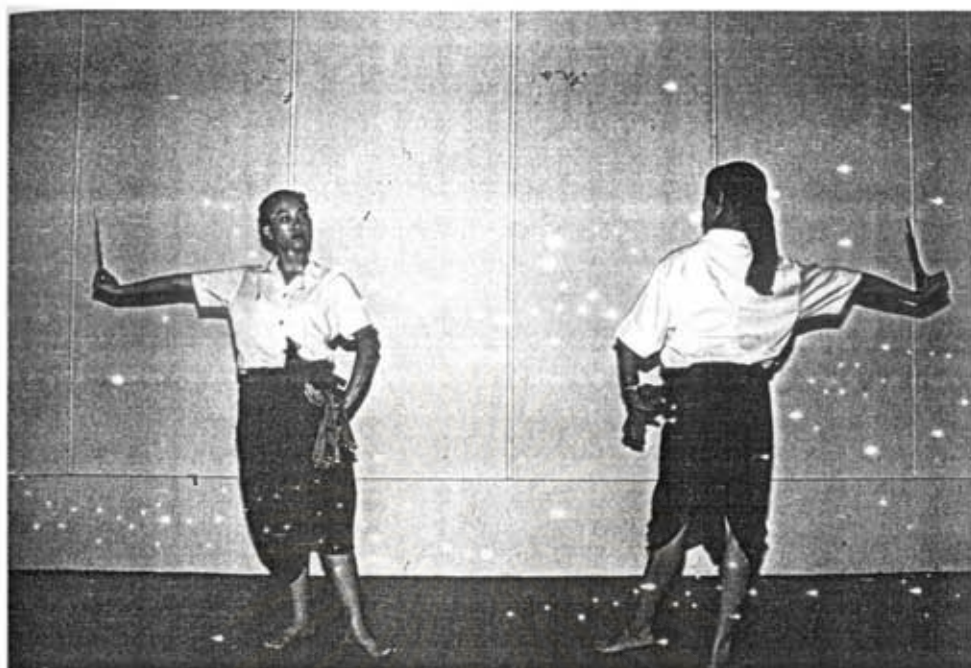
กรวิช - ภาพทำร่าก่อนและหลังการต่อสู้

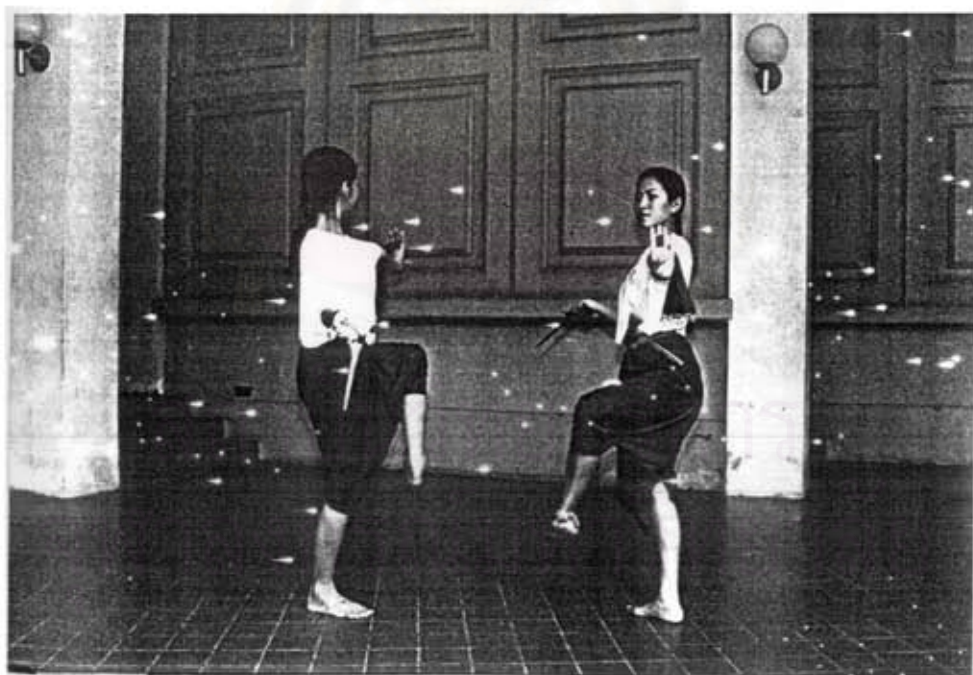
ภาพที่ 95 ทำวงบน-วงล่าง

ภาพที่ 96 ทำเช็ดกรวิช

ภาพที่ 97 ท่าผลาญยักษ์

ภาพที่ 98 ท่าเข็องกราช

ภาพที่ 99 ทำดาขมือ

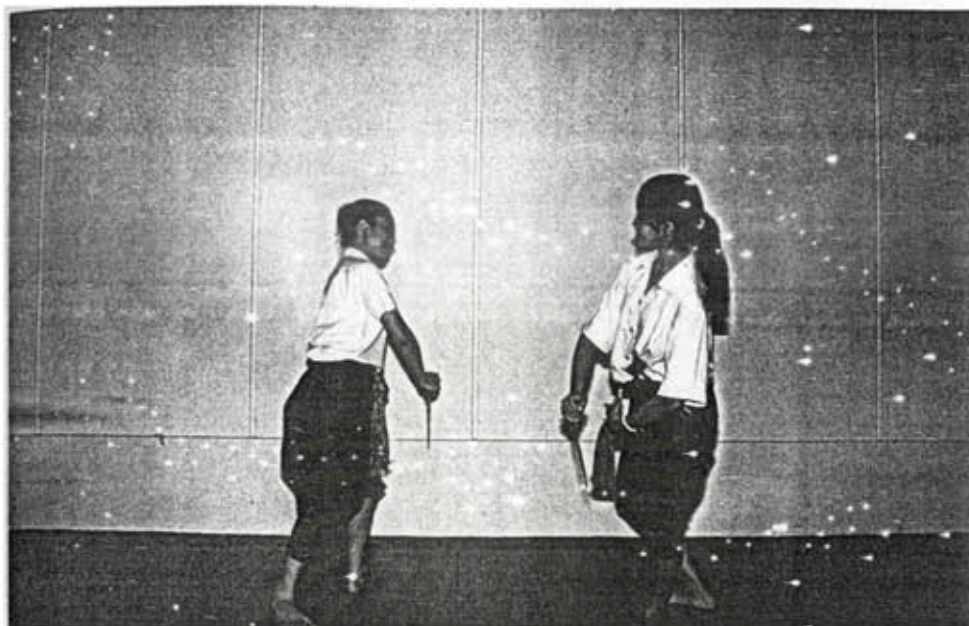
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 100 ทำรองกรีซ (เตรียมขึ้นทำวงบน-วงล่าง)

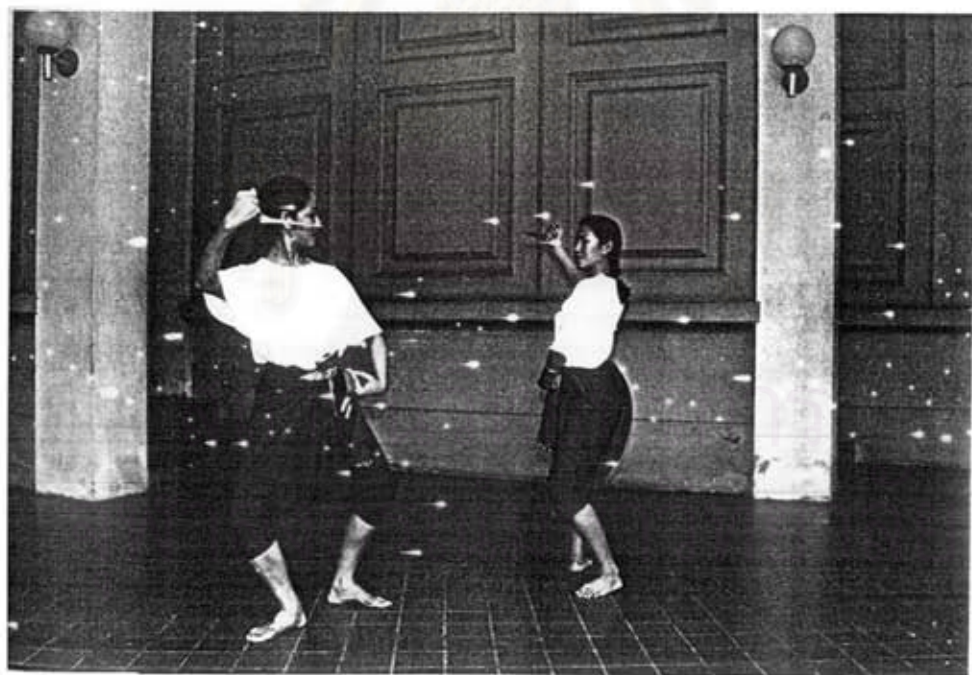

ภาพที่ 101 ท้าววงบน-สาวจิบยาว

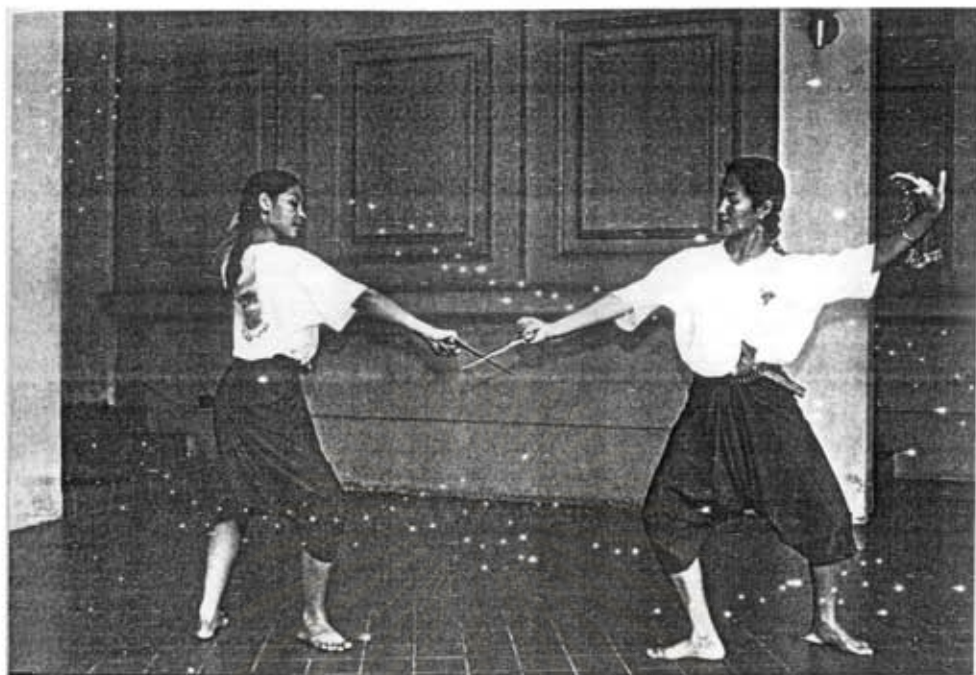
-ภาพทำรำที่ใช้ต่อสู้

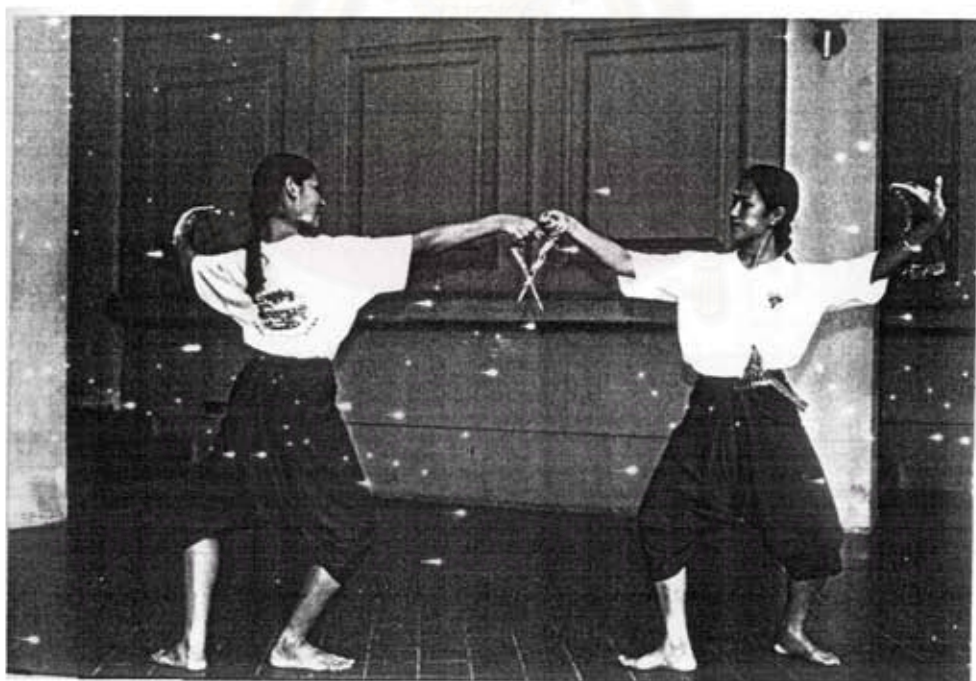
ภาพที่ 102 ทำนทง (พลาด)

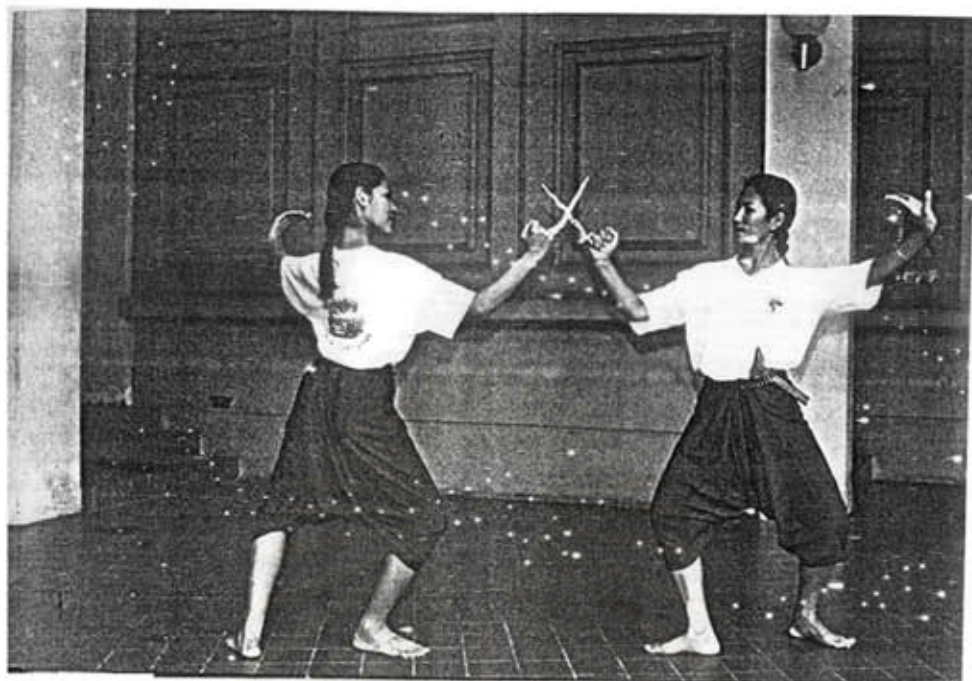
ภาพที่ 103 ทำเงอกริช

ภาพที่ 104 แทง-ปัด

ภาพที่ 105 ท่าแทง (สูง)

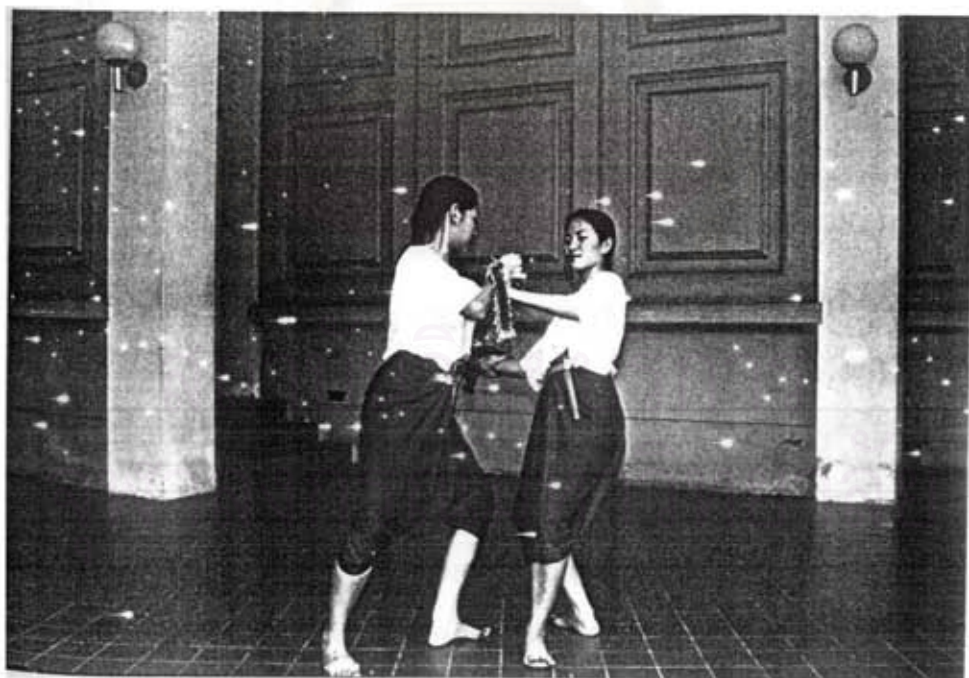
ภาพที่ 106 ท่าประกริช

ภาพที่ 107 ท่าเงือกกริช-ตะหลัง (ท่ายัน)

ภาพที่ 108 ท่าทรงลอก (1)

ภาพที่ 109 ท่าทรงลอก (2)

ผลของการศึกษา สามารถสรุปได้ว่า วิชาอาวูชของตัวพระประเภท ราชคู่หรือราชเพ็ชร ในบทละครของกรมศิลปากรมี 5 เหตุการณ์ ได้แก่ ศิกบุศ- สินหา ศิกกระหมังกุหนิง ศิกจะมาหรา-กะปาทัน ศิกปั้นหีรบย้าหรีน และศิก- มะงาดา สำหรับศิกที่ใหญ่ ตัวละครเอกใช้อาวูชครบ 4 ชนิด และมีกระบวนรำที่ สมบูรณ์ได้แก่ศิกกระหมังกุหนิง

ศิกกระหมังกุหนิง เป็นการรบระหว่างกองทัพของอิเหนากับกองทัพ ของกระหมังกุหนิง การแสดงเริ่มด้วยการยกทัพของทั้งสองฝ่าย เมื่อมาพบกัน อันดับแรกเป็นการรบของฝ่ายทหาร ต่อมาเป็นการเจรจาของแม่ทัพคืออิเหนากับ กระหมังกุหนิง จากนั้น เป็นการเจรจาระหว่างสังคามาระดากับวิชาสะก่าแล้ว จึงรบกันด้วยอาวุธ เรียงลำดับได้ดังนี้

ลำดับที่ 1 ทวน เป็นการรบบนหลังม้าระหว่างสังคามาระดากับวิชา- สะก่าสุดท้ายวิชาสะก่าถูกแทงด้วยทวนจนเสียชีวิต การรำแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

ก. รำประกอบบทร้อง ผู้รำทำท่าต่าง ๆ ตามบท ซึ่งในบทมีทั้งการ บรรยายทิศทาง การเคลื่อนที่ บรรยายถึงท่ารบ และกระบวนรบในลักษณะต่าง ๆ ท่าที่พบเช่น ท่าแทง - ปิด ท่าประ ท่าชิงคลอง เป็นต้น

ข. รำประกอบเพลง พญาเดิน ผู้รำทำท่าตามกระบวนรำ อาวูชยาว มี 7 ท่า ได้แก่ ท่าตั้งแขนแนบลำตัว อาวูชตั้งขึ้นด้านหลัง ท่าหงายท้องแขน อาวูชตั้งขึ้นด้านหน้า ท่าหงส์สองคอ ท่าภาคเกี่ยว ท่าปลอกข้าง ท่าชิงคลอง ท่าฝ่าหมาก ซึ่งจัดเป็นท่ารำเฉพาะของอาวูชยาว มีทิศทาง การเคลื่อนที่ในรูปแบบ ต่าง ๆ ได้แก่ การเดินลักษณะวงกลม หรือที่เรียกว่า สรรเสริญครู การเดินแบบ โคมสามใบ และการเดินแบบย่นดัดสี่ทิศ

ค. รำประกอบเพลงเข็ด เป็นการรำทวนท่าของบทร้องที่ผ่านมา 1 บท ส่วนใหญ่มักรำก่อนที่จะจบการรบหรือก่อนถึงเหตุการณ์ที่สำคัญ เช่น ก่อนถึง บทที่ กล่าวถึงสังคามาระดา ฆ่าวิชาสะก่า

ท่ารำทวนที่พบในศิกกระหมังกุหนิง มี 19 ท่า แบ่งเป็น

- ท่าที่ทำก่อนและหลังการต่อสู้ มี 15 ท่า เช่น ท่ากราช ท่าฉาย ท่าชิงคลอง เป็นต้น

- ทำรำที่ใช้ต่อสู้อี 14 ทำ ได้แก่ ทำฟัน-รับ ทำแทง-ปิด ทำประ
ด้วยด้าม และทำประด้วยปลายอาวุธ

ลำดับที่ 2 หอกขีด เป็นการรบบนหลังมีารหว่าง อีเเนากับกระหมัง-
กุนึง การรำแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

ก. รำประกอบบทร้อง

ข. รำประกอบเพลงเชิด เป็นการรำทวนท่าของบทร้องที่ผ่านมา
เช่นเดียวกับการรำอาวุธทวน

ค. รำตีบท เป็นช่วงที่ตัวละครจะเปลี่ยนอาวุธรบ

ทำรำหอกขีดที่พบในศึกกระหมังกุนึง มี 12 ท่า แบ่งเป็น

- ท่าที่รำก่อนและรำหลังการต่อสู้อี มี 7 ท่า เช่น ท่าชิงคลอง เป็นต้น

- ทำรำที่ใช้ต่อสู้อี มี 5 ท่า ได้แก่ ทำประด้วยปลายอาวุธ ทำประด้วย
ด้ามอาวุธ ทำพุ่งหอก ทำปิดหอก และทำคืนหอก

ลำดับที่ 3 กระบี่ เป็นการรบบนพื้นราบ ระหว่างอีเเนา กับกระหมัง-
กุนึง การรำแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

ก. รำประกอบบทร้อง ท่าที่พบเช่น ท่าประกระบี่ ท่ากราย เป็นต้น

ข. รำประกอบเพลงสระหม่า พบว่าเป็นการรำทวนบทร้องที่ผ่านมา
1 บท เช่นเดียวกับเพลงเชิด

ค. รำตีบท เป็นช่วงที่ตัวละครจะเปลี่ยนอาวุธรบ แบ่งเป็นบทร้อง
กับบทเจรจา ทำรำกระบี่ที่พบในเหตุการณ์ศึกกระหมังกุนึง มี 18 ท่า แบ่งเป็น

- ท่าที่รำก่อนและรำหลังการต่อสู้อี มี 12 ท่า เช่น ท่ากราย ท่าดวง
กระบี่ เป็นต้น

- ทำรำที่ใช้ต่อสู้อี มี 6 ท่า ได้แก่ ทำวงบน-ฟาดกระบี่ ทำประ ทำ
แทง-ปิด ทำตั้งวง-ชักกระบี่เข้าหาลำตัว ทำฟัน (พลาด) ทำฟัน-รับ ทำแทง
ทะลวง

ลำดับที่ 4 กริช เป็นการรบบนพื้นราบระหว่างอีเเนา กับกระหมังกุนึง
สุดท้ายกระหมังกุนึงถูกกริชแทงจนเสียชีวิต การรำแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

ก. รำตีบท เพื่อชักชวนกันรบด้วยกริช

ข. รำประกอบบทร้อง

ค. รำประกอบเพลงสรรเสริญ เป็นทำรำที่เรียงร้องขึ้นใหม่ เช่น ทำสอดสร้อยมาลา ทำเชิดกริช เป็นต้น

ทำรำกริชที่พบในเหตุการณ์ศึกกระหมังกุหนิง มี 20 ท่า แบ่งเป็น

- ท่าที่รำก่อนและหลังการต่อสู้ มี 13 ท่า เช่น ท่าเชื่องกราย เป็นต้น

- ท่ารำที่ใช้ต่อสู้ มี 7 ท่า ได้แก่ ท่าแทง (พลาด) ท่าเงือกกริช ท่าแทง-ปิด ท่าแทง (สูง) ท่าประกริช ท่าเงือกกริช-ตะหลัง และท่าแทงอก

จากการรำอาวุธทั้ง 4 ชนิด ที่กล่าวมา พบว่า มีขั้นตอนที่เหมือนกัน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ผู้รำปฏิบัติท่าเตรียมพร้อมก่อนเข้าต่อสู้ โดยรำท่าต่าง ๆ เช่น ท่าฉายอาวุธ ท่ากรายอาวุธ ท่าควงอาวุธ เป็นต้น อาจรำอยู่กับที่ หรือ เคลื่อนที่เป็นวงกลม หรือวิ่งสวนกัน เพื่อสำรวจอาวุธ และเพื่อดูขึ้นเชิงกัน

ขั้นตอนที่ 2 ผู้รำทั้งสองฝ่ายเข้าต่อสู้กันด้วยท่าต่าง ๆ เช่น ท่าประ ท้าแทง-ปิด ท่าฟัน-รับ เป็นต้น มีการเคลื่อนที่เป็นวงกลม หรือขนาน หรือวิ่งสวนกัน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้รำแยกออกจากกัน แล้วกลับเข้าปะทะกันใหม่ จบด้วย ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต หรือแยกออกจากกันในกรณีที่ไม่มีใครแพ้ชนะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย